

Ninea
de Lenclos
vallomása

N. M.

296432

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

2

NINON
DE LENCLOS
VALLOMÁSAI

44

H A J N A L - K I A D Á S
BUDAPEST VI., RÉVAY-UTCA 14

NINON DE LENCLOS VALLOMÁSAI

*

TAVASZ

„Ninon tizenhat éves korában közel volt a halálhoz. Vigasztalóinak így felelt: „Mit bánom a halált, hiszen halandók azok is, akik e földön maradnak! — De tovább élt, kilencven éves lett és nyolcvan éves koráig az imádók egész seregét boldogította.“

(Goethe - Eckermann.)

HAJNAL - KIADÁS BUDAPEST

VI., RÉVAY-UTCA 14.

*Pisze
1590 d*

A fordítás
POGÁNY ELZA
munkája

296432

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növödéknapló
1921 év. (4) SZ

ELSŐ RÉSZ.

Két levél.

London, 1685. augusztus 26.

Azt akarja édes Ninon, hogy jöjjek vissza Párisba. Mit keresnék ott? Hetvenkét éves vagyok és bÉna. Azt is rám fogják, hogy megőrültem. Szóval olyan lettem, mint minden öreg ember. Rám sem ismerne. Jobb szeretem, ha emlékem marad barátaimnak, semhogy személyesen térjek vissza hozzájuk.

Igy ők is csak nyerne, én sem veszték. Itt olyan emberek közt vagyok, akik már megszokták a vén farkast. Miért akarja, hogy nevetséges legyek a párisiak előtt? Mutogassam azt a kinövést, mellyel ép orromat diszitetta föl a természet, s mely a korral mesészerű arányokat ér el?

Hordom én is a hegyet, mint Atlasz. . . de nem a vállamon!

Mikor reám gondol, képzelje maga elé a fiatal Saint Evremondot . . . és én is a régi Ninonra fogok gondolni csak.

Milyen szép volt maga édes Ninon! Mennyi finomság és grácia a természetben. . . Mennyi báj, mennyi hódító erő egész megjelenésében. Arca nem volt épen tökéletes, de kedves volt, bájos.

Igy látom én a régi Ninont: bársonyos fehér bőr, finom vágású, keskeny láb, csodásan sűrű gesztenyehaj, szép metszésű szemöldök, hosszú szempillák, melegnézésű fekete szem, szabályos orr, gödrös áll, gyönyörű száj, mindig jókedvű mosoly, gyöngyházzsinű fogsor, szép kar, szép kéz, nyílt gyöngéd és büszke arckifejezés, minden mozdulata kedvesség, külseje friss, tiszta, s olyan okos, mint egy angyal.

Ilyen volt Ninon, mikor ismertem. . . Mondják, hogy semmit sem változott. . . De bevalljam? Nem szeretnék vele ma találkozni.

Jobb száműzetésben maradnom s megőriznem a múlt illuzióit. Ha visszamennék, minduntalan összeütközném a sivár valósággal.

Jobban szeretem csak gondolatban viszontlátni gyönyörű

otthonát a Place Royale mögött. . . Mennyi kedves órát töltötünk ott. . . Maga volt a szépség és szellem királynője és minden este udvart tartott. Mindezzre emlékszem, ami akkor történt. Nem felejtettem el a legkisebb részletet sem abból, ami magára vonatkozik. Levelének szemrehányása tulajdonképpen nem igazságos. Az idő nem halványította, de színesebbé tette emlékét.

Bebizonyítsam?

Minden találkozásunk él még bennem. Látom lakását a rue de Tournellen. Tiszta kényelmes kis ház, két lakosztállyal. Egyik az utcára, másik a boulevardra néz. Az elsöben volt a szalon. Látogatói 5 órakor keresték fel és kilencig maradtak együtt.

A szalont aranyhálószerű faberakás burkolta. Legérdekesebb bámulóinak, legkedvesebb barátainak arcképei és divatos festők képei díszítették a falat. Zongorája és könyvtára is ott volt. A karosszékekben csupán hölgyvendégek ültek. A férfiak fekete maroquin székeken. Papagályoknak nevezték a székeket, valószínűleg a rajtuk ülő fecsegők miatt.

A második lakosztály mélyén volt a legszebb szobája: a budoár. A falakon faragott keretű tükrök. A kereteken szerelmi legendák alakjai. A mennyezeten Psyche története. Jobboldalon Mars és Vénus csókolóztak: balról Európát szöktette meg Jupiter és Páris a három istennő szépségét mérlegelte. Ugy látszott, hogy mióta magát is látta, nem tudja elhatározni, kinek adja az almát.

Szobájában semmi sem beszélt a szerelem keserveiről, mintha még képeken keresztül is csak a boldog szerelmet engedte volna be ajtaján.

Nos mit szól hozzá édes Ninon? Hűségesek-e emlékeim? Mikor csak kevesen voltunk együtt és mind meghitt jóbarátok, ebben a második szobában fogadott.

Mindenki kényelmes karosszékben ült. Csevegtek. Ragyogó ötleteivel maga élénkítette a beszélgetést. Olyan volt a csevegése, mint a rakéták sziporkázó tüze. Egy pillanat alatt százféleképpen változott.

Kedves volt minden szava. A hangja, a lehellete csupa tűz és szenvedély.

Nem felejtettem el a kacérság apró ravaszságait, tetszeni vágyó asszonyok hódító eszközeit sem. Talán nem is tudja megítélni, milyen hatása volt reám. Sosem mondtam, hogy

tökéletes, de minden hibája bájos volt. Modora sokszor erőszakos, tulzott. Extázisba jön mindenre, ami lelkét érinti, de hideg és lusta marad, mikor semmi sem hat szívére. Könnyelműen köt barátságokat, szerelmében hamar meginog, ügyekben rendes, de élvezeteiben szertelen. . . És mindig szép, mindig vonzó, mindig körülrajongott.

Legnagyobb élvezetünk volt, mikor mandolinon játszott és énekelt.

Ezekben az órákban édes Ninon nemcsak szerettük, de rajongtunk magáért. Maga volt központja minden élvezetünknek. Ugy röpködtünk maga körül, mint lepkék a fény felé. Egész Párisban: az udvarnál, a társaságokban csak úgy beszéltek rólunk: Tournelles-utcai madarak. Ha emlékszik, Chartel akkor rögtönzött is néhány kedves strófát:

*Je ne suis plus oiseau des champs
Mais de ces oiseaux des Tournelles
Qui parlent d'amour en tout temps
Et qui plaignent les tourterelles
De ne se baiser qu'au printemps.*

Tudom, hogy mogorva kedélyű emberek félvilági nőnek nevezték magát. Ostobák voltak, vagy bolondok.

A jóérzésűek előtt maga volt a század fáklója. S ha e fáklót Amor keze tartotta, csak annál jobban ragyogott.

Ma már mindenki tudja, hogy milyen társadalmi súlya, milyen tekintélye van a világban s nemcsak kiváló férfiak, a legelőkelőbb nők is vágyódnak társaságára.

Budoárjában dicsőség, lángész és rang találkoznak.

Olyan században és olyan udvar mellett, melyben az etikett, osztálykülönbségek, rang, mereven megmaradnak egymásmellett és mégsem keverednek, maga az intelligencia egyenjogúságát hirdeti. Nem kívánja vendégeitől, hogy hercegek vagy marquis-k legyenek, beéri velük, ha kedvesek, okosak és mulatságosak.

Tudja édes Ninon, hogy maga valóságos apostol. Az élvezet és az izlés vallását hirdeti.

Ne féljen Ninon, nagyon sok hive van.

A XIV. Lajos uralkodása első éveinek dicsőséges győzelmeit szégyenteljes béke becsteleníti meg. A Scarron özvegyének rideg szigora tölti be ma a Lavalliére, Montespan és Fontange gáláns udvarát. A maga szalonja Ninon már hajdan is

versenytársa volt Versaillesnak. Ne vesztse el a kiküzdött pozíciót. Kettőzött szellemmel és ügyességgel óvja meg Párist a király öreg maitressének szerencsétlen példájától.

A Tournelles utca küzdjön Saint-Cyr ellen.

A versaillesi bigottak sötétsége ellen emelje fel nevető gráciáját és Epicureus könnyű erkölcsseit. Ha kortársaink nem is adóznak elismeréssel, az utókor hálásan fogja számontartani küzdését.

És nagyon kérem, tengersok elfoglaltsága közepette ne felejtse el öreg barátját, akinek szíve hűségesen kitartott Ninon mellett a mai napig és ki fog tartani, míg csak utolsó nem ver. Ismerem életének sok részletét. Hiszen bizalmas jóbarátok voltunk. De fiatalságunk szükségessé tett annak idején némi tartózkodást, ami ma egészen fölösleges. Ha nem unja, írja meg nekem élettörténetét.

Rászánja magát, hogy bevallja kedves bolondságait, fiatalsága tévedéseit, a sok kelepçét, melyet bájos mosollyal embertársainak ravaszul felállított?

Látja édes Ninon, amit ajánlok, szintén a találkozás egy módja volna. Miután én nem látogathatom meg, ugorja át levélben a távolságot Páris és London között és vigasztalja meg a szegény száműzöttet. Mutassa magát olyannak, amilyen. Fogadni merek, hogy története megerősíti magáról táplált véleményemet.

Kérésem nem egészen önzetlen, de őszinte barátság és meleg szimpátia vegyül bele. Határozatát türelmetlenül várom és zúgolódás nélkül alávetem magam. Ezer kézcsók.

Saint Évremond.

Válasz.

Páris, 1685. szeptember 15.

Tehát lemond Párisról szegény barátom. Kemény csapás mindazokra, akik szeretik. Kifogásai ugyan kevésbé kielégítők, de nem akarok vitatkozni. Mindenki önmagának él, mindenki úgy rendezi boldogságát, ahogy tudja. Igazi barátság nem alkalmazkodik tanácsokkal. Éljen emlékekből, merüljön bele a múltba, ha annyira fél szembeszállani a jelennel. Annyit azonban meg kell mondanom, hogy igazságtalan

önmagával szemben. Nem fontosak a test romjai, ha a szellem épen maradt a romokon és semmit sem vesztett erejéből. Szép és jó öreg kacérság amit mond, semmi más. Csakhogy engem kimélnie kellett volna. Nem lett volna szabad kétségbe vonni a rólam hallottakat.

Mert minden igaz, amit rólam hallott. Még nem temetem el a szépségem. Hiába botránkozik meg, hiába kiáltja, hogy az lehetetlen, nem mondhatok mást, mint, hogy jöjjön ide és győződjék meg róla személyesen. Nagyítóval se fog arcomon egyetlenegy ráncot sem találni. Sőt mi több, bámulóim is vannak. Seregestől tódulnak hozzám. Söhajokkal és vallomásokkal telített a levegő körülöttem. Magam is szinte kezdem hinni, hogy valami ördögösség van a dologban. Egészen megrémülök, ha eszembe jut, hogy egyszer könnyelműen odaadtam aláírástomat a különös fekete embernek, akinek látogatását annak idején elbeszéltem.

Még kiderül, hogy tényleg Luciferral kötöttem szerződést!? Bókjainak nagyon örvendtem. Habár úgy találom, hogy kissé túlzottak. Nem hiszem, hogy tényleg oly nagy befolyást gyakoroltam volna századomra.

Sokszor nagyon magambaszállok és vétkesnek érzem magam. Filozófiai okoskodások alapján másképp éltem, mint a többi asszonyok. Félek, hogy tévedtem, s ha tényleg van pokol, akkor én a pokol mesgyéin jártam. Talán kissé furdal a lelkiismeret is. Élvezetekre pazaroltam egész életem. És úgy látom, hogy a lelkemben csak sivár keserűség maradt. . . Aztán megint új élvezet lép életembe . . . A szomorú gondolatok eltűnnek.

Ujjászületett illúziókkal előről kezdem az életet. Ha az imént ostobának láttam a szerelmet, most megint a legnagyobb boldogságnak tartom . . . S epikureista leszek, mint azelőtt.

Mindebből az következik édes barátom, hogy az én történetemet nagyon nehéz megírni. Szeretném, ha kívánságát indiszkrétnek minősítve vissza tudnám utasítani. Minden asszony szívében van egy kis sarok, melyre a feledés fátylalt szeretné borítani.

Teljes beismerést akar. Ha fiatalabb volnék, visszautasítanám.

Azzal gyanúsítom, hogy egyszer nyilvánosságra szándékoszik hozni mindent. Az első tollvonásnál gondolkodásba esem.

... Egy belső hang figyelmeztet: „Mit csinálsz esztelen nő, nem érzed magad elég bűnösnek? Dobd el a tollat és ne merj kialudt emlékeket életre kelteni. Hagyd nyugodni a régi bűnöket századok hamúja alatt. Ugyan mit tanulhatnak jövő generációk készülő elbeszélésedből? Azt képezed talán, hogy életed lapjain nevelhetik majd a fiatalságot s abból fognak kedvet meríteni az erény útjához? Nem, nem! Szenteld hátralevő napjaid megbánásnak és ne tudja meg senki a tengersok tévedést.“

Mit szól ehhez barátom? A tanács üdvös ugye? Hát ha felülről jön?

De az ördög, aki nagyon logikusan okoskodik, közeledik és halkán sugja: „Vigyázz Ninon, vigyázz! Nagyon sok rágalom van forgalomban rólad. Az emberek nem igen kimélték meg. A pletykázás még csak hagyján. De rágalmat nincs miért túrnöd. Azt mondták, hogy gyenge és élvhajhászó vagy. Bizonyítsd be, hogy nem voltál sem esküszegő, sem erkölcstelen soha. Nehány részlet fölött át lehet siklani. Elég, ha vázolod az eseményeket. Ha az alap nem is kifogástalan mindig, írásaidból sok hasznos tanulságot lehet levonni majd. Csak legyen tollad őszinte. Szembesítsd ellenségeidet és a történelmi igazságot helyreállítod.“

Az ördögnek igaza van barátom. Megírom az életrajzomat.

Nemcsak magamról fogok beszélni, hanem másokról is. Mindenkiről, aki valaha közel állott hozzám. Magáról is.

Nem vagyok egész bizonyos abban, hogy mindig a reális valót fogom írni. Olyan a szívem, mint a kaméleon: sokszor azt hiszi az ember, hogy megragadta, pedig csak árnyéka után nyúlt. Különböző oldalról nézve különböző színeket mutat. Nem tehetek róla, de csak testileg vagyok nő. Karakterem és eszem férfias.

Az asszonyi hibákért előre is elnézést és bocsánatot kérek. Aki hisz bennem, fogadja el jelszavamként La Fontaine így módosított sorait:

Le bien, nous le faisons, le mal, c'est la nature,
On a toujours raison, le destin toujours tort.

Fejezetről-fejezetre elküldöm majd a kéziratot. Isten vele barátom. Olvasson, bíráljon és szeressen.

Ninon.

I.

Az életrajzíró első dolga bemutatkozni.

Nevem: Anne de Lenclos.

1612-ben Párisban születtem a Notre Dame mellett egy kis házban. Gyermekkoromról csak sejtelmes emlékeim vannak. Apám, mint touraini nemes, lelkes katona volt és szüntelenül küzdött jobbra-balra, hol Languedocban, hol la Rochelle falain, hol Piemontban. Izgága természete ezer kalandba sodorta. Nagy küzdelmekben vett részt és az udvari torzsalkodásokat szívesen szolgálta. A közepesnél magasabb termetű, barátságos arcú ember volt. Mindig meg volt elégedve önmagával és az étellel. Harsogó, katonás nevetése a legszomorúbb arcokat is felderítette. Abban a korban sosem végződött úgy háború, hogy másik ne kezdődött volna rögtön. Otthon csak ritkán és rövid időre láttuk apámat, de látogatásai kedves emlékeim maradtak. Gyermekésszel gyakran imádkoztam, hogy sürgesse a percet, mely körünkbe hozza. Tudtam, hogy ha jön, elhalmoz édességgel, játékokkal, térdein ringat, nevet, énekel, ugrál velem és kis Ninonjának szólít.

Mikor hazajött, mintha kisütött volna a nap szomorú életünkre.

Anyám a régi Abra de Raonis családból származott. Inkább konvencióból, mint szerelemből vette el apám. És mint a szívnélküli házasságokban rendszeren az egyik fél — anyám volt az áldozat. Érezte, hogy apám nem szereti. Tulzott vallásosságban keresett vigaszt. Mindennap háromszor ment misére. Legalább nyolcszor vagy tízszer morzsolta le rózsafüzérjét és megkövetelte sajnos tőlem is, hogy részt szent gyakorlatokon. Természetesen ahelyett, hogy vallásos leányt nevelt volna belőlem, ép az ellenkezőjét érte el. Később múltó szeszélyből voltak olykor vallásos rohamaim, de sosem tartottak sokáig. Szent Ferencnek „az Isten iránti szeretetre intő értekezés“-éből tanultam meg olvasni. Szent beszédek voltak írásgyakorlataim.

Hat hónapi tanulás után a következő levelet írtam apámnak, aki akkor Toursban volt garnizonban:

„Szeretve tisztelt Apám! Tizenegy éves, nagy és erős leány vagyok, de egész bizonyosan beteg leszek, ha még sokáig kell naponta háromszor misét hallgatnom. Egy köszvényes öreg plébános mondja a misét és legalább egy negyed-óraig tart, míg az apostolok levelétől az evangeliumhoz jut és minden térdeplés után a minisztráns gyerekek emelik fel, mert egyedül nem tud felállani. Ha a Notre Dame tornya maga mondana misét az oltárnál, az is gyorsabban mozogna és hamarabb juthatnék reggelimhez. Egyetlen leánya egészsége érdekében legfőbb ideje volna változtatni a dolgokon. De hogyan? fogja kérdezni. Semmi sem egyszerűbb. Tegyük föl, hogy az ég fiút adott volna Önnek. . . Ugye akkor apám nevelne és nem anyám? Már is kezdene vívni és lovagolni tanítani. S mennyivel több örömöm telne benne, mint az olvasót Ave Pater és Credoval morzsolni. Elhatároztam, hogy ezután nem akarok leány lenni, hanem fiú. Legyen szives rendezkedjék e szerint, vegyen magához és adjon új nememnek megfelelő nevelést.

Mély tisztelettel maradok

kis Ninonja.

Anyám tudtán kívül vittem postára a levelet. Nyolc nap múlva beállít apám, nevetve megölel és felkiált:

— Gyorsan pakkolj kicsim! Velem jöss Toursba.

Anyám tiltakozott, sírt, haragudott, ezer ellenvetést tett, egyik jogosabb volt, mint a másik, bizonyítgatta, hogy mellette van a helyem. Senki sem hallgatott reá. Még aznap este elhagytam síró anyámat. Postalovakat béreltünk. Utunk gyors és gyönyörű volt.

— Igazán férfi akarsz lenni? — kérdezte apám.

— Igazán.

— Azt hiszed, hogy lehetséges?

— Igen, ha beleegyeznek.

— Én szívesen beleegyezem, de akkor ruhát kell cserélni.

... Ezt levetni.

— Levetem.

— Csizmát, nadrágot tenni.

— Így gondolom én is.

— Kis bolond, — nevetett apám.

— Nagyon is komoly vagyok.

— Látom, s ez elég. Kisasszony ezután fiú lesz, becsület-szavamra mondom. Ha mégegyszer leány akarna lenni, velem gyülik meg a baja.

Már el volt ragadtatva s kitünően mulatott.

Megérkezésünkkor Tours első szabójához vitt. Hét munkás látott dologhoz s másnap reggel, mire felébredtem, elkészült az apródi kosztüm. Tökéletes volt. Structollas kalap, buggyos nadrág, selyemmellény, bársonymente, kard, mely eleinte folyton sarkam körül alkalmatlankodott, míg végre megszoktam és büszke előkelőséggel viseltem. Apám ezredének tisztjei agyonricsértek. Egész komolyan férfinek hittem magam.

Tanultam lovagolni, vívni, sőt az urak nagy örömére szitkozódni is. Kis ördögnek hittak, olyan élénk és csapongó voltam. Nem bántam volna, ha ez a kaszárnyaélet örökké tart.

Szerencsétlenségre a hugenották fegyvert fogtak a király ellen. Loudonnál és la Rochellenél gyülekeztek. Apám ezrede nemsokára parancsot kapott, hogy Poitou felé menjen. Miután ütközetről volt szó, természetesen nem vihetett magával.

— Istenem, — mondtam neki sírva, — most megint leány leszek? És vissza kell térnem a plébános miséire?

— Nem, nem! Vigasztalódj! Elviszlek Loche környékére a testvéremhez: Montaigu bárónőhöz. Ott van kastélya az Indre partján. Nincsenek gyermekei, már ugyanis rég kíván megismerni, mert te leszel az örököse. Nála maradsz a háború végéig. Megverjük a hugenotta kutyákat s aztán érted jövök.

Erre megvigasztalódtam.

Másnap megint postakocsin ültünk. Estefelé nagy platánfasoron keresztül egy bájos uradalomba érkeztünk, melynek egyik oldalát az Indre szegélyezte s közepén egyszerű, de jólétről, kényelemről tanuskodó kis kastély emelkedett. Nagynéném körülbelül negyvenöt éves, egyenes, magas, még mindig nagyon szép asszony, az előcsarnokban fogadott. Megölelte apámat és majd agyoncsókolt engem.

Ritkán láttam kedvesebb nőt. Tizenöt éve volt özvegy és úgy látszott, hogy nem nagyon sajnálja a házasságot. Ő is mindig úgy nevetett, mint apám.

Egy negyedóra alatt összebarátkoztunk. Egész komolyan

kis öcsémnek szólított és bemutatott Marsillac hercegnek, akit anyja — La Rochefoucauld hercegnő — a bárónő jó barátnője minden nyáron az Indre partjára küldött nyaralni. A kis herceg La Flécheben tanult, a jezsuiták intézetében. Néhány évvel idősebb volt, mint én. Arcának leányos, félénk kifejezése sokkal jobban illett volna hozzám.

Igyekeztem felkölteni érdeklődését, hogy játékaiban résztvegyen.

Végre sikerült kihoznom sodrából. Tudtam, hogy tanul vívni, de úgy tettem, mintha kételkedném tudásában. Rosszhiszemúségem sértette. Gyorsan vívókardokat hozott, s azóta reggeltől estig a szalonban, folyosókon, mindenütt pihenés nélkül csattogott kezünkben az acél. Ugyannyira, hogy nagynéném és a Marsillac anyja már idegesek voltak a folytonos kardcsörgéstől és büntetésül elvették kardjainkat. Apám másnap visszautazott ezredéhez.

Nagynéném napról-napra jobban kiábrándult átváltozásomból, melybe apám oly jókedvűen beleegyezett. Ha nem volt szabad többet vívni, találtam én más mulatságot, ami ép oly kevésbé volt leányhoz illő, mint a vívás. Például a kert legmagasabb fáinak tetején rigófészket keresni. Vagy leoldani a tópartján a csolnakot és szabadjára eresztetni, vagy elcsenni az erdész puskáját és kecskékre lövöldözni.

A sok csinnyel egy szép napon póruljártunk. Nagynéném egyszerűen bezárt a könyvtárszobába és minden könyörgésünk, fogadkozásunk ellenére sem bocsátott szabadon.

Gyönyörű idő volt. Sosem ragyogott szebben a nap. Sosem voltak szomorúbbak és unalmasabbak a könyvek. Legelőször is kinyitottam az ablakot s kíváncsian fürkésztem börtönünk magasságát. Első emeleten voltunk. Tizenöt-husz lábnyi magasságban a földtől.

Nem sokat haboztam. Marsillacot felsegítettem az ablakpárkányra, megfogtam kezét, mert nagyon félt és vakmerőn leugrottunk az ablakból. Borzalmasan összerázkódtunk. Szerencsére frissen felásott földre estünk s így nem ez lett életem utolsó csinyje. Hamar magamhoz tértem a kábultságból és azt mondtam a hercegnek:

— Ugy látszik, Marsillac, nem haltunk bele. Most siessünk, siessünk, mert különben elfognak. — Hanyatt-homlok futottunk keresztül a kerten, csak úgy tiportam jácintot, tulipánt, minden virágot, ami az utamba került. Marsillac min-

denütt utánam. Villámgyorsan suhantunk el a kertész ablaka előtt. A rácsoskapú nyitva volt, nekivágtunk a mezőnek és öt perc múlva egy sűrű erdő kellős közepén voltunk.

— Most hova menjünk? — kérdeztem a hercegtől.

— Ahova akarsz.

— Menjünk Toursba?

— Menjünk, de mit csináljunk ott?

— Katonák leszünk és harcolni fogunk a király hadseregében.

— Ugyan ne bolondozz, ahhoz kicsik vagyunk.

— Hát aztán? Te nemsokára tizenhárom éves vagy és én tizenegy. Kitűnően bánunk a karddal.

— De Toursig még kilenc kilométer van s nekem már is fáj a lábam a futástól.

— A legelső tanyánál kocsit veszünk.

— Jó és miből fizeted? Nálam csak néhány fillér van.

— Nekem van egy aranyam. Ide nézz.

Orra elé tartottam egy louist. Apám adta, mikor elbucsuzott. Marsillacnak nem volt több ellenvetése. Egy igazi arany! Azt hittük, hogy ennyi pénzzel egész bizonyosan a világ végéig eljutunk. Egy arany és szabadság! Marsillacnak sem fájt tovább a lába. Észünk ágába sem jutott a bárónő és La Rochefoucauld hercegnő rémületére gondolni. Örültünk, hogy senki nem parancsol már nekünk.

Vaktába nekimentünk az erdő mélyének, nem törődve a ruhánkba kapaszkodó gyökerekkel s az arcunkat csapkodó tövises galyakkal. Sohasem jártunk erre felé s egyáltalán nem tudtunk tájékozódni. Fontos csak az volt, hogy minél messzebb kerüljünk nagynéném kastélyától és megmeneküljünk üldözőink elől. Beesteledett, mire az erdőből kiértünk.

Emberi lakóhelynek sehol hire-pora. Bevallom, hogy kissé félni kezdtem. Marsillac torkaszakadtából énekelt, észrevettem rögtön, hogy ő sem valami vitéz legény. A sötétség nőttön-nőtt. Minden tárgy körülöttünk a sötétség és félelmünk hatása alatt rendkívüli arányokat öltött. Az útszéli bokrokat félelmes óriásnak néztem, aki karjait felénk tárja. Kövek, kilométerjelzők rosszindulatú vadállatokká változtak, s mintha lestek volna reánk. És a kis herceg abbahagyva éneklését, azt kérdezte, hogy nem-e látok zsványokat a vadrózsabokrok között?

— Gyáva.

A következő pillanatban már karjába kapaszkodva, remegve kérdeztem:

— Jaj Istenem, vajjon nem farkas van ott?

— Nem hiszem! — suttogta Marsillac. — Inkább oroszlán.

Valóságos nevetőgörcs jött rám, aztán megállottam, mert a visszhang félelmesen adta vissza nevetésem.

— Milyen jó volna most otthon ülni, jó puha karszékben. Nem kellene zsványoktól, farkasoktól riadozni.

— Igaz, igaz, de beszélni, nevetni sem volna szabad. Egyebet sem hallanánk egész este, mint: csend legyen gyerekek! ne lármázzatok! feküdjetek le!

— Bár lefekhetnénk, — sóhajtott Marsillac.

Lelkem mélyén én is egy véleményen voltam vele, de a világért sem vallottam volna be. Hirtelen nagyot kiáltottam, mint a tengerész, aki veszélyes bolyongás után végre szárazföldet lát. A sötét fák között fénysugár villant meg. Valószínűleg valami favágó kunyhója.

Marsillac is megkönnyebbülten lélegzett fel. Ugyanabban a pillanatban kisütött a hold s elkergette a félelmünk szülte fantomokat. A herceg sem látott már se rablókat, se oroszlanokat, én sem féltem óriásoktól és farkasoktól, csak mohón fürkésztem a boldogító fényt, amely menedékhellyel és vacsorával biztatott. Csak most kezdtük észrevenni, hogy majd éhenhalunk. Bátorságunkkal együtt étvágyunk is megjött.

Néhány perc múlva tisztán kivehettük, hogy egy erdőséli kunyhó ablakán lámpa világít ki. A ház előtti veteményes kert sövénye hirtelen elzárta utunkat. Nem tétováztunk sokat. Könnyelműen keresztül ugrottunk rajta. Vakmerőségünknek meg is adtuk árát. Félelmes ugatás hallszott felénk. Két hatalmas házőrző kutya reánk rontott és lehuzott lábunkról. Kétségbeesett sikoltozásunkra egy férfi kijött a házból és nagyot kiáltott.

— Csiba nye! Pataud kuss, Mangetout-cru-kutya zsványa! nem volt még elég!? — Az ebek engedelmeskedtek. Csak-hogy én már akkor a sárba hemperegtem és a Marsillac nadrágjából egy jó darab hiányzott. A férfi kíváncsian közeledett felénk.

— Óh, óh ezek a betyárok ugyan csak jól helybenhagyták vándoruraságtokat. Hova mennek? Miféle dolog az ily

későn még a mezőket futni? Ki az ördög teremtett ilyen semmirekellőket?

Büszkén felegyenesedve válaszoltam:

— Sem vándorlegények, sem semmirekellők nem vagyunk. Két eltévedt fiút lát maga előtt, akik a menedéket, melyet kérnek, busásan meg fogják fizetni.

— Hiszem, hiszem, — nevetett gúnyosan. — De azt ugyan le nem olvassa a külsejükről senki.

Igaza volt. Nyakig sáros voltam és Marsillac nem fordíthatott úgy hátat, hogy az illendőség leghatározottabb szabályai ellen ne vétsen. A férfi a ház felé vezetett és bekiabált az ajtón:

— Jaqueline két fiatal úr van itt, akik megszagolták a pecsenyeillatot. Adj vacsorát nekik asszony és zárd be az ajtót. Én elmegyek, tudod már hova.

Úgyet sem vetettünk szavaira, észre sem vettük, hogy elmegy. Orrunkat kitűnő pecsenyeillat csiklandozta s egy pillanat alatt elfelejtettük balsorsunkat.

— Lépjenek be kicsik, lépjenek be! — hívott barátságosan egy negyven év körüli elég fürge asszony és gondosan bezárta mögöttünk az ajtót, mintha attól félne, hogy megszökünk.

— Szegénykéék, hogy néznek ki. Szent Isten! Atkozott kutyák, mindig így tesznek. Üljenek a kályha mellé. Mindjárt odaadom a Jeromos ruháit. Jeromos a legkisebb fiam volt. Kedves szép fiú, de megboszorkányozták szegényt a verbunkosok. Katonának állott s a spanyolok megölték. . . Már tizen-nyolc hónapja. Vegyenek példát róla, ha valaha eszükbe jutna szüleiket elhagyni és háborúba menni.

— Hagyja csak jó asszony. Fia dicsőséges halált halt és a királynak szüksége van katonákra. Hozza elő a Jeromos ruháit és vacsorázzunk hamar.

Jaqueline nem válaszolt. Kinyitotta a szekrényt s egy csomó ruhát vett elő. Hamar átöltöztünk, Marsillac is felcserélte rongyos nadrágját egy jóval és végre bátran fordulhatott minden oldalra. Háziasszonyunk fürkészve mért végig, mintha valami titok nyitját kereste volna.

— Asztalhoz lelkeim, asztalhoz, — szól, mikor elkészültünk az öltözködéssel.

Izletes ürücombot tett az asztalra s egy korsó briennei bort.

— Egyenek és igyanak. A maguk korában jó étvágya van az embernek s néha nehéz feje.

— Hogy érti ezt? — kérdeztem, jó darab húst tányéromba téve.

— Tudom én, amit tudok s ez elég. Messze akarnak még menni?

— Nem, csak Toursig. Ha Isten megsegít, holnap ott leszünk. Koccintsunk pajtás szerencsés utunkra. Bár talál-nánk mi is, mint Jeromos egy ügyes verbunkost, aki hamar besoroz.

— Csakhogy ám mi nem hagyjuk magunkat spanyolok-tól megölni. Inkább mi osztogatunk néhány csapást nekik.

Jaqueline összecsapta a kezét.

— Szentséges szűzanyám. Nincsenek már gyerekek! Meg se várják, hogy pelyhedzék az álluk, s már is így beszélnek. No no, majd helyreigazítják a fejüket.

— Mit mond? — kérdeztem meghökkenve.

— Csak azt, hogy a király emberei hál' Istennek nem bolondultak meg, hogy csecsemőket és kislányokat besorozzanak.

Mereven nézett reám. Kissé megijedtem, de hetykeségem hamar visszatért.

— Köszönje meg Jaqueline asszony, hogy nem férfinak született, mert most istenigazában megtanítanám jobban vigyázni a nyelvére.

— No no, nem kell mindjárt haragudni. A fiatalság olyan hiba, amelyen mindennap javít valamit.

— Olyan bölcsen beszél, mintha könyvből olvasná, — jegyezte meg Marsillac, — de jobban tenné, ha tűt, cérnát venne elő és megvarrná ruháinkat, mert a Jeromos ruhái nem illenek sem a természetünkhöz, sem a terveinkhez.

— A maguk tervei . . . No hiszen majd meglátjuk. Csak egyenek szépen, aztán feküdjenek le. De csak egy ágyam van.

— Ha kettő volna sem fogadnók el, — mondta Marsillac.

E szavaknál Jaqueline gúnyosan nézett reám. Éreztem, hogy arcomba szökik a vér. Határozatlan, sejtelmes gondolatok neheztedek agyamra. Rettenetes kényelmetlenül éreztem magam. Anélkül, hogy zavaromról számot adhattam volna magamnak, lesütöttem a szemem. Először éreztem, hogy a férfiszerep tulajdonképpen csak illúzió és hazugság. A

természetet nem lehet kijátszani. Leányos szemérem ébredt fel lelkemben.

— Ugy-e egy ágyban alszunk barátom? — kérdezte Marsillac.

— De jobb szeretnék Jaqueline asszonnyal aludni, — feleltem izgatottan, ha megengedi.

— Velem aludni! Nézze meg az ember a kis szörnyetegét. Hát az uram mit szólna hozzá, mikor hazajön?

— Nagyszerű gondolat, — nevetett Marsillac. — Jaqueline asszonnyal akarsz aludni, óh, óh!

— Istenem, ha ennyire kényeskedik, lemondok. Gyorsan egy szobát és végezzünk.

— Nincs más szobánk csak ez, angyalaim. Ketten az urammal átadjuk ágyunkat, ennél többet nem tehetünk. Megvacsoráltak, ha kedvük van aludni, vetkőzzenek le és jóéjszakát.

Jaqueline elszedte az asztalt. Ugy tett, mintha nem törődne többet velünk, de jól láttam, hogy a szeme sarkából folyton figyel. Gyanus szavai és különös viselkedése nyugtalanítottak kissé. Halkan súgtam a Marsillac fülébe:

— Hallod Marsillac legokosabb volna, ha minél hamarabb kifizetnének tartozásunkat és odább állanánk Tours felé. Gyönyörű holdvilág van, élvezet lesz egy kis gyaloglás.

Olyan ijedten nézett reám, mintha legalább is azt tanácsoltam volna, hogy akassza fel magát.

— Tours felé, morogta. Elment az eszed? Menj magad holdvilágot élvezni, ha kedved van, én lefekszem.

Rögtön meg is tette. Egy másodperc alatt ledobta ruháit és beugrott az ágyba. Tétován állottam mellette. Nem tudtam elhatározni magam semmire.

— Mi lesz fiatalúr? — szólt közbe Jaqueline. — Talán én vetkőztessem le?

— Köszönöm, — mondtam, — nem fekszem le. Ide ülök a zsámolyra, megvárom, míg elalszom.

— Bolond vagy! — kiáltotta Marsillac. — Oly isteni puhák a párnák. Ugy fogunk aludni, mint a kis királyok.

— Hát persze! Miért nem akar lefeküdni, — kérdezte az áruló Jaqueline. — Ugy látszik haragszik rám, de nem engedhetem, hogy rossz éjszakát töltsön. Ha nem piheni ki magát, hogy akar holnap tovább utazni? Én alszom a zsá-

molyon és maguk a gazdával az ágyban. Ugy hallom, hogy haza is jött már.

Tényleg behallatszott a kutyák örvendő csaholása.

Gyorsabban vetkeződtem le, mint Marsillac, befűrödtem a párnák közé.

Háziasszonyunk előre húzta a függönyöket, gúnyosan nevetett és elment.

— Milyen kedves gyermekek. Gyönyörű kis pár. Ne aludjanak el még lelkeim. Olyan látogatójuk jött, akire nem is számítottak. Az uram jó ismerősöket hozott magával.

Alig mondta ki a szavakat, már nyílt az ajtó.

— Hol vannak? Hol vannak? — kérdezte izgatottan nagynéném.

— Itt, itt! — válaszolt Jaqueline és az ágyhoz vezette.

Marsillac rémülten simult hozzám. A bárónő felemelte a takarót, kihúzott az ágyból és reám kiáltott:

— Rettenetes leány, aki egy fiuval alszik! . . .

II.

Ijedtemben térdre estem. Nagynéném mögött La Rochefoucauld hercegnő, a Jaqueline férje és egész sereg cseléd állott. Mindnyájan nagyon mulatságosnak találták a helyzetet s neveltükben könnyük is kicsordult.

— Menjenek ki, — parancsolta a néni szigorúan. — Maguk is! — fordult a háziak felé.

Valamennyien engedelmeskedtek. A hercegnő is követte nagynéném példáját, kiráncigálta fiát az ágyból, s szigorúan intett, hogy öltözködjék fel. Magamra akartam húzni a Jeromos nadrágját, de nagynéném hevesen kikapta kezemből.

— Azt hiszi, hogy továbbra is tűrni fogom ezt a maszkarárt? Szó sincs róla! Leányruhát hoztam, azt fogja azonnal felvenni és soha többet le nem teszi.

Felvett az asztalról egy csomagot s anélkül, hogy ellenkezni mertem, vagy akartam volna, néhány perc alatt szoknyába öltöztetett. Marsillac csodálkozva nézett reám.

— Hallatlan! igazán leány vagy?

— Sajnos igen! — morogtam kétségbeesve.

— De édes barátnóm, miért nem szóltál?

— Egészen elfelejtettem én is! — zokogtam keservesen.

— Ne sírj no. Ezután ezerszer jobban foglak szeretni, meglátod.

— Biztos? — kérdeztem letörülve könnyeimet.

— Esküszöm.

— Mit szól hozzá hercegnő? — kérdezte a néni békülékenyebb hangon Marsillac anyjától. — Örülök, hogy fia ily lovagiasan alkalmazkodik a metamorfozishoz.

Aztán felém fordult:

— Mikor készül el már az öltözködéssel kisasszony?

— Elszoktam már az ilyen ruháktól, — feleltem félénken.

— Majd visszaszokja!

— Segítek, ha megengeded, — szólt közbe Marsillac.

Nagynéném félretolta:

— François, Marsillac de La Rochefoucauld úr, remélem, belátja, hogy ezután nem tegezheti hugomat s egészen más hangon fog beszélni velem. Hiszen ismeri az illem szabályait. Hollá! — kiáltott aztán cselédeknek — a kocsit álljon elő.

Minden ellenszegülés lehetetlen volt. Nem tudtam semmi orvosságot kitalálni a reámerőszakolt szoknyák ellen. Így fejeződött be férfikorom. Sajnos, nagyon rövid kor volt. Elmulásával elvesztettem életem első szép illúzióját.

Ugy éreztem magam új ruhámban, mint a csapdába került róka. A cselédek nem mertek hangosan nevetni, de gúnyosan nézegettek. Szerettem volna pofonútni képmutató háziasszonyunkat, aki törbecsált. Csak most tudtuk meg, hogy a Jaqueline férje nagynéném erdőőre volt. Az erdő is birtokához tartozott. Otthon rögtön észrevették szökésünket és az egész háznépet mozgósították nyomunkba. Körülfogták minden irányban az erdőt; a környék lakói utasítást kaptak. Természetesen Jaqueline és férje is értesítve voltak. Míg az asszony minket vacsorával és szóval tartott, a férje egy rövid gyalogösvényen a kastélyba sietett. Persze, hogy így könnyű volt elfogni a két szökevényt.

Felültünk a hintóba. Én a néni mellé, Marsillac a hercegnő mellé és visszatértünk a kastélyba.

Amennyire vakmerővé tett a fiuruha, annyira félénk és szerény lettem leányruhában. Lesütöttem a szemem s a világ minden kincséért sem néztem volna bajtársamra. Ellenben Marsillac, aki azelőtt félénk volt és akit úgy kellett bátorítanom folyton, hirtelen biztos fellépésű lett. Szemben ültünk

egymással, térdei hozzám értek s éreztem, hogy folyton néz. Nagynéném és a hercegnő hosszú erkölcsi prédikációinak egy szavára se figyelt. Mikor leszálltunk a kocsiról, ügyesen melém furakodott, megszorította karom és a fülembé súgta:

— Oh sokkal jobban szeretlek így! olyan vagy, mint egy angyal.

Szívem erősen dobogott. Mihelyt visszaérkeztem szobámba, első dolgom volt a tükör elé állani. Tudni akartam, hogy a hercegnek igaza van-e? A tükör tényleg nem hazudtolta meg. Rózsaszín sapka volt a fejemen, ugyanolyan szalag fogta össze selyemruhám. A kacérság első szava szólalt meg bennem. Éreztem a női ösztönök hihetetlen gyors fejlődését magamban és boldogan feküdtem le. Nem sajnáltam a levett férfiuságot s nem vágyódtam harcos katonaeletre. Egész éjjel ruhákról és szalagokról álmodtam. Ez volt a természet bosszúja.

Másnap, mikor kinyitottam ablakom, egy óriási ibolya és császárszakállcsokor hullott lábaim elé. Kihajoltam az erkélyen. Marsillac a kertből leste ébredésem. Kezével csókot intett és eltűnt. Nézegettem a virágokat, s egy darab papír hullott ki közülük.

A herceg első levele volt. Reszkető kezekkel bontottam ki s mintha valami bűnt követtem volna el, úgy olvastam: „Ebéd után anyám és a bárónő lepihennek. Siess, amilyen gyorsan csak tudsz, a fasorba.“

Nem tudom visszaadni a néhány szó hatását. Féltem és boldog voltam. Éreztem, hogy nem volna szabad elfogadnom a találkát, de azt is éreztem, hogy egész bizonyosan elmegyek. Azt hittem, hogy sohasem jön el már az ebéd ideje. Végre megszólalt a déli harang. Futottam az ebédlőbe. A hercegnő, Marsillac és a néni már ott voltak.

— Jó reggelt kis hóbortos, — köszöntött a bárónő. — Csak játssza a szerényt, jól teszi! Szép kis dolgokat művelne nélkülünk. Búsul ugye, hogy megfosztottuk a fiuruhától?

— Oh, dehogy búsulok. Csak azt az egyet sajnálom, hogy most megharagudott reám.

— Látod kislányom, ez igazán kedves válasz volt.

— Beláttam, hogy tévedtem és tiszta szivemből bocsánatot kérek.

A néni megölelt:

— Egyre kedvesebb! Ugy látszik, jót tesz az új ruha. Olyan ez a kislány, mint Amor maga. Ugye hercegő?

A kibékülés teljes volt. Hamar kitaláltam apró cselekedéseket, melyekkel bizalmat keltve, annál szabadabban mozoghatok. A herceg is okos, komoly arccal ült. Kitünően értették egymást, anélkül, hogy összebeszéltünk volna.

Előbb Marsillac kelt fel az asztaltól.

Kézimunkát vettem elő s úgy tettem, mintha nagyon szorgalmas volnék. Időről-időre azonban izgatottan fürkésztem a kényelmes karosszékeken ülő két asszonyt. Csak azt lestem, hogy elaludjanak. Halkan kiugrottam a kertbe nyíló ablakon. Nehány másodperc múlva találkoztam a faszorban Marsillaccal. Mindketten sápadtak voltunk a meghiúsulástól. Éreztem, hogy kezem után nyuló keze reszket.

Hosszú csend következett. Szívdobogásunk szinte hallzott.

— Szeretlek, nagyon szeretlek — tört ki hirtelen a herceg és megölelt. — Leány vagy? Igazán? . . . Hadd nézzelek! . . . Hadd ismerjelek meg, igazán te vagy . . . te vagy? . . . nem álmodom?

Megcsókolta a karom, homlokom, szemem.

— Édes barátom, — szóltam a dédelgetésektől remegve. — Jó lesz elválni. A hölgyek felébredhetnek, s ha rajtakapnak, soha többet nem találkozhatunk.

— Mit mondasz? No hiszen csak azt merjék . . . Csak merjék megakadályozni találkozásunkat . . .

— Mit tennél?

— Nem találod ki? Fényes nappal, szemük láttára, karddal kezemben megszöktetnélek.

— François megrémítsz!

Megint elhalmozott dédelgetésekkel.

— Ne reszkess így! Jól tudod, hogy anyám s a bárónő egy óránál tovább alusznak. Istenem, de szép vagy és milyen gyönyörűen áll ez a rózsaszín kalap neked! Ugye a feleségem leszel? Esküdj meg!

— Én igazán nem tudom, hogy mit érzek, de azt hiszem, hogy nem cselekszünk helyesen. Szégyenlem magam!

— Azt hiszed? — kérdezte zavartan . . .

— Mikor az ember jót tesz, nem rejtozik el, de mi bujkálunk.

— De ha össze akarunk házasodni . . .

— Jó, de mikor?

— Mindjárt. Keressünk papot és kérjük meg, hogy adjon össze.

— Lehetetlen, még igen kicsik vagyunk. A papok nem szeghetik meg az egyházi törvényeket miattunk.

— Ha nem voltunk igen kicsik ahhoz, hogy katonák lehessünk?!

— Óh, az más.

— Hát akkor mit tegyünk?

— Várunk, okosak leszünk és nem csókolsz többet. Azt hallottam tegnap, hogy férfi és nő csak házasság után csókolózhatnak.

— Nevetséges, az nem igaz.

— Elhiheted, ha mondom.

— Kitől hallottad?

— Jeanette, a komorna mondta Marcelnek, a kertésznek, aki a múlt este ép úgy megcsókolta, mint te engem.

— És Marcel mit mondott?

— Semmit. Nevetett és tovább csókolta. De nem volt igaza. Ha akarod, megkérdezhetjük a nagynéném káplánját.

A herceg kétségbeesetten nézett rám. Egy padra vetette magát és könnyekben tört ki.

— Jézusom, mi bajod?

— Semmi, hagyj békét! Felmegyek szobámba és szívembe szurom a kardom.

— Hallgass, szerencsétlen!

— Tehetek én róla, ha igen kicsik vagyunk? Tehetek róla, hogy szeretlek? Tehetek róla, hogy leány vagy és nem fiú? Inkább meghalok, semhogy ne csókoljalak többet. . .

— Óh Istenem, ha így vagyunk, inkább csókolj, csókolj mindig, nem akarom, hogy meghalj. . .

Ragyogó örömmel ugrott fel a padról. Szent volt a béke.

Alig birtam menekülni a fasorból. Szerencsére, mikor visszatértem a szalonba, nagynéném és a hercegnő még aludtak.

Igy kezdődött első szerelmem. Életem legédesebb idejének tartom a lochei kastélyban töltött heteket. Marsillac és én is romlatlanok voltunk. A csókjaink ártatlanok. Mindennap találkoztunk a fasorban, de azonkívül is rengeteg alkalmunk volt találkozni. Az utolsó hónap gyönyörű volt.

Sajnos a szünidő vége közeledett. A hercegnő kezdett

hazautazásról beszélni. Boldogságunkba könnyek vegyültek.

— Ninon, édes Ninon, — mondta Marsillac. — Mi lesz belőlem nélküled?

— Hát én mit fogok csinálni, ha nem látlak, nem foglak hallani többet?

— El fogsz felejteni Ninon.

— Soha François, soha.

Mindketten zokogtunk keservesen.

— Ha legalább volna valami emlékem, valami, amit mindig ajkamhoz vagy szívemhez szorítanék — például egy hajfürt. . .

Odatartottam kis kézimunkaollóm:

— Vágd le magad.

Levettem kalapom és széthuztam a csipkéket. Levágott egy csomó haját halántékomról. Mámoros örömmel rejtette el a hajtincset mellényébe. Ha valaki látta volna, azt hitte volna, hogy valami drága kincset adtam neki.

Ép a szalonban voltunk. A hercegnő hirtelen ránk nyitott nagynénémmel együtt és kijelentette, hogy még aznap este elutaznak. Chinonban akarta tölteni az éjszakát, hogy másnap Fléchebe érkezhessenek. Az iskolaév megkezdődött és a jezsuiták nem értik a tréfát.

Hiába próbáltuk, nem tudtunk még egy utolsó találkozást kierőszakolni. Szívem vérzett és Marsillac forró könnyeket sirt. Senki sem csodálkozott, mert hiszen mindenki tudta, hogy milyen jóbarátok vagyunk. A kocsi előtt Marsillac még egyszer a fülembe sugta:

— Levelezni fogunk. Nyolc napon belül levelet kapsz.

Az elválásnál elég hősieesen viselkedtünk. Le nem vettem szemem a nagy batárról, míg csak el nem tűnt az út kanyarodásánál. Aztán futottam szobámba, hogy zavartalanul kisírjam magam.

A herceg levelezési módszere nagyon egyszerű volt. Beavatta titkunkba Jeanettet, a bárónő komornáját s az ő címére küldte a leveleket. Jeanette titkon hozzám juttatta őket.

Egyedül maradtam nagynénémmel a kastélyban. Egyhangú, unalmas élet várt reánk. Egy napon váratlan vendégünk érkezett.

Apám súlyosan megsebesült a hugenották elleni hadjáratban és hosszabb szabadságot kapott. Nem tudott magához térni a meglepetéstől, mikor látta, hogy megint leányruhában

járok. Egész komolyan vette gyermekkorom hóbortját. Minden ízében katona volt és sajnálta illuzórikus fiát, aki oly merészen pattant a ló hátára s oly ügyesen vivott. De nagynéném a legapróbb részletekig elmondta első kalandom történetét s apám is kénytelen volt belátni, hogy ez nem maradhat így tovább.

Ha már nem tarthattam meg a férfiruhákat, legalább férfias gondolkodásra, férfias jellemre akart nevelni.

Egy évig tartott, míg sebéből kiépült s egész idő alatt kizárólag velem foglalkozott. Reggeltől estig a könyvtárban ültünk s bizony egy másodpercig se jutott eszembe az ablakon kiugrani. A Montaigne Essais-it olvastuk együtt és Charon: Traité de Sagesse-jét. Elveztem a filozófiai olvasmányokat, de különösen apám hozzáfűzött magyarázatait, melyek életszerető nyíltsága, magával ragadó derülsége felélénkítette mindent s megkönnyítette a nehezebb részeket.

— Kedves gyermekem, — mondta. — Az élet rövid s az időnek szárnya van, mely elröpít örömet és élvezetet. Az igazi bölcsesség abban rejlik, hogy miután nem tudhatjuk, meddig tart, sohsem szabad feláldozni a márt a holnapnak, a jelent a jövőnek. Minek takarékoskodni a boldogsággal? Pazarolni kell minél hamarább, mert különben elröpül a muló órákkal s nem tudjuk, mi követi nyomon.

Nagyon kedvesnek és könnyűnek találtam apám gondolatait. Egész életem folyásán fel lehet fedezni tanításának nyomát. Ha olykor rövid időre szakítottam is az ő könnyű filozófiájával, csak annál nagyobb lelkesedéssel tértem vissza hozzá s végérvényesen életem programjává tettem.

Apám kitűnő muzsikus is volt. Tökéletesen játszott mandolinon. Mikor kifáradtunk a tanulásban, elővette mandolinját, s zeneleckéket adott. Hihetetlen gyorsan tanultam zenét is. Hat hónap múlva apám azt mondta, hogy jobban játszom, mint ő. Ugyanakkor zongorázni, gitározni és hárfázni is tanultam és elég sokra vittem.

Marsillacnak írott leveleimben sohasem említettem, hogy mennyit tanulok, milyen gyorsan haladok. Minden tudásommal meg akartam lépni. Azt akartam, hogy mikor visszatér, egyenesen a menyországban érezze magát. Közeledett a szünidő. Tíz halálosan hosszú hónap óta voltam elválasztva kis barátomtól. Arcom előre ragyogott az örömtől, hogy nemso-kára láthatom. Sajnos a sors kegyetlenül megcsalt.

III.

Nagynéném komornája, akinek címére François írt, férjhez ment a kertészhez. Marcel féltékeny volt s ráadásul olvasni sem tudott. Azt képzelte, hogy felesége valami titkos szerelmi levelezést folytat, s egy szép napon bizalmasunk zsebéből kilopta a nekem szóló levelet. Egyenesen a bárónőhöz vitte.

A többit könnyű elképzelni.

Nagynéném megbotránkozva adta oda apámnak az érdekes olvasmányt.

— Látja, látja, — kiáltotta, — szépen neveli a leányát. Pirulhatna miatta barátom. Ninon még nincs tizenkét éves, még nem is áldozott, de szerelmei már vannak. . . Igen, szerelmei. Olvassa csak el végig. Találkájuk volt a fasorban, csókolóztak, hajfürtöt adott kedvesének . . . mit tudom én? S még remélik, hogy nyáron folytatni fogják. Szerencsétlenné teszi leányát! Ha nem bizza ezentúl nevelését teljesen reám, kitagadom.

Haragosan kisietett a szobából, hogy La Rochefoucauld hercegnőt is értesitse, hogy François hozzánk ne jőjjön nyaralni.

Amint künn volt, apám, akit a bárónő hevesége kissé megijesztett, térdére ültetett.

— Szép kis komédia! . . . No ne sirj kisleányom. Szívügyek a te korodban! . . . és eltitkoltad előttem! Töröld le a szemed, ne félj, nem szidlak meg. Isten ments! Ilyen jelenetek csak felvilágosítják az ártatlanságot. Vannak emberek, akik mindent fonákul fognak meg, mintha nem hirtelen és természetesen kezdődne ilyesmi. Száz szónak is egy a vége: szeretem a korán érett természetet. Nagyon kedves a fiatal herceged?

— Oh apám, ha nem jön ide többet, meghalok bánatomban.

— Ho, ho! meghalni! bolondság. Próbálja meg, édes Ninon követni bölcs elveimet, amelyekre tanítottam. Most itt az alkalom! ne szégyenítse meg filozófus mesterét azzal, hogy megveti tanítását.

— Istenem ne irjak többet!? ne lássam!? . . .

— Bizony az szomorú, belátom; de az igazi filozófus vár, amíg elvonul a vihar és ismét kisüt a nap. Lehetetlen volna most Fléchebe menni. A hercegnő egész bizonyosan még

könyörtelenebb, mint a bárónő s lakat alatt tartaná a fiát. Nem vihetlek magammal vissza a harctérre. Vagy szeretnél talán visszamenni Párisba? Gondolod, hogy boldogabb volnál anyád mellett, mint itt? Mi nem vagyunk bigottak . . . de szegény feleségem. . . Mindegy, a jó Isten megbocsát neki mindent, amivel nekem kellemetlen s alkalmatlan volt. . . Hiszen vannak vallásos kötelességek. Az első áldozásra is gondolnod kell — belátom, ép úgy önmagad, mint a világ miatt. . . Igyekez meg szabadulni a gyermekkor kötelekeitől. Légy szellemes, szép s meglátod, herceged egyszer majd jobban fog szeretni, mint valaha.

— De mikor, apám?

— Nemsokára! Felelek érte! Légy csak nyugodt. Ne felejtse el azonban nagynénéd vagyonát. Anyádé s az enyém együttvéve közel se jár a bárónőéhez s te vagy egyetlen örökös. Mindezekből az következik, kis leányom, hogy szépen itt hagylak a loche-i kastélyban; itt még boldogabb leszel, mint bárhol máshol s várd be türelmesen, míg függetlenségéd órája üt.

Apám mindig meg tudott győzni.

Alárendeltem magam nagynéném akaratának s megígérttem, hogy ezután tanácsai szerint rendezkedem be. Ugy látszik, meg volt elégedve velem. Tett ugyan néhány szemrehányást, de harag nélkül s még aznap felszólította káplánját, hogy készítsen elő az első áldozásra.

Apám felgyógyult sebéből és visszament ezredéhez Poitoubá. Kevés különbséggel ép oly egyhangú unalmas életet kezdtem élni, mint anyámmal Párisban.

— A káplán magas, száraz ember volt. Mintha tuskékkal lett volna kirakva, úgy égneek állott a haja. Félttem eleinte sápadt arcától, beesett szemeitől, de hangja és atyáskodó modora idővel enyhítette a hatást. Végighallgatta vallomásom a gyónószékben és tudtomra adta, hogy bűnösebb vagyok, mint gondoltam. Szerinte az ég különös védelme őrizett meg a mélység szélén. Törtem a fejem, hogy mi lehetett a nagy bűn, melyet szinte elkövettem? Különös fantomok töltötték meg agyamat. Izgalom fogta el minden érzékemet. Megint gyónáshoz folyamodtam, hogy gondolatbeli bűnökkel vádoljam magam. Gyóntatom a poklot és kínzásait emlegette, amivel Isten az élvezőket bünteti, s ezzel végkép felkavarta lelki nyugalmam. Egész napokat és fél éjszakákat könyörgéssel töl-

töttem, bocsánatot kértem Istentől a Marsillac csókjaiért s könnyek közt fogadkoztam, hogy kitépem szívemből a bűnös szerelmet. Hat hónapi bűnbánat után olyan sovány lettem, mint egy csontváz és olyan vallásos, mint egy angyal.

Mikor a káplán úgy vélte, hogy eléggé megpuhított bűnbánattal, megengedte, hogy a szent oltárhoz is közeledjem. Két nappal később beteg lettem. A keresztény extázisok s a Magdolna-élet eredménye idegláz volt. Szerencsére nagynéném ápolása megmentett a haláltól.

Meggyógyultam, de életkedvem nem jött vissza. Karakterem egészen megváltozott. Apám erkölcsfilozófiai tanításait emberi esztelenség tetőpontjának láttam a káplán befolyása alatt. Ugy hittem a káplán minden szavát, mint a hitvallást.

A bárónő csak könnyelműséggel akart javítani és új egyéniségem mód felett aggasztotta.

Irt a toursi püspöknek. A levél vétele után az érdemes prelátus azonnal eleget tett a bárónő kívánságának. A nagy, száraz káplán kapott egy parókiát s helyettesül a Citeaux-k szerzetéből jött egy kövér, mosolygó, rózsásarcú barát, akinek egész megjelenése homlokegyenest más vallásos felfogást árult el. Alig gyóntatott kétszer-háromszor, már nem voltam szomorú. Nem soványodtam többet, s arcom megint virult.

A jó ember sohsem emlegette a poklot s csak egész könnyű penitenciákat szabott reám.

— Nem azért teremtett Isten földi javakat — mondta, — hogy megvessük őket: Azért adott szívet, hogy szeressünk, s érząceket, hogy minden tisztességes élvezetet megizlelhessünk és elhiheti, hogy az Isten nem kárhoztatja teremtményeit anélkül, hogy kétszer is meggondolná. Nemcsak legfelsőbb igazságot gyakorol, hanem legfelsőbb jóságot is. Üzze el lelkéből a melancholiát, leányom és élvezzen minden korának megfelelő örömet.

A barát theologiai okoskodása feltűnően hasonlított apám filozófiájához.

Szívesen hagytam meggyőzni magam. Marsillac emlékét nem láttam többé oly bűnösnek. Tovább olvastam Montaignet és játsztam a mandolinon.

Nyáron kedves társaságot hívott össze nagynéném: Sokan jöttek Toursból s mi is visszaadtuk látogatásaikat. Visszatérve a kastélyba, latin órákat vettem a szerzetestől.

Apám kivánta így, még elutazása előtt. Minden tekintetben fiús nevelésben akart részesíteni.

Két év telt el. La Rochefoucauld hercegnő gyakran látogatott meg, de mindig egyedül és sohasem beszélt fiáról. Azt hittem, hogy előkelőbbnek tartja magát, mint minket s mésalliancenak tekintené a herceg házasságát velem. Büszkeségem fellázadt. Az idő különben is keresztülgázolt emlékeimen s már kialvóban voltak. Egyrészt a vallás, másrészt a józan ész érettebbé, meggondoltabbá tettek. Éreztem, hogy nő vagyok, s a női nem természetes tartózkodása helyrehozta a gyermekkor bolondos képzelődéseit.

Sajnos, természetem gyakran egyik túlzásból a másikba vitt.

Szinte féltém a férfiak tekintetétől s a világ minden kincséért sem engedtem volna megcsókolni a kezem. Könnyelműbb szavakra arcomba szökött a vér, s annyira megbotránkoztam, hogy kimentem a szobából.

Egyszóval a legjobb úton voltam arra, hogy igazi *honest**) legyek.

Ítéleteim ujabb szélsőségének oka az a szomorú szokás volt, hogy társaságokban megszólták egymást az emberek. A világ ítéletét komolyan vettem s mindig feltétlen megbízhatónak tartottam, nem tudtam, hogy a megszólás taktika: könnyen eltéríti a figyelmet mindenki önmagáról, ha a mások hibáit ügyesen kidomborítja. Különösen nők gyakran manővereznek így. Ha legjobb barátnőjük ballépést követ el, mindig készen állanak az első követ reádobni s lehúzni róla utolsó fátylát, mellyel saját rendezetlen ügyeiket leplezik aztán. Kegyetlenebbek a középkor gall asszonyainál, akik a tenger partján sókészletet gyűjtve, betaszították a mélységbe a sziklafalon elcsúszott társaikat.

A régi gall asszonyok legalább babonás hitükkel mentegőzhettek, míg a mi asszonyaink viselkedésének indító oka méltatlan és csunya önzés.

Nem érdemel mindenki ily szigorú szemrehányást, de az enyhébb emberszólások motívuma is elég szégyen: féltékenység. Nem tudnak megbocsátani azoknak, akiket valaki

*) Így nevezték azokat a nőket, akik mások hibáival szemben könyörteleneknek mutatkoztak.

szeret, bosszút állanak a mások élvezetéért, fellázadnak a bűnök ellen, melyeket nem ők követtek el.

Gonosz fajtája az emberszólásnak ez is.

Hét évvel később, mikor épen picpus-i házamat vettem, megismerkedtem egy kis barna, szinte mulatt kinézésű asszonnyal Vincennes-ből, vagy Nogent sur Marne-ből; a leggonoszabb nő volt, akit el lehet képzelni. Rosalienak hívták. Ugy gyűlölöm azóta ezt a nevet, hogy még a kutyámnak se adnám.

Erényes asszony mindig elnéző és jóságos. Sajnálja a gyöngét, az elesőt és kötelességének tartja mentetetni a kompromittált hirneveket, ahelyett, hogy utolsó csapást mérne rájuk. — Az emberszóló asszonyokról egész bátran meg lehet állapítani, hogy vagy ők is bűnösök, vagy pedig dühöngenek, hogy nem lehetnek bűnösök.

Fiatal leányságom történetének idején nem tudhattam mindezt.

Őszintébb voltam, semhogy megérthettem volna az áru-
lást; naivabb, semhogy intrikákon keresztül lássak; félénkebb, semhogy lerántsam az álarcokat. Mindenki kritizált és ítélkezett körülöttem, tehát én is kritizáltam és ítélkeztem. Még a nagy káplán vak szigora is hagyott nyomokat bennem: bizonyos vallásos megnemalkulás, bigottság minden szavamból kiértelt és a legrosszabb nyelvűek színvonalára helyezett.

Nemsokára olyan leckét adott a sors, hogy egész életemre kigyógyított.

Toursban voltunk. Látogatásokat adtunk vissza nagyném-mel s hallottuk, hogy nagy botrány van a városban. Egy fiatal özvegyet, Montbreuil grófnőt, mint rendesen, elárulta a legjobb barátja. Tête-à-tête-ben találták aznap reggel a garnizon egy fiatal tisztjével.

A fiatal asszony, aki nem is sejtette, hogy titkáról mindenki tud, éppen akkor lépett a szalonba, mikor kalandját javában tárgyalták.

Rögtön suttogni kezdtek. Szinte ujjal mutattak a grófnőre, nevettek, perfid pillantásokat vetettek reá, összenéztek, félszavakkal sebeztek. Gyönyörű alkalom arra, hogy fitogtassam magam. Tűltettem a többiekén s savanyún édeskés hangon azt mondtam:

— Ugy tudom, hogy Toursban van a szigorú karmelitanővéreknek zárdája?

— Igen, — felelték. — Miért?

— Istenem, kissé nehéz megmondani. De vannak körülmények, amelyek közt illendőbb volna a zárdában menedékhelyet keresni és utánozni a szent leányok vezeklését, mint a társaságokat kísértetni s nyilvánosan leszögezni egy botrányt.

Mindenki Montbreuil grófnőre nézett, aki fülíg pirult.

Felálltam és kimentem a szalonból. Tüntettem a szerencsétlen asszony ellen, akit kegyetlenül megaláztam. Önmagammal s sikeremmel elégytlen sétáltam a kertben. Alig tettem néhány lépést, valaki hátulról karomra tette kezét.

Hátrafordultam. A grófnő volt.

Borzongás futott végig rajtam. Térdeim remegtek. A grófnő megfogta kezem és harag nélkül mondta:

— Nem teszek szemrehányást szavaiért, kisasszony. Csak azért kívánok tanuk nélkül beszélgetni magával, hogy nézeteimet közöljem. Később talán jobban fogja értékelní . . .

— Nézeteket? — mondtam magamhoz térve a meglepetéstől kissé gögösen. — Nincs mit csináljak véleményeivel asszonyom. . . Engedjen felmenni.

Nem engedte el a kezem. Kénytelen voltam ott maradni.

— Nagyon szigorú volt velem. Persze. . . meg van győződve saját erényeiről.

— Természetesen.

— S azt hiszi, hogy mindig erényes marad?

— Remélem.

— Gyerme kem, ezek csak önérzetének illuziója.

— Hogyan?

— Csodálkozik? Figyeljen reám. Meg fogom nemsokára győzni szavaim igazságáról.

Komoly, finom modora imponáló volt. Egy padhoz vezetett. Leültünk.

— Senki sem beszélt magának még szerelemről úgy-e? Csak a tükörből tudja, hogy szép. Szíve még nem bontakozott ki, helyesebben, a természet szava még nem szólalt meg. Ha mindig ebben az állapotban maradna, ha így őriznék, szemmel tartaná mindig, felelhetne magáról; de ha lelke felébred egyszer, ha szép szeme érzést, életet, kifejezést kap, ha megtanulja a szerelem nyelvét, ha titkos nyugtalanság fogja kizozni, ha érzékenységevel és vágyaival kerül majd küzdelembe, akkor a mások hibáit is menthetőnek fogja látni. Ha majd érezni fogja, hogy gyöngé, erényeit sem fogja csalhatat-

lanoknak tartani. . . Sőt tovább megyek! Parancsoló szerelmével szemben nem is lesz kedve küzdeni s még abban is kételkedni fog, hogy valaha erényes volt-e?

— Oh asszonyom!

— Bebizonyíthatja-e bátorságát egy férfi, míg nem párbajozott, vagy harcolt?

— Nem, belátom!

— Így vagyunk mi is gyermekek. Csak az ostrom ad létet erényünknek, ép úgy, mint ahogy fenyegető veszély növeli az értéket.

Elpirultam és reszkedtem. Egy belső hang azt mondta, hogy a grófnőnek igaza van. Ha Marsillac annak idején merészebb vagy kevésbé ártatlan és komolyan ostromol, vajjon erényes maradtam volna-e? De nem vallottam be zavarom, sőt inkább igyekeztem eltitkolni.

— Így hát nincs egyetlenegy erényes asszony sem?

— Talán? De hát adhatunk-e magunknak élénk, vagy nyugodt temperamentumot? Urai vagyunk-e életünknek s irányíthatjuk-e úgy, hogy sohse találkozzunk valakivel, akit szeretünk? Tőlünk függ-e, hogy egy férfi hangja, kérése, merészsége ne hasson érzéseinkre?

A grófnőre néztem és meghatva mondtam:

— Igaza van.

— A női erény nem asszonyi munka, ép úgy az ég adománya, mint a szépség, az ész. Ne üldözze többet azokat, akiknek a természet leküzdhetetlen hajlandóságot adott a szerelem iránt, akiket erős szenvedély fogott el, vagy akik oly szomorú körülmények közé jutottak, hogy maga sem menekült volna onnan több dicsőséggel.

Utolsó szavai könnyet csaltak szemembe. Lelkiismeret-furdalás fogott el és letérdeltem Montbreuil grófnő előtt.

— Bocsásson meg — kiáltottam, — kérem bocsásson meg!

— Keljen fel gyermekek. Ugy látszik, feje volt a hibás és nem a szíve.

— Meggyőzött asszonyom és tévedésemnek nincs mentése. Menjünk vissza a szalonba, hogy jóvátegyem, amit jóvátehetek.

— Szegény kicsikém! Dehogy kívánom így megalázni. Hiszen még ezt is ellenem fordítanak. Vigasztalódjék! Nem akarom lekicsinyíteni szemében az erényt és nem akarom

meggátolni abban, hogy ragaszkodják hozzá. Az erény törekvésének bizonyításával csak azt akartam elérni, hogy kissé elnézőbb legyen a szerencsétlen elbukókkal szemben.

— Oh asszonyom, higye el, hogy sajnálom, megbántam.

— Isten vele . . . megbocsátok! — mondta.

Felém hajolt, megcsókolt. Zokogva maradtam ott.

Tényleg borzalmasnak találtam magam. Ha véremmel helyrehozhattam volna a Montbreuil grófnőnek okozott fájdalmat, szívesen adtam volna egész véremet oda. Ettől a pillanattól kezdve gyűlöltem a megszólókat és erkölcsbírókat, s egész életemben könyörtelen hadat üzentem ellenük: ez volt a legkevesebb, amit tehettem, hiszen szinte magukkal sodortak engem is pokoli zürzavarukba.

Épen fel akartam keresni nagynénémet, mikor egy levelet lobogtatva jött szembe velem. Apám jelezte érkezését a loche-i kastélyba.

Fáradt volt a hosszú úttól s így nem jöhetett utánunk, csak futárt küldött, hogy távollétünket meg ne hosszabbítsuk.

A bárónő befogatott s gyorsan hazaindultunk. Boldog voltam, hogy megölelhetem apámat. Három év óta nem láttam.

Egyhangú életmódom nagynéném kastélyában, sokszor eszembe juttatta Párist, az óriás, népes, lármás Párist, Franciaország szívéét, minden élvezetek centrumát. Nem voltam már gyermek, akit vezetni kell, s anyám bizonyosan most már a rózsafüzér mormoláson s miséken kívül is engedne némi szórakozást. Mintha egy jóságos tündér kitalálta volna gondolataimat, apám első szava az volt:

— Anyád, édes Ninonom, nincs épen veszélyben, de sokat gyöngélkedik s azt akarja, hogy ápod. Nincs más társasága, csak az öreg dajka, aki azt hiszem utóbbi időben iszik. Ezredem visszatért Párisba, de a szolgálat úgy igénybe vesz, hogy nincs időm ápolni betegünket. Készülj leányom. Magammal viszlek.

A bárónő nagyon búsult távozásom miatt. Megszokott és öregsége gyámolának tekintett.

— Bátyám — mondta bucsuzáskor — a négy év előtti lármás, szeszélyes démon helyett egy okos, szerény, kedves fiatal leányt adok vissza. Számíthat ezután a Ninon okosságára.

Szegény asszony, mennyire csalódott.

IV.

Apám rendszeresen postakocsin utazott. Utálta a nehéz, nagy batárokat, hosszú utak valóságos kinzóeszközét, melyek egy hét alatt harminc mérföldet is alig tettek meg s a vidéki utasokkal elhitették, hogy Páris a világ végén van, úgyannyira, hogy mielőtt útrakeltek, előbb közjegyzőt hívtak s végrendeletet csináltak.

— Nos Ninon, nem beszélsz a szerelmeidről, — kérdezte apám.

— Milyen szerelmekről? — dadogtam elpirulva.

— Na már ez mégis csak sok! Hát elfelejtetted a kis herceget?

— Marsillac . . . oh, nem gondol az már reám!

— Nem épen ezt kérdeztem! Ne csavard el a dolgot.

— Azt kívánja tudni, hogy a szívem hű maradt-e? Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem őriztem meg emlékét.

— Jó! De hát miért gyanúsítod hűtlenséggel a herceget?

— Marsillac tizenhét éves. Szóval már férfikorba kerül, nincs teljesen gyámság alatt, adhatna életjelt magáról annak, akit szeret. Valószínűleg úgy gondolkozik ő is, mint anyja s nem tartja méltónak gyerekes extázisunkat házasság által rangjához emelni.

— Házasság! Fidonc! Te házasságra gondolsz?

Amint megdöbbenve néztem apámra, hozzáfűggesztette:

— Az okosság nevében szólok hozzád leányom. Az élet hajnalán vagy még és tapasztalatok mint a sarkcsillag, csak alkonyatkor vezérlik az embert. Én már öreg vagyok s kötelességem rámutatni a veszélyekre, melyek az életben reád várnak. Komolyan kérlek, ne foglalkozz a házasság gondolatával; ép oly kevéssé, ahogy szerencsétlenségre nem gondolsz.

— Éz annyit tenne apám, mint lemondani örökre a szerelemről?

— Korántsem!

— Akkor nem értem!

— Igaz, hogy a világ előítélete ellenem beszél; de a világot bolondok és ostobák töltik meg, akik lehajtott fővel mindig ugyanazon csapdába kerülnek s mindig ugyanazon köveken zúzzák össze magukat. Meg tudod-e magyarázni, hogy miért keresi az ember állandóan a boldogságot, s az általa és neki berendezett társadalom miatt nemz annyi sze-

rencsétlenséget? Mintha valami rossz démon taszítná az emberiséget ellentmondásokkal átkozott utakra és lehetetlen helyzetekbe.

— A házasság apám szerint tehát szerencsétlenség?

— Igen, különösen a nőre. Gyáván és szüntelenül zsarnokoskodik fölötte az erős nem. Csakis a nő viseli az unalom, kiábrándulás, erkölcsi és fizikai szenvedések, lemondás, keserű utóíz súlyos láncát.

— Irgalom! milyen kép!

— A férfi csak aláíratja a jogtalan szerződést, ígér és semmit sem tart meg. Sohsem köti le komolyan szabadságát; kötelességet nem ismer. Nem váltja valóra ígéreteit, és a világ mulat rajta, tréfának veszik, mentetetik, míg a nőt az esküszegés megbecsteleníti.

— Igaza van. Fiatalságom ellenére is észrevettem egyetmást, ami bizonyítja szavait.

— Igazság-e ez, kérdezlek Ninon? loyaltás?

— Nem!

— Megérted-e hát, hogy önérzetes és okos asszony fellázad ilyen állapotok ellen?

— De ha fellázad, elbukott a világ szemében.

— Véleményem szerint nem!

— Mégis, ha csak le nem mond szerelméről, elveszti a nyilvánosság becsülését.

— Figyelj ide Ninon! Hízgelgek magamnak azzal, hogy egyeneslelkű, helyes ítélőképességű vagy. Legértékesebb tulajdonságaidat nem veszthetted el nővérem gyámsága alatt. Remélem, nem tételezed fel rólam, hogy erkölcstelenségre tanítalak.

— Oh apám, hogy is gondolhat ilyet? semmi sem volt szavaimban, ami . . .

— Köszönöm gyermekem! Kár, ha a pusztá gondolatra is méltatlankodol; el is vártam. Sem filozofiai elveimnek, sem apai érzéseimnek nem lehetne ily gyalázatos célja. Mikor az ég fiú helyett, téged adott nekem, születésed pillanatában elhatároztam, hogy meg foglak kimélni a szenvedéstől, melyet a rosszul berendezett társadalom a nőkre szab. Ha fizikailag nő is lettél, azt akartam, hogy eszednél fogva férfi légy; ez volt célom elérésének egyetlen módja, s elismerheted, hogy egyetlen alkalmat sem mulasztottam el arra, hogy lel-

ked okos elvekkel megerősítem. Bizonyos vagyok benne, hogy ha a józan ész felemeli lelkedben szavát, azonnal felismered s igazat adsz neki.

— Tényleg, tegnap is ép így jártam.

Hűségesen elmondtam beszélgetésem Montbreuil grófnővel.

— Látod, tanításaim meghozzák gyümölcsüket. Foglaljuk össze két szóba rendszeremet: „Leszakítani az élet virágját; de a rózsát tövis nélkül“. Így viselkedik a bölcs. Nem akarjuk reformálni a világot. Ha visszaéléseken alapul a társadalom, maradjon úgy. Mi nem támadunk, nem forgatunk fel semmit. Igen nagy fáradságunkba kerülne s mi csak az élet örömeit akarjuk.

— De a vallás? mit szól mindehhez a vallás?

— A vallás, a vallás! Alárendelhet-e valaminek, ami visszavonhatatlanul elkárhoztat? Két pokol igen sok: a házasság az egyik — őrizkedjünk legalább ettől, s aztán rajtunk áll, hogy a másiktól megmenekedjünk.

Nem találtam helyesnek ezt az okoskodást.

— Egyszóval, — folytatta apám — szavaim célja, hogy óvjalak a szerencsétlenségtől. Gondolataim korántsem parancsok. Nem tartom magam csalhatatlan eszűnek. Ugy érzem, hogy egy okos nő sok békót elkerülhet s elég magasra fölül-emelkedhetik ahhoz, hogy ne érje megszegyenítés. Finomság az élvezetekben egyenértékű a szeméremmel s aki önmagát tiszteli, azt más is tiszteletben tartja. Epikureus nem volt ostoba filozófus, elhiheted.

— Oh apám, Krisztus is volt olyan nagy filozófus, mint Epikureus — de tanaik nem igen hasonlítanak.

— Ha ilyen elveid vannak leányom, menj kolostorba, inkább a Krisztus hitestársa légy, mint halandó emberé.

— Még meggondolom, hiszen nem sürgős! — feleltem nevetve.

Különös beszélgetésünk a házasságról abbamaradt. Nem volnék őszinte, ha azt mondanám, hogy nem volt semmi hatással reám. E naptól kezdve apám elveit fokozatosan elsajátítottam. Helyesen cselekedte, hogy így befolyásolt? vagy tévedett? Birálgják olvasóim el.

Utunk másodnapján Párisba érkeztünk. Megölelhettem anyámat, aki meleg gyöngédséggel fogadott.

Mielőtt apám a Haudriettes*) kaszárnyában jelentkezett, befutotta velem a várost, rengeteg szórakozást szerzett nekem, ami bizony nagyon hiányzott, mikor egész napokat betegágy mellett kellett töltenem. Kétségbeejtően unatkoztam, egy nagy, sötét hálósobában. Anyám mennyezetes ágya sírhoz hasonlított. Nagy, nehéz függönyök állták útját a nap-sugárnak s a komoly, mogorva, méltóságteljes családi képek szüntelenül üldöztek örökké nyitott szemekkel.

Hogy némi kis szabadságra tegyek szert, azt mondtam, hogy nagyon sajnálom, hogy nem mehetek templomba, keresztényi kötelességeimnek eleget tenni.

Elég bűnös hipokrita szerepet játszottam.

Anyám lépre ment. Dicsérte buzgóságom s megígérte, hogy mindent kedvem szerint fog elintézni, de előbb gyónatójával szeretne beszélni.

— Ma este idejön, s meglátod leányom, hogy a leg-tiszteletreméltóbb pap a világon. Húsz év óta a szegényeknek és nyomorultaknak áldozza életét. A szent missiót, melyet magára vállalt, Párison túl is kiterjeszti. Bejárja egész Franciaországot, meglátogatja a betegeket, foglyokat, sőt még a gályarabokat is.

— Hiszen ez egy szent, anyám!

— Canonisálhatnak bátran életében, — felelte anyám. — Egyszer, egy gályarab panaszai Marseilleben annyira meghatották, s úgy megsajnálta a szerencsétlen ember vágyódását felesége és gyermekei után, hogy felajánotta helyét a hajón. A gályarab elfogadta az ajánlatot s az apostol ott maradt a békók között.

— Lehetséges?

— Egész Páris bizonyíthatja, mert egész Páris ismeri érényeit és egész Páris leborul előtte.

— Hogy menekült a gályarabságból?

— A király szabadította ki. XIII. Lajost annyira meghatotta szent buzgalma, hogy az összes gályarabok apátjának nevezte ki. Azóta Vincent de Paul; így hívják — visszatért hozzánk. Egész sereg szomorú betege között, engem is részesít keresztényi vigasztalásaiban. Ha nem csalódom, most is hallom hangját.

*) Azért hívták így, mert a Haudriettes zárda közelében volt, az Arsenal felőli oldalon.

Tényleg, az ajtó kinyílt és Vincent de Paul lépett be. Ötven éves lehetett körülbelül; egyszerű egyházi ruhába öltözködve; fehér szakállú, sápadt arcú, rendkívül szelid arc kifejezésű ember volt. Kopasz homloka oly nyugodt, oly tökéletesen derült volt, hogy nem is embernek, hanem angyalnak nézhették volna. Egész külsejében szép lelke tükröződött vissza; mintha a szív békéjét, a lelkiismeret nyugalmát hozta volna magával.

— Szent atyám, — mondta anyám, aki gyöngesége dacára is fel akart kelni karszékéből, hogy eléje menjen, — ime visszaadták leányomat. Könyörgök, áldja meg.

Önkéntelenül térdre estem, olyan zavar és tisztelet fogott el. Mellem elszorult, reszkettem, hideg veríték ütött ki homlokomon. Ugy éreztem, hogy az apostol lelkem mélyén fog olvasni és leleplezi hipokritaságom.

— Keljen fel kisasszony! — szólt hozzám jóságosan. — Csak Isten előtt kell letérdelni . . . én csak legszerényebb, legméltatlanabb szolgálja vagyok.

Homlokomra tette kezét, ég felé nézett és átható hangon mormolta:

— Uram, add e leánynak anyja erényeit és anyagi kegyességét; őrizd meg hazug tanoktól, távolítsd el lelkéből a megrontó világ végzetes csábítását; hiú élvezetek fuvalmát. Legyen hűséges hívő, őszinte keresztény. Istenem minden kegyelmed segítse.

Könnyek csorogtak végig arcomon, s a lelkiismeret furdalt.

— Meg vagyok Ninonnal elégedve atyám, — mondta anyám; — szerencsére aggodalmaim nem váltak be. Vallásos és eleget kíván tenni kötelességeinek. Nehezebbre esik a mindennapi miséktől távol maradni. Nem is egészséges, hogy fiatal leány egész életét betegszobában töltsse. Míg ő a templomban misét hallgat, nem küldhetne-e hozzám valakit az egyesületből, melyet alapított atyám, s melynek magam is tagja vagyok?

— Semmi se könnyebb, — felelte Vincent de Paul. — Testvérei a könyörületben majd rendre-rendre eljönnek. Még ma értesítem őket, számíthat ígéretemre. A kisasszony követheti vallásos ihletét.

Sajnos, volt elég bátorságom tovább is visszaélni anyám és a tiszteletreméltó pap bizalmával.

Alszégyen nem engedte kimondanom az ajkamra toluló vallomást, pedig az Ég bizonyára meghallgatta volna az ősz apostol imádságát . . . hanem konok hallgatásom méltatlanná tett áldására. Sátán visszatartott . . . nem engedett át Istennek.

Azóta kétszer találtam még Vincent de Pault. Először a „Talált gyermekek“ menhelyének felavatásán és másodszer nyolcvan szegény aggastyán elhelyezésekor a Jézusról elnevezett aggmenházban. Az egész udvar körülötte volt. De a könyörület glóriája, mely övezte, elhomályosította a földi pompa ragyogását. Nagyobbnak látszott a világ legnagyobb királyánál. Az előkelő tömeg feléje sietett, áldotta, dicséretekkel halmozta el, mindenki érinteni akarta ruháját és hallani hangját. Sohsem volt bátorságom a többiekkel együtt közeledni hozzá, hogy megmutassam mi lett abból a fiatal leányból, akiért egyszer Istenhez imádkozott.

A szent ember látogatását követő napon, már eltűnt minden hatás, melyet reám gyakorolt. Nem volt más vágyam, mint előlről kezdeni a mulatságos életet, úgy, ahogy néhány héttel azelőtt apámmal tettük.

Anyám öreg dajkája kísért mindennap templomba. Túl volt már a hetvenen, nagyon ráncos, szinte vak asszony volt, úgy, hogy inkább én vezettem, én vigyáztam reá.

Madeleinenek hívták.

Első nap a régi, öreg plébános miséjét hallgattam végig. Szegény még köszvényesebb volt, mint azelőtt s még kínosabban térdelt le.

A következő napokon úgy tettem, mintha Páris többi parokhiáját is meg szeretném ismerni. Madeleine természetesen találta kívánságom: ebben a templomban imádkozni, vagy abban, az tökéletesen egyre megy. Nem is talált a kivitelben más akadályt, mint köszvényes lábait s a hosszú utakat. Könnyen sikerült elhárítanom a nehézségeket, az akkor divatos utcai hordszékek segítségével.

A dajka nagyon élvezte, hogy két erős fickó ringatja vállain s első sorban Saint-Germain-l'Auxerrois-ba menünk így.

Okom volt legelőször erre venni utam. Még Touraine-ben hallottam, hogy ez a La Rochefoucauld hercegnő plébániája. Valaki bizonyosan útba igazít majd ott palotája felé. Semmi sem lesz könnyebb, mint Marsillachoz juttatnom egy levelet; nem nehezteltem reá annyira, hogy ne szerettem volna látni.

Szivesebben nyújtottam volna karom egy csinos fiatal gavalérnak, mint Antigone szerepét játszani egy öreg asszony mellett s már ez a gondolat magában véve elnézővé és békülékennyé tett a herceggel szemben. Az öreg dajka nemcsak vak volt félig, hanem süket is. Teletorokkal kellett az utcán kiabálni, ha az ember meg akart vele érttetni valamit.

Mikor a templomban voltunk, az első egyházi szolgának, akit megláttam, egy pénzdarabot csúsztattam kezébe, s megszólítottam:

— La Rochefoucauld hercegnőt bizonyára ismeri?

— Igen, kisasszony. Minden vasárnap én viszem eléje a bársony vánkost. A kórus mellett van ülése.

— Palotája közel van ide?

— Két lépésnyire. Elkisérjem?

— Szükségtelen, csak mutassa meg.

— Champfleury-utca, a Louvre mögött.

— Köszönöm.

A templomban nem kiabálhattam, jelekkel adtam a dajkának tudtára, hogy várjon, míg visszajövök. Még mielőtt megjegyzéseket tehetett volna, végigmentem a templomon, átléptem a küszöböt és két perc múlva a La Rochefoucauld-palota előtt voltam.

Szívem erősen dobogott. Majd összeestem, míg felemeltem a bronz kopogtatót s ráütöttem a kapúra.

Mi lesz, ha a herceget, vagy a hercegnőt szembetalálom? Mit fognak hinni rólam? Micsoda illetlenség egy tizennégy éves leánytól végigfutni az utcákat, hogy tudakozódják egy fiatalember után! Már szinte visszafutottam a templomba, mikor a svájci kapus észrevett a lesón s stentori hangon reám kiáltott a maga tört franciaságával:

— Endrez-fous! ou n'endrez fous pas!

— Nem, nem megyek be, mondtam reszketve. Csak tudni szeretném, hogy a hercegnő és Marsillac herceg itthon vannak-e?

— A hercegnő mindig Párisban, a herceg soha.

— Hol van?

— Háborúban. Ugy verekedik, mint egy ördög.

— Szent Isten! Igazán? De hol? Poitouban?

— Nem, messzebb! A másik oldalon.

— La Valtelineben, Olaszországban?

— Éppen ott. Fején találta a szöveget. Jónapot. Jó egészséget.

Becsukta a lesőt.

Le voltam sujtva. Ez a hír halomra döntötte terveimet és beláthatatlan időre kitölt minden közeledést Marsillac közt és köztem. Hogy is volt bátorsága elmenni messze Franciaországtól, veszedelmes háborúba, anélkül, hogy emléket, vigasztalást vagy bucsuszót küldött volna.

Szomorú szívvel, könnyes szemmel fordultam sarkon.

Mikor a Louvre és az Oratoire között mentem át, egy előkelő külsejű fiatal ember követett. Gyorsítottam lépéseimet s jobban siettem megtalálni a dajkát, mint amennyire siettem, mikor faképnél hagytam. Madeleine semmit sem gyanított. A hordszék, mely odáig hozott, vissza is vitt. Milyen nagy volt meglepetésem, mikor házunk ajtajá előtt ugyanaz a fiatalember állott, akit a Louvre előtt találtam.

Szerencsére Madeleine nem látta.

Másnap reggel nem mertem kimenni és rosszulletet színeltem, de úgy unatkoztam otthon és szegény anyám annyi Miatyánkot mondatott el velem, hogy elhatároztam, hogy folytatni fogom a templomba járást, üldözöm dacára is. Mondtam Madeleine-nek, hogy még ma is rosszul érzem magam. Ő volt az első, aki azt ajánlotta, hogy menjünk sétálni.

• Valószínűleg rajongott a hordszékekért.

Emberek a Saint Jaques-utcán vitték végig s a Luxembourg-kert Chartreux felé nyíló rácsa előtt tettek le. Kelleme-sebb árnyék és csöndesebb magány volt itt, mint a kert többi részében. Madeleine úgylátszik viláért sem volt annyira vak, mint gondoltam, mert hirtelen egy italárus asszonyra mutatott, akinek bódéján valami felirat volt.

— Nézze csak meg leányom, mi van oda írva?

Közelebb mentem a bódéhoz, hogy kíváncsiságát kielégítem. Nagy betűk hirdették:

Kinek száraz lett a torka,
Vagy fáj szíve, feje, foga;
Igyék két pohár pálinkát,
Meggyógyítja minden baját.

— Jó, hogy tudom, motyogta az öreg, legközelebb megpróbálom ezt az orvosságot.

Eszembe jutott akkor, hogy apám már régen élt a gyanúval, hogy Madeleine túlságosan vonzódik szeszes italokhoz és nevetve mondtam:

— Menjen lelkem, menjen. Ami orvosságul szolgál, az sokszor meg is előzi a bajt. A kofa különben intett is már magának, úgy látszik, régi ismerősök.

Madeleine elragadtatva vette tudomásul engedékenységgem s közeledett a bódéhoz.

Alig tett két lépést, valaki megragadta ruhám és halkan fülemben mondta:

— Az Istenre kérem, rázza le magáról ezt az alkalmatlan duennát. Meglestem távozásukat hazáról, s azóta kísérem. Feltétlenül beszélnem kell Önnel, vagy valami ostobaságot követek el. Várom a platánfák alatt.

Felesleges mondanom, hogy a tegnapelőtti fiatalemberrel volt dolgom.

Megfordultam, hogy megleckéztessen, de már messze volt. A dajka felújította ismeretségét a kofával és likörökkel.

Sejtettem, hogy multságát egyhamar nem hagyja abba. Megkerültem a bódét és a közeli platánfák felé mentem. Üldözöm már várt. Tökéletesen előkelő gráciával köszöntött.

— Milyen kedves! — kiáltotta. — Aldom jó csillagom, mely útjára vezetett. Mindenekelőtt kisasszony engedje meg, hogy bemutatkozzam. . .

— Fölösleges uram!

— Bocsásson meg. Nevem Saint Étienne. Lyoni adóügynök fia vagyok. Háromezer aranyat kapok apámtól évenként, nem számítva anyai örökségem, mely fölött már két év óta rendelkezem.

— Mit bánom én anyai örökségét?

— Várjon! Gyönyörű kis házban lakom a Porte Montmartre-on. Cselédjeim, lovaim, hintóim vannak. Minden, minden rendelkezésére áll, szívemmel, vagyonommal egészen, ha megtisztel azzal, hogy elfogadja.

— Kedves, igazán. Bevallom, hogy mérgesen jöttem ide s üldözéseinek komoly leckével akartam véget vetni, de szavai és ajánlatai oly különösek és multságosak, hogy nevetnem kell. Adieu uram! Lovakat, cselédeket, hintót, szívet, vagyont, mindent visszautasítok. — Legalázatosabb szolgálja!

És mélyen meghajtva magam, sarkon fordultam. De utánam futott és könyörgő hangon mondta:

— Oh kisasszony, miért akar kétségbeejteni? Nem látja, hogy halálosan szeretem?

— Igazán nem tehetek róla!

— Legalább ne menjen el, míg nevét nem tudom.

— Mirevaló volna?

— Az Istenre kérem, mondja meg, hogy éjjel-nappal ismételtessem, hogy beszélhessek édes arcával, melyet mindig, mindig magam előtt látok.

Mesterkéltén beszélt. Látszott, hogy nem őszinte. Különben is haragudtam tolakodásáért. Nagyon hódítónak képzelhette magát, hogy első szóra győzelemre készült. Boszantott, hogy olyan nőnek néz, akit el lehet vakítani ragyogó ajánlatokkal. Gőgös arccal és csipős gúnnyal válaszoltam:

— Uram, nevem Ninon de Lenclos, apám nemes kapitány és anyámmal a Notre Dame zárda mellett lakom. Nekünk is lehetnének cselédeink, lovaink és hintóink, de szerény igényűek vagyunk és senkit sem irigyelünk vagyonaért.

Reám nézett, homlokára ütött s úgy kiáltotta:

— Kisasszony, milyen ostoba vagyok!

— Nem én mondtam, uram!

— De szellemesen érezteti velem. Nem felejttem el a leckét.

— Megigéri?

— Hogyne. Tudnom kellett volna, hogy az apával és nem a leánnyal kell így beszélni.

— Ugyan miért?

— Felkeresem apját és megkérem kezét.

— Ez volna a második ostobaság.

— Hogy-hogy?

— Nem akarok férjhez menni.

Megremegett és csodálkozva nézett reám.

— Szóval semmi reményt nem nyújt?

— Házasságra? nem!

— Megtiltja, hogy viszontlássam?

— Istenem, ha mindennap itt sétál a platánfasor alatt, lehet, hogy néha-néha találkozunk.

Nem hagytam időt válaszra. Sietve felkerestem őrzőmet. Ott ült a kofa és likörjei mellett. Észre se vette távollétem.

Könnyű kitalálni, hogy e naptól kezdve ez lett állandó sétánk. A dajkának, hol torka volt száraz, hol feje fájt; ma szívbajos volt, holnap a foga lett beteg s gyógyszer csak az

italmérés adott. Hogy hagyhattam volna szenvedni szegény öreg asszonyt? Kezébe adtam pénztárcám s elmentem sétálni a gesztenyefák alá.

Megtiltottam Saint-Étiennek, hogy szerelemről beszéljen, ahhoz tartotta magát s tiszteletteljes volt. Semmi illetlenséget sem követett el. Modora, viselkedése kifogástalan volt. Szívem nem forgott veszedelemben, mert még mindig Marsillacot szerettem. Vártam visszatérését, mentségeit, s semmi rosszat nem találtam abban, hogy egyszerű ismeretséget kössek valakivel időközben.

Ugy okoskodtam, mint egy bolond. Nemsokára eljött a megbánás. — Saint-Etienne közepes megjelenésű fiú volt. A nemes ember ruhája kispolgáros, közönséges lelket takart. (Könnyű volt kitalálni, hogy egy csepp nemesi vér sem csörgedez ereiben.) Utánozta az udvaroncok külsejét, hosszú, vállára hulló haját viselt, („comète“-nek hívták az ilyen hajvseletet.) Majmolta a Place Royal gavallérjait, állandóan kis fésűt tartott kezében s óránként legalább ezerszer simította végig bajuszát, vagy pelyhedző szakállát.

Ruhái elegánsak voltak. Bő ujjú mente, széles nadrág, öblös csizma, négyszögletű spanyolcsipke-gallér a vállán, nagykarimájú kalap hármastollal, egyik oldalon drágaköves csattal összefogva. Csinosan nézett ki. Nem mutattak ujjal arra, aki vele karonfogva ment. Társalgásában is volt valami ingerkedő eredetiség. Lassanként engedtem a kísértésnek s a fason túl is sétáltam vele.

Ezek a séták idővel hosszabbodtak, de mindig vittem könyvet is magammal s Madeleine azt hitte, hogy a gesztenyefák alatt olvasgatok, míg ő élénken foglalkozik az italmérésben. Sokszor két-három óráig oda voltam. Erszényem mindig Madeleine-nél volt s így türelmesen várt.

Hazatérve, elmondtam anyámnak, hogy öt misét hallgattunk. Egy bójtnapon engedélyt kértem arra, hogy három misét hallgathassak három különböző helyen, ahol a leghiresebb szónokok prédikáltak. Anyám szívesen beleegyezett s így hosszabb ideig maradhattam távol. Saint-Étienne-t előre értesítettem.

A dajkát leráztam nyakamról a Luxembourgban.

Ép aznap a hirdetés négy betegsége kinozta s nagylelkűen megengedtem, hogy orvosolja a bódében összes bajait. A Saint-Etienne kocsjja a kert tulsó oldalán várt az Abbaye-

aux-Bois-hoz közel. Ezt a városrészt azonban még nem ismer-tem s inkább mentem gyalog, a kocsit csak távolról követtem.

Aznap gondosabban öltözködtem, mint máskor. Fesz derék volt rajtam, elől hasított szoknya basque-okkal díszítve. Akkoriban az előkelő nők két gallért viseltek: egy felfelé és egy lefelé állót, természetesen divatos voltam. Hajam göndör fürtökben övezte homlokom és halántékom s a fejdísz csipkéi puhán omlottak hajfürtjeim köré. Nyakravalóm fodros maline volt s háromszoros csipkekézelt hullámszál ruhám ujján.

Barátom nagyon büszke volt reám. Szinte diadalmasan nézett a járókelőkre, amivel elég kellemetlenül felhívta reám a figyelmet.

Ebben az időben kezdtek építeni a nagy Préaux-Cercben. A Verneuil, Université, Jacob-utcák már a befejezéshez közel jártak s nagyon népesek voltak. A tömeg közepette kis álarcot vettem elő zsebemből, hogy kíváncsi szemek elől meneküljek.

— Hogyan? — kérdezte Saint-Etienne. — Eltakarja arcát? Hiszen az én karomon nincs mitől tartania.

— Tudom, meg vagyok győződve róla, de az ember sosem lehet elég óvatos. Különben is így jobban láthatok, hallhatok mindent, amit álarc nélkül se nem láthatnék, se nem hallhatnék.

Belenyugodott.

Párisnak ez a része egész új volt előttem. Apámmal csak a Jardin des Plantes-ban, az Estrapade-on s a Place Royalon voltunk.

Már túlhaladtuk a Saint Germain des Prés-i apátságot, mely árkokkal és bástyákkal úgy körül van véve, mint valami citadella. Kissé távolabb, balra, vezetőm megmutatta a Marguerite királynő kastélyát, melyben a legjobb és legkevesebbé haragtartó király hajdan naponként meglátogatta a Béarn herceg hűtlen feleségét. Rögtön elválásuk után, IV. Henrik legjobb barátságban volt régi feleségével, minden szükségletét fedezte. A házasság dicsőítőire való tekintettel emlitem meg a ritkaság számba menő ténytet.

Minél közelebb értünk a Szajnához, annál lármásabb utcákba értünk. A tömeg sűrűbben, zajosabban tolongott körülöttünk. Utcái árusok kiabálása, lovak patkója, kocsikerek zörgése valósággal megfélemlített, de bámulatba is ejtett.

Saint-Etienne kihasználta megdöbbenésem s erősebben

magához szorította karom. Mindenesetre a pillanat nem lett volna alkalmas civakodásra. Mit tettem volna, ha vezető nélkül maradok?

— Jézusom, — kiáltottam, — Páris mindig ilyen zajos?

— Mindig. Ha még nem ismeri Scarron barátom versét, legjobb alkalom, hogy elszavaljam:

Un amas confus de maisons,
Des crottes dans toutes les rues,
Ponts, églises, palais, poisons
Boutiques bien ou mal pourvues;

Force gens noirs, blancs, roux, grisons,
Des prudes, des filles perdues,
Des meurtres et des trahisons,
Des gens de plume aux mains crochues;

Maint poudré qui n'a pas d'argent,
Maint homme qui craint le sergent,
Maint fanfaron qui toujours tremble.

Pages, laquais, voleurs de nuit,
Carosses, chevaux et grand bruit,
Voilà Paris: que vous en semble?

— Azt hiszem, hogy barátja nem igen hízelt a képeknek. Nézze csak, milyen sokféle tarka tömeg. Hinné valaki, hogy ezek mind ugyanazon ország lakói s ugyanazon nemzetiségűek?

— Oh — felelte Saint-Etienne, — egy jól berendezett államban már a ruha ismertető jele az emberek társadalmi állásának. Polgárt, kereskedőt, bankembert első pillanatra meg kell és meg lehet különböztetni egymástól. Akarja, hogy megmutassam a különbségeket?

— Hogyan!

— Hagyjuk ki a polgárt; közte s a nemesember között legcsekélyebb a különbség.

— Azt hiszi?

— Kétségkívül. Nézzen meg például engem s hasonlítson össze egy nemesemberrel. Ugy-e könnyű volna a tévedés, lelke?

Az ő lelke! Nagyon nekibátorodott! Kedvem lett volna

rendreutasítani, de ebben a pillanatban tanítványa voltam.

— Már a kereskedő egészen más! Rövid posztóköpenyt visel, báránybőrsapkát kokárdával, oldalán táska lóg, s durva vászonöv derekán. Lehetetlen volna polgárral összetéveszteni. Az istenért nézzen gyorsan jobbra . . .

— Hova? Miért?

— Itt, egész közel! Látja ez kereskedőnél? Ugy-e, hogy egész más, mint a polgárasszony? Kalapja hátul derekáig ér, hordószínű ruháját alól bársony szegélyezi, karmazsinszínű vászonszoknyája van, mellét gallér fedi, s csak cipője hegye van bőrből. Övén legalább harminckét kulcs lóg. Táskájában mindig van éjféli misén szentelt kenyér, három törött tournois,*) tű és cérna, vagy saját, vagy ősei két foga, három hervadt szekfűbimbó és valamilyen charlatan névjegye.

Kitünően mulattam a részleteken.

— És a pénzembert miről ismeri meg?

— Kétfülű sipka, feszes nadrág, ujjas kabát, az övben ládakulcs, zsebében kis pénzmérleg arany és ezüst pénzdarabokkal. Látja, ép itt megy egy.

— Köszönöm útbaigazításait, maga igazán nagyszerű ember. De hol vagyunk most?

— Az egyetlen zúgban, mely Pré-aux-Cercs-ből**) még maradt. Ezt is elnyeléssel fenyegetik már a házak szinte a Szajnáig. Nem tudom az ügyvéd urak hova menekülnek majd.

— Oh-oh! — kiáltottam. — Hiszen ez valóságos hangyaboly. Jóságos Ég! Mennyi taláros ember.

— Négyszögű sapkával! Minden délelőtt pont tizenegykor az igazságügyi palota személyzete itt találkozik. Egész fekete tőlük a tér. A kliens fut jogtanácsos után, a hajdú előkészíti vádlottját, az ügyvéd tüdejét gyakorolja, nyílt színen főpróbát tart szónoki készségeiből, melyekkel mindjárt el fogja árasztani a bírakat. Roppant mulatságos. Tudja mit? Villásreggelizzünk itt a közelben, míg más sétálók újabb látványossággal szórakoztatnak.

Elfogadtam a villásreggelit.

Saint Etienne a legforgalmasabb cabaretbe vezetett. A helyiség cégére óriás szőlőszem volt; olyan, mint az ígéret

*) Régi francia pénz, mely Toursban készült, 20 sous értékű volt.

**) Igy hívták az ügyvédek negyedét.

földjének szőlője. Hatalmas, feltűnően aranyozott, jobb helyesírásra érdemes betűk diadallal hirdették:

A la *groce grappé*.) (A nagy szőlőhöz.)

Asztalok voltak terítve a terrazon. Leültünk egyik mellé, úgy, hogy kényelmesen nézhessünk az utcára.

Délfelé hintók érkeztek. Az udvar és Páris előkelősége ilyenkor szokott sétálni. Az ügyvédek eltűntek, mindenütt csak bársony, selyem, tollak, csipkék tarkállottak. Pompás címeres, aranyozott equipageok, négy, sőt hat lóval vonultak végig a téren, majd galoppban jöttek vissza büszke szerszámukkal, hirtelen megállva, hogy gazdáik kiszállhassanak.

Ragyogó tiszték vegyültek el nemsokára a tömkelegben. Barátom megmutatta az ezüsttel gazdagon diszített kékruhás testőrököt, a dicsőségre méltó új gránátos ezredet, melyet egész Páris bámult s az udvar elhalmozott dicséretekkel. Azt mondták róluk, hogy a harcmezőn ők a legjobb kedvűek, úgy bánnak ágyúikkal, mintha mulatságon volnának s énekelve harcolnak. Deli termetű gránátosok, csipőhöz szorított ököllel, marcona bajusszal legyeskedtek a hölgyek körül. Kitűnően fogadták szépelgésüket, minden bók újabb sokatigérő mosolyt csalt szép ajkakra.

Felálltunk asztalunktól, hogy belekerüljünk mi is a ragyogó forgatagba. Fejem elkábult, szédültem. Körülöttem villogó tekintetek keresték és találták egymást. A legrózsásabb ajkak különös dolgokat suttogtak, jelentőségteljes pillantásokat, vakmerő szájmozdulatokat értem tetten. És milyen harsogó nevetés, mennyi legyező játék, milyen hihetetlen gesztusok! Találkákat adtak, riválisokon győzedelmeskedtek, provokálták egymást külső nyugalom leple alatt, a világ legudvariasabb arcával, a leggraciózebb modorban. Nem akartam hinni szemeimnek. Azt hittem, hogy álmodom.

— Menjünk innen! — mondta Saint Etienne. — Még sok látnivalónk van. Közel ide egész más tömeget s még furcsább erkölcsöket fog találni.

— Ugyan hol?

— A Pont Neuf-nél. Aki a Pont Neuf-öt nem látta, semmit sem látott.

Magával ragadott és lelkesen szavalta:

*) Helyesen írva: A la grosse grappe.

Pont Neuf, ordinaire théâtre
 Des vendeurs d'orguent et d'emplâtre
 Séjour des arracheur de dents,
 De fripons, libraires, pédants,
 De chanteurs des chansons nouvelles,
 D'entreteneur de demoiselles,
 De coup-bourses, d'argotiers,
 De maîtres de sales métiers
 D'opérateurs et de chemicques,
 De fins joueurs de gobelets,
 De ceux qui rendent les poules,
 Et de grimauds aux airs comiques.

Félbeszakítottam, mert azt hittem, hogy sohse végzi el.
 — Igazán kitűnő memoriája van s gyönyörű dolgokkal
 tölti meg!

— Beismerem, — felelte szerényen; — ugyan ez nem a
 legszebb költészet, de történelem. Mindjárt ráismer valamennyi
 jelzett alakra.

V.

Saint Étiennek igaza volt. Furesább látványosságot képzelni sem lehetett. Lärmás, groteszk, izgatott emberek sokasága vett körül. Leirhatatlan zürzavar, kiabálás, ordítás, fül-siketítő fütyülés, tülkölés, zenebona. Hosszú kocsisor robogott úgy a rue Dauphine, mint a Louvre oldalán, veszéllyel fenyegetve a szitkozódó járókelőket. A tumultus közepette hosszú dárdával, vérttel fegyverkezett, sapkás katonacsoportok vonultak fel. Visszaszorították a tömeget az utca szélére. Mintha a zivaj megkétszereződött volna. Ezek tüzet, azok gyilkost kiáltottak. Aki menekülni akart a présből, még nagyobb tolongásba került.

A IV. Henrik szobra körüli térségen, két szemfényvesztő lépett emelvényre, bosszantották a tömeget, dicsérték gyógyszerüket s irigykedve, versengve szidalmazták egymást. Jobbra, balra, előttünk, mögöttünk, mindenütt ugyanaz a kavarodás, ugyanaz a rivalgás. Kutyakereskedők ugattatták vadászkutyaikat, hálókereskedők mindenkire tukmálták hálóiakat, minden bódés megállította a járókelőket, minden lépésnél

más sárlátánok kapaszkodtak arramenő emberekbe. Távolabb rövidkabátos, dárdás óriások néztek kihívón a férfiak szemébe, bajuszukat pödörgetve. Ezek voltak az úgynevezett „raffinés d'honneur”-ök. (Becsület-bajnokok.) Mintha minden pillanatban harcrakészek lettek volna.

A Dauphine-tér sarkán láttam verekedni kettőt. A tömeg körülállotta őket. Birálták a csapásokat. Járőr közeledett, de már későn. Az egyik bajnok testét keresztül járta a kard.

— Menjünk tovább, — mondta Saint Étienne és sietve elhuzott, mikor észrevette, hogy elsápadok. Nem kell búsulnia az ilyen urak sorsán. Mindenki azt találja, amit keres. Aztán amiért valaki tiz hüvelyknyi dőfést kap hasába, még nem bizonyos, hogy meg is hal. Megszokott dolog.

Mielőtt a pont Neuf-öt elhagytuk volna, még kénytelen voltam néhány epizódot végignézni, melyek nem a legjobb véleménnyel töltöttek el századom erkölcséről. Merész csirkefogók egyetlen rántással húzták le férfiak válláról a köpenyt, vagy ollóval levágták a nők zsinóron lógó táskáit, melyeket a folytonos lopások dacára sem akartak másképp viselni.

— Látja a zsebtolvajok fényes nappal sem röstelik mesterségüket üzni.

Alig fejezte be szavait, a Louvre felől kúrtharsogás hallszott.

— Akarja látni a királyt? — kérdezte Saint Étienne.

— A királyt! Láthatom a királyt?

— Kétségkívül. Siessünk. Ma a saint-germain-i vadászat napja van. Odamehetünk, amerre elhalad.

Egy pillanattal később kíváncsi gyülekezet közepette voltunk, a port Saint-Nicolas körül. Nemsokára kibontakozott a király kísérete az Orties Saint Honoré-utca felől.

Legelől lovasesapat jött: a címzetes solymárok. Öklükön sólyom ült, szárnyaival csapkodott a harsogó trombitaszóra és élesen kiabált. A lovasság után vadászkutyákat kísérő szolgák jöttek. Ő felsége maga ügyelt fel a vadászkutyákra s azt akarta, hogy a Louvreban helyezték el őket.

— Vigyázat! — kiáltott Saint Étienne.

Körülbelül harminc, pazar arannyal himzett ruhába öltözött lovag következett, délceg paripákon. Középen egy teljesen feketébe öltözött, sápadt, komor férfi lovagolt, szemébe húzott főveggel.

XIII. Lajos volt.

Akkor nem lehetett több huszonöt évesnél, de hallgatag arca, mogorva nézése sokkal többet mutatott. A tömeg harsogó éljenzése sem derítette fel arcvonásait, hidegen és szertartáson viszonzotta a rivalgást.

Öt vagy hat nehézkes, azurosrá és aranyszínűre festett udvari kocsí következett. A legelsőben a fiatal királynő ült. A tömeg Anne d'Autriche is éljenezte. Egészen másképp fogadta az üdvözlést, mint a király. Kihajtotta szép fejét a hintó ajtaján és bájosan mosolyogva, fehér kezével integetett a népnek.

— Milyen szép, — mondtam kíséremnek — és milyen boldog!

— No azt nem igen hiszem! — felelte Saint Étienne, — vagy ha boldog, nem a királynak köszönheti.

— Mit akar ezzel mondani? A király nem szereti?

— A király senkit sem szeret!

— Ugyan!

— Elhiheti! Sőt, önmagát is gyűlöli! A szerelem és szépség angyala, akit látott, egy pillanatra se tudta elűzni férje homlokáról az unalmat, s szívéből az elégtelenséget. Rettenetes házasságot élnek.

— Istenem, mit ér akkor veled, ha királynő is!

— Igen, mit ér veled? Szomorú urunk van, annyi bizonyos. Mintha valami átok fogná, a tizenhármas szám rosszat hoz neki.

— Órűlség!

— Pedig komolyan beszélek. A tizenhármas szám örökké üldözte. Nem XIII. Lajos? A neve: Loys de Bourbon is tizenhárom betűből áll; tizenhárom éves korában határozták el házasságát, és a tizenharmadik Lajos nevű királya Franciaországnak.

— Igazán különös!

— Ez még nem minden. Anne d'Autriche neve is tizenhárom betűs, eljegyzésekor ő is tizenhárom éves volt és a spanyol háznak ő a tizenharmadik Anne nevű infansnöje. Szegény XIII. Lajos tizenháromszorosan szerencsétlen.

— Sajnálom szegényt; pedig a nép szereti. Az „igazságos“ melléknevet adták neki.

— Eh, igazságos, ha vadászni kell! Tévedtem, mikor azt mondtam, hogy semmit sem szeret. Vadászni nagyon is szeret. Minden idejét fegyvertisztogatással és célba lövéssel tölti.

Egyetlen királyi tulajdonsága, hogy korának legkitünőbb lövője: sohsem téveszti el röptében a madarat, nem is beszélve arról, mennyi farkast ejt el Saint-Germainben. — Tudja-e Ninon, hogy ez az igazságos ember képes legkedvesebb emberét a legnagyobb ellensége bosszújának kiszolgáltatni? Chalais-t vérpad fenyegeti . . . Chalais-t egy szerencsétlen fiatal embert, akit legföljebb csak fiatalos meggondolatlansággal lehetne vádolni.

— Jóságos ég! Nem, az lehetetlen!

— Majd meglátja, meglátja. Van a Louvreban valaki, aki nem farkasokra, hanem emberekre szokott vadászni: egy sötét genius, fékezhetetlen természet, egy második Machiavelli, aki politikai útját vértócsákkal fogja jelezni.

— Hallgasson! Borzadok!

— Majd meglátja!

— És a neve?

— Richelieu!

Kiáltások szakították félbe beszélgetésünket.

— Ki beszél itt Richelieuról?

— Nő előtt, hallatlan!

— Saint-Étienne így elfelejtkezelt a jó modorról!?

— A szép nem tiszteletéről!

— Nem ismerek reád.

— Fecskével nem beszélnek bagolyról.

— Elment az eszed?

Egész fiatal, abbé ruhába öltözött emberek kiabáltak így felénk. Ugy látszott, hogy legjobb barátságban voltak a lyoni adóügynök fiával; melegen szorítottak vele kezét.

— Gondi, Scarron! — kiáltotta Saint Étienne. — Örvendek a találkozásnak. Éppen rólad beszélünk az előbb, kedves költőm. Azután felém fordult:

— Kisasszony, bemutatom jókedvű barátaimat, két javíthatatlan semmirekellő, akik még sokkal inkább ördögök, mint amilyen feketék. De mindegy! Hálás leszek, ha szívesen fogadja őket.

— Szép bemutatás.

— Bolond vagy?

— Hogy lehet így előre befolyásolni egy hölgyet ellenünk.

— Nem járja!

— Majd meghazudtolunk!

— Különben lehet, hogy egy ilyen angyal, mint a kisasszony, nem veti meg tulságosan az ördögöket.

— Ha jók!

— Mi jók vagyunk.

Mélyen meghajoltak előttem. Fogadtam köszöntésüket, de egy szót sem szóltam. Barátomhoz fordultak és félhangon sugták:

— Micsoda termet!

— Milyen finom, rózsás kéz.

— Milyen gyönyörű kis láb!

— De az arca?

— Gyönyörű! — felelte Saint Étienne.

— Oh, oh, mondd, hogy tegye le álarcát.

— Talán csak nem valami hercegnő?

— Hogyanisne! Kis polgárnő az Ours-utcából, vagy Quincampoixból.

— Tévedés! Jó családból való!

— Jó családból?

— Mi az ördög!

— Hol kapartad ezt a gyöngyöt?

— Szerencsés tolvaj!

— Csend! Még megijesztitek. Erényes!

— Jó vicc!

— Erényes nő, aki elfogadja karod!

— Aki fut az utcákon veled!

— Vagy elment az eszed, vagy megcsalsz!

Kevesebből is megértettem volna, hogy rossz társaságba kerültem. De Saint Étienne karján, mitől tarthattam volna? Sokkal jobban bíztam benne, semhogy egy percig is arra gondoltam volna, hogy visszaél bizalmammal, vagy eltúrné, hogy jelenlétében megsértsenek. A Gondi nevű abbé kicsi, zömök, barnabőrű ember volt. Nem volt több tizenhét évesnél, de harmincévesnek látszott. Arca inkább csúnya, mint kellemes és modora sem valami rokonszenves. A de Retz családból származott, a párisi püspök unokaöccse volt s azért csináltak papot belőle, hogy nagybátyja utódja lehessen. A papi pálya azonban csöppet sem volt inyére. Azt mondta, hogy száz vágással fogja összeszakítani a reverendát s esküdött reá, hogy nem nyugszik, míg célját el nem éri.

Scarron abbénak kellemesebb arca volt, habár még csúnyább, mint Gondi. Orra almavastagságú s fél arcát elfog-

lalta. Olyan ijedten nézett, hogy az ember nem állhatta meg nevetés nélkül. Haja kuszált, mintha egy hét óta nem kefélt volna meg. Apja második házasságából származott s hogy az első feleség gyermekei ne rövidüljenek meg, azért szánták papnak. Ép oly kevés hivatást érzett ő is magában, mint Gondi. Egyik tizenkilenc volt, másik egy hijján húsz.

Miközben még mindig suttogtak a Saint-Étienne fülébe, hirtelen kézzel-lábbal integetni kezdtek valakinek.

— Hé! Souscarrière úr!

— Illustris marquis, hova, hova?

— Ne álljanak szóba azzal az emberrel. Közönséges tolvaj. Tegnap háromszáz louisval csapott be a lansquenet-nél.

— Annál inkább jöjjön! Bosszút állunk!

Megint kiabálni kezdtek:

— Holá! Marquis úr!

— Csak egy szóra!

— Jöjjön hát!

— Nem esszük meg.

— Uraim, kétségbe vagyok esve, — mondta felénk közeledve a megszólított fiatal ember, — de egy vesztetni való percem sincs.

— Hiszen még nem érkezett el a játék ideje. A játékbarlangokat csak éjszaka nyitják ki.

— Kivéve a Bourgogne hotelét. Talán odamegy?

— Nem uraim, nem megyek oda.

— Kisasszony, — mondta Scarron, — tűrje el, hogy bemutassam Pierre de Bellegarde, marquis de Montbrun, Souscarrière s még egy egész sereg birtok urát.

— Kedves ember! — mondta Gondi.

— És feltétlenül becsületes! — toldotta meg a kórust Saint Étienne, kötekedő pillantást vetve a fiatal emberre.

— Kiválóan becsületes!

— Hízgelgek velem magamnak, uraim! — mondta Souscarrière.

— Nem rossz! Hízeleg magának velem!

— Legyen szerényebb!

— És ne ámítsa magát!

Reszkettem, látva, hogy Souscarrière egyenesen neki-megy Retznek és dühtől remegő hangon kiabálja:

— Párbajt akar? Emberére talált!

— Jó! Legyen párbaj! El vagyok ragadtatva az alka-

lomtól! Csakhogy sajnos ismerem jó tulajdonságait! Maga nem párbajozik soha, még akkor sem, ha sértett fél. A kisasszony még bizonyára nem ismeri összes érdemeit, kötelességemnek tartom bemutatni valamennyit.

— Képzelve el mindenekelőtt — fordult hozzám Saint Étienne, — hogy a jó marquisnk tulajdonképen tortákat, vaniliás tésztát, finom pástétomot szokott készíteni.

— Igaz, — vallotta be Montbrun, látva, hogy minden erőfeszítése dacára se tud felülkerekedni; — de ne felejtsetek el, hogy elég vagyonom volt ahhoz, hogy pályát változtat-hassak.

— Igen, a más erszényének rovására. Tudom tapasztalásból! — Vágta oda Saint-Étienne.

— A marquis s a szerencsés véletlen jó barátok, kölcsönösen segítik egymást; — gúnyolódott Gondi.

— Igen a véletlen segíti olykor a marquist.

— Vagy a marquis a véletlent.

— Milyen nagylelkű a marquis! — nevettek mind.

— Hát a hordszékek jól jövedelmeznek?

— Az is jó üzlet, — válaszolt mérgesen Souscarrière. — Öt livret hajtanak hetenként Párison kívül és Páris utcáin nyolcszáz frankot. Éppen most fogok húszezer livre-t letétbe helyezni a király kincstárosánál. Itt van közel a háza. Émery már vár is. Szolgájuk, uraim!

— Hát a párbaj?

Souscarrière adta a süketet és eltűnt.

— Milyen semmirevaló!

— De hát ez az úr — dadogtam még mindig a rémület hatása alatt, — nem a Bellegarde marquis fia?

— Oh igen! csakhogy ez egy egész furcsa história! Elmondanám, ha nem félnék attól, hogy szeméremzését megsértem.

— Majd elmondom én! — ajánlkozott Scarron.

— Te? Ugyan! Hisz téged még egy gránátos sem hallgathat pirulás nélkül. Különben, ha már elindítottam a kereket . . . futok is utána! Képzelve, kisasszony, Royer de Bellegarde, a király istálló mestere egyszer pénzzavarban volt, ami a legelőkelőbb emberrel is megtörténhetik . . .

— Mint például veled is — vágott közbe Scarron.

— Igaz, velem is. Szóval Bellegardenak szüksége volt

pénzre s egy „ifjúkori bűné“, legsajátságosabb úton juttatta pénzhez. Hajdan gyakran fordult meg a nagy istállómaster a híres Correauxnál, ahol a legkitünőbb pástétomokat lehetett kapni s mellesleg a hátsó szobában igen jól mulatott a cukrásznéval. Alig telt el egy év és világra jött a kedves gyerek, akit az imént látott. Anyja sokkal jobban el volt foglalva, semhogy nevelésével sokat törődhetett volna. A kölyök felcseperedett s a legügyesebb játékos, s a leghaszontalanabb csirkefogó lett. Örült összegeket nyert lelkiismeretlen mester-ségén. Csak az fájt neki, hogy alacsony származása miatt nem aknáshatta ki az udvart s az előkelő szalonokat. Hirtelen jó ötlete támadt. Mindaddig agitált, intrikált, míg egy ügyes közvetítő útján a szép cukrászné tudtára adja Bellegardenak, hogy a fiatal csirkefogó nem lehet Carreaux apó örököse, mert nem az ő fia. Az istállómaster savanyú arcot vág a dologhoz, de ötvenezer arany rendezi a dolgot. Ez a Pierre de Bellegarde, montbruni marquis, Souscarrière urának története. Minden birtokát úgy szerezte, ahogy Saint-Étienne-től a háromszáz aranyat. Elmondtam.

— Haszontalan naplopó, annyi bizonyos, — szólt közbe a másik abbé, de tett ő is jót.

— Montbrun? Ha bebizonyítod, felakasztom magam.

— Csak készítsd a kötelet. Mert a marquis hordszékei óriási szolgálatot tesznek a tisztességes asszonyoknak és lovakoknak.

— Hogy-hogy?

— A napról-napra szigorúbb erkölcsű király felháborodott azon, hogy esténként, a folyópartokon kétes erkölcsű nők botrányos üzemeket folytatnak s egy szabályrendelettel kitiltotta a szegény bűnösöket Párisból.

— Hogy erkölcsükkel áraszák a vidéket el.

— Igaz, de a rendeletnek még más következménye is volt. Sok férfi fellázadt a rendelet ellen s mivel nem akarták egyik napról a másikra szokásaikat megváltoztatni, tisztességes polgárasszonyok, akik nem járhatnak saját fogatukon, mint az előkelő hölgyek, nem mehettek ki az utcára miattuk. Akkor hozta divatba Montbrun a hordszékeket s így mentette meg őket az erkölcstelenségekre kiszabott börtöntől. XIII. Lajos jóváhagyta az invenciót, azért látjuk ma az utca egyik végétől a másikig barázdát húzni a lefüggönyözött hordszékek hosszú sorát. Persze, rossz nyelvek azt beszélnek, hogy

arról, ami olykor a függönyök mögött történik, mitsem tud a király.*)

— Azért vált be olyan jól a találmány.

— Jól ért a király az erkölcsökhöz.

— Szóval Montbrun mégis tett szolgálatot önöknek uraim. Megbocsáthatják többi bűneit.

— Jól van! Irgalmazunk!

— Szálljanak a hordszékek utódainkra!

— Áldott legyen neve!

— Kedvezzen a kártya neki!

Nevettek, mint a bolondok. Könnyelmű természetem felülkerekedett, s nem is vettem észre szavaik illetlenségét. Viselkedésem felbátorította a fiatal embereket s szavaik merészsége nemsokára tettekbe csapott át.

— De mit állunk itt? Miért nem megyünk a hôtél de Bourgogneba a kisasszonnyal? Mindjárt kezdődik az előadás.

— Feleljen kedvesem, — kérdezte vezetőm. — Elfogadja a meghívást?

— Elfogadnám, de késő van.

— Eh, majd azt mondja otthon, hogy a vecsernyét is végighallgatta.

— S a vecsernye után üdvözült, — kiáltották az abbék. Haboztam egy pillanatig, aztán velük mentem.

VI.

A Saint-Étienne kocsija mindenütt mögöttünk jött. Saint-Étienne felsegített a kocsira, Gondi mellém ült, a másik kettő szembe, s a kocsi vágatva indult a Monconseil-utca felé.

— Itt vagyunk.

Renaissance stílusban épített palota előtt álltunk meg. Az épület szépségéből sokat vont le a környezet. Egészen be volt préselve kis, piszkos, fekete házak mögé.

Scarron ugrott ki legelőbb a kocsiból. Gavallérosan lesegített.

— Tudja kisasszony, ki lakott ezen a helyen egyszer? Jean sans Peur, aki itt főzte ki rettenetes terveit s itt hajtotta

*) Voltak tété-à-tété nevű, két személyre való hordszékek, ezeket négy hordár vitte.

végre őket. Építettett egy ablak nélküli tornyot, ahova csak egyedül ő léphetett be. Kulcsát mindig magánál hordta. I. Ferenc romboltatta le a borzalmas emlékü házat, annyi gonosztett tanuját, s a romokon színházat építettek, ahol az első passziójátékokat és mysteriumokat adták elő. Később még kibővítették a palotát.

— Mennyiért adod a bölcs oktatást? — kérdezte Retz.

— Ingyen! — felelte Scarron.

— Többet nem is ér.

Beléptünk a palotába. Az előcsarnokban óriás tömeg hullámozott. Egész sereg koldus rohant reánk. Belekapaszkodtak ruháinkba és miatyánkot morogva, százféléképen ostromoltak alamizsnáért. Ha valaki nem adott nekik semmit, abbahagyták az imádkozást és veszettül szitkozódtak. A bemenők sokkal inkább adakoztak, mint a kijövők. Nem győztem csodálkozni rajta.

— Pedig nincs mit csodálkozni, — felelte Gondi. — Ide tele zsebbel jönnek az emberek és üres zsebbel távoznak.

Nem értettem eleinte, hanem később megoldódott a talány.

Hatalmas terembe léptünk. A legkülönbözőbb rendű és rangú emberek töltötték meg. Első pillanatra látni lehetett, hogy tivornyák előcsarnokában vagyunk. Itt-ott, egész rendszertelenül asztalokat terítettek a közönség kívánságára, a terem minden zúgában. Terített asztalok mellé zöld abroszos asztalokat állítottak mindenütt, hogy inni és játszani is lehessen egyszerre.

Gyanus külsejű és több mint kétes viselkedésű nők álltak körül a játékosokat. Furcsa suttogások, durva nevetés, arcpirító megjegyzések röpködtek a levegőben. Nem tudtam uralkodni magamon, olyan undort éreztem. Szerettem volna kifutni, annál is inkább, mert a két abbé máris impertinens tónusban kezdett beszélni. Hanem de Saint-Étienne visszatartott.

— Kedvesem, a farkasokkal együtt kell ordítani. Különbösen is, maga mondta, hogy álarc védelme alatt sok mindent láthat és meghallgathat az ember.

Szinte erőszakkal cipelt magával a terem tulsó sarkába, ahol széles podiumon vörös függönnyel eltakart szinpad állt.

Biztattak, hogy az előadás mindjárt megkezdődik. A kíváncsiság újabb türelmet szuggerált belém. Asztalhoz

ültünk. Társaim nyugtalanító módon suttoztak. Jó fülem van. Ugy tettem, mintha oda se figyelnék s az előttem sürgő-forgó élet mindennél jobban érdekelne, amellet egy szavukat se szalasztottam el.

— Azt hiszed, hogy okos? — kérdezte Scarron.

— Egész bizonyos! — válaszolt Saint-Étienne. — Soha a legcsekélyebb kegyben sem részesített.

— Még egy csókot sem?

— Nem, esküszöm!

— Ostoba vagy, — mondta Gondi, — bizonyosan más szedi le a tejfölt.

— Azt hiszed?

— Kinevet, hogy ügyetlen vagy.

— Ha bizonyos volnék benne. . .

— Elhiheted!

— Különben is, — folytatta Scarron, — csak nem hagyod magad száz esztendeig hálóba szövögetni?

— Igazatok van. Befejezem!

— Szavadon foglak. A helyiség alkalmas. Tudod, hogy fenn. . .

— Pszt! . . . meglátjuk. Hallgassatok, mert gyanút fog.

Szívem erősen dobogott, félig méltatlankodásból, félig félelemtől. Mi lehetett céljuk? Milyen veszély fenyegetett? Csak most ébredtem könnyelműségem tudatára. Hálát adtam Istennek, hogy kihallgathattam suttozásukat. Ettől a pillanattól kezdve résen voltam.

Vacsorát rendeltek és spanyol bort. Saint-Étienne tele töltötte poharam s unszolt, hogy igyam ki. Alig nedvesítettem meg ajakam.

Néhány pillanat múlva csöngettyű hallszott a dobogó mögött. Husz szolgálta futotta be kiabálva a termet: „Silentium!“ A játék megszűnt, a veszekedőket kidobták; valamint azokat is, akik sivalkodva panaszták, hogy meglopták őket. Mikor a rend félig-meddig helyreállott, megint megszólalt a csengő. A függönyt széthúzták.

Még soha életemben nem láttam színházi előadást. Minden az ujság ingerével hatott reám. Nyugtalanúságom megint háttérbe szorult.

Barátaim egész előadás alatt spanyol bort ittak, s halkán sugdosódtak. Saint-Étienne szeme ragyogott, arca felélénkült. Könnyű volt kitalálni, hogy a két gonosz abbé jó tanácsok-

kal látta el. Még átölelni és magához húzni is megpróbált. Azonnal kiszabadítottam magam karjai közül, felugrottam s keményen szemére vettem illetlen viselkedését. Szerencsétlenségre, amint hevesen felugrottam az asztaltól, álarcom leesett.

Az abbék meglepve kiáltottak fel:

— Gyönyörű!

— Milyen szemek!

— Milyen bájos száj!

— Rózsa nem lehet frissebb!

— Szebb, mint a három Grácia!

— Venus megirigyelheti!

Gyorsan visszatettem álarcom és felháborodva fordultam Saint-Étiennehez:

— Eltűri, hogy így inzultáljanak? Sokkal becsületesebbnek hittem! Azonnal vezessen el innen! Akarom! . . . Kérem!

A harag könnyei öntötték el arcom. Saint-Étienne karját nyújtotta és köszönés nélkül hagytam faképnél az abbékat.

— Csak bátorság! — kiáltották utánunk!

— Hirneved forog kockán.

— Ha elszalasztod az alkalmat, ki tudja, mikor adódik más?

Saint-Étienne nem válaszolt, csak gyorsan maga után vonzott. Csakhamar észrevettem, hogy a kijárás helyett sötét zeg-zúgos folyosókon keresztül vezetett. Elengedtem karját és menekülni próbáltam. Hiábavaló volt. Minden erőfeszitésem dacára is szorosan fogott, betaszított egy szobába és előretolta a reteszt.

Csaknem elájultam az ijedtségtől.

A veszély nagyságát teljesen átláttam. Minden erőmet összeszedtem, hogy nyugalmat mutathassak. Szemébe néztem Saint-Étienne-nek s úgy mondtam:

— Csak gyáva és tisztességtelen ember viselkedik így!

— Oh, oh, sérteget? — dadogta s igyekezett átkarolni.

Gyorsan hátraugrottam.

— Hozzám ne nyuljon! És nyissa ki az ajtót azonnal! Parancsolom!

— Parancsolja? teheti, csakhogy nincs, aki szót fogadjon. Jól hallotta maga is, hogy barátaim ostobának tartanak. Kellemetlen hírnév, tudja-e? Többet nem akarok rászorgálni, lelkemre mondom!

— Erőszakot akar elkövetni?

— Ha ellenkezik lelkem, mindenesetre... de nem hiszem, hogy szükség lenne reá, hiszen sokkal okosabb, semhogy ne látná át a helyzetet s botrányt csinálna; különben akkor is csak maga húzná a rövidebbet.

— Szép okoskodás! Utóljára mondom, nyissa ki az ajtót!

— Nem, ezerszer nem! Megesküdtem, hogy győzni fogok! A pokolba is, csak nem teszem nevetségessé magam! Ne mondja rólam senki, hogy egy kisleány befutotta velem Páris utcáit anélkül, hogy illendően megfizetett volna! Rajta, rajta, legyen esze és ne veszekedjünk tovább.

Megint meg akart ragadni.

Egy ugrással az ablaknál voltam s öklömmel betörtem a csukott üvegtáblákat.

Az ablak az utcára nyílt. Épen előment valaki. Teljes erőmből segítségért kiabáltam. Az illető gyorsan belépett a hotel kapuján. Alig telt el egy perc s már az ajtón dörömbölt.

— Az Istenért, csillapodjék! — mondta Saint-Étienne. — Mire jó ez a lárma? Ne féljen, nem bántom, az egész csak tréfa volt. Istenem, hát már tréfálni se szabad? Milyen örült-ség tanukat idecsődíteni!

Nem hallgattam én reá.

A fölháborodás természetfölötti erőt adott. Ugy ellöktem magamtól, hogy kétszer is megfordult saját tengelye körül s a szoba tulsó végébe tántorodott. Az ajtóhoz futottam és hátra-toltam a retest.

Előkelő úr lépett be. Első dolga volt kardot rántani.

— Kisasszony segítségül hívott. Itt vagyok! Fogadja el karom. Ha az úr, aki Önt megsértette, elégtételt kíván, jőjjön a Nevers-palotába és kérje de Baray lovagot, készséggel állok rendelkezésére.

Azzal elvezetett, anélkül, hogy Saint-Étienne ideje lett volna magához térni s egy szót is válaszolni. Mikor végre az utcán voltam, félenken néztem szabaditómra:

— Oh uram, rossz véleménye lehet rólam!

— Ugyan, miért, kisasszony? Mindennap megtörténhetik, hogy a legtisztességesebb nőt is törbe csalják. Boldog vagyok, hogy a véletlen a kellő pillanatban küldött segítségére.

— A véletlen!? Mondja inkább a Gondviselés!

— Vagy szerencsecsillagom! Mert megtiszteltetésnek tartom, hogy szolgálatára lehettem.

Kedves, igazi úriember volt. Finom modora, udvarias szavai rögtön tetszettek. Kocsit hozatott, s mihamar felkerestük Madeleinet a Luxembourgban:

Mielőtt elbucsuztunk volna, de Baray lovag kért, hogy vegyem le álarcom. Nem tagadhattam meg kívánságát.

— Vajjon fogom-e még viszontlátni? — kérdezte félénk, meleg hangon.

— Uram, — feleltem, — minden reggel kilenc órakor a Notre-Dame-ba megyek. Jogában áll utamon jární, ha kedve van.

Szeme hálásan ragyogott.

Tiszteletteljesen kezet csókolt és elhagyott. Ezer izgalom közepette érkeztem haza. Amennyire utálatosnak éreztem Saint-Étienne viselkedését, ép annyira el voltam ragadtatva de Baray által. Rettenetes leckét kaptam. Esküvel fogadtam, hogy soha többet ilyen veszélynek nem teszem ki magam és lemondok párisi bolyongásaimról.

Az eskü utóbbi része felesleges volt.

Hosszas távolmaradásom gyanút keltett anyámban. Valatóra fogta Madeleinet, aki belezavarodott válaszaiba. Eltiltottak a mindennapos miselátogatástól s semmi ürügy alatt sem mehettem el hazulról. Hanem anyám mégsem ellenőrizhette karszékéből minden lépésem. Másnap reggel lefutottam az utcára, hogy szegény lovagom ne várjon sokáig hiába. Felkötött karral találtam. Még aznap reggel megverekedett Saint-Étiennel.

Nagylelkű áldozatkészsége könnyekig meghatott.

— Látja uram, látja milyen vétkes vagyok. Bolond könnyelműségem szinte életébe került.

— Oh kisasszony, ne vádolja magát! Szívesen feláldoznám Önért minden csöpp vérem!

Nagyon meg voltam hatva. Éreztem, hogy a Marsillac emléke mostantól kezdve elmosódik bennem. A lovagot értesítenem kellett anyám gyanakvásáról, mert találkozásunkat nem hosszabbíthattam tovább. Megmutattam neki házunk kapuját messziről s megígértem, hogy mindennap lejövök ebben az időtájban. Szavamnak álltam. Pedig esztelenség volt. Sohsem beszélgethettünk nyugodtan a leskelődő szomszédok miatt. Majd meghaltam a félelemtől, hogy valaki beárul anyámnak. Ma egyik zavart meg, holnap a másik.

Emlékszem egyszer egy öreg koldus legalább húsz Miatyánkot és húsz Üdvözlégyet bűgött el fülünkbe s sehogyse akarta abbahagyni.

A lovag otthon felejtette pénztárcáját s nálam se volt egy fillér se. Végre türelmetlenül odadobtam neki csipkezsibkendőmet:

— Fogd! de az Istenért, hagyj már békét.

A koldus odább állott az ajándékkal, de a lovag utána kiáltott, hogy két arannyal megváltja a zsebkendőt, ha haza kíséri. A koldusnak tetszett az üzlet és de Baray azóta mindig szíven viselte kis csipkekendőm.

Rövid idővel e kaland után, egyszer egész kétségbeesve jött hozzám:

— Ninon, csapatunk indul La Rochellebe. A hugenották golyója könnyen elérhet. Ki tudja, látjuk-e még egymást?

— Oh barátom, ne beszéljen ilyen szomorú dolgokat.

— Ninon, úgy-e tudja, hogy szeretem? Elenged-e Párisból anélkül, hogy szerelmének emlékével a távollét minden szenvedését megédesítse?

Könnyes lett a szeme, úgy könyörgött. Megígértem, hogy másnap reggel két órára elmegyek hazulról, bármi legyen is szófogadatlanságom következménye, csak, hogy nyugodtabb helyen találkozhassunk. Nem gondoltam arra, hogy milyen kegyetlen akadályt fog elénk gördíteni a sors. Anyámnak aznap este súlyos rohama volt. Apám után küldtek, aki csapatával a Bastille tornyát őrizte. Megérkezésekor a beteg állapota még rosszabbra fordult. Persze szó se lehetett arról, hogy a lovaggal találkozhassam. Eszembe se jutott. A szerencsétlen fiatalember úgy ment el, búcsú nélkül La Rochellebe. Én ott zokogtam anyám ágya előtt térdelve és fejemen éreztem reszkető kezei áldását.

— Isten veled szegény gyermekem. Engem magához szólít az Ur! Nem leszek melletted, hogy megóvjalak az érelyedre törő veszélyek ellen. Bár ne tévesztené meg szíved a rossz angyala. Nincs más földi boldogság, mint a nyugodt lelkiismeret s a magával elégedettség. Ne hagyj el Istent leányom és Isten se hagy el.

Visszaesett ágyára sápadtan, élettelenül. Utolsó szavaival kilehelte jószág, szent lelkét.

VII.

Gyászos, kétségbeejtő nap volt.

Apám együtt sirt velem. Keserves szemrehányásokat tettem magamnak az anyámnak okozott bánatért. Eszembe jutott, hogy mily ritkán voltam gyöngéd, szerető hozzá és iszonyú vétkesnek éreztem magam. Sajnos, sem szivettépő kiáltásaim, sem zokogásom nem birták életrekeltetni könnyeimmel áztatott hideg testét.

Másnap elfödte a sír azt, aki életre hozott. Nem tudtam vigasztalódni. Kijelentettem apámnak, hogy zárdába akarok menni. A pillanat nem lett volna alkalmas arra, hogy ellenkezzék velem. Rövid idő múlva az Orsolyák zárdájában voltam. Bánatom minden emberi érzés sorsára jutott: meggyöngült idővel s végre egészen eltűnt. Kis cellám halálosan unalmassá vált s megbántam elhamarkodott visszavonulásom. Apám előre látta az átalakulást. Egy reggel meglátogatott. Az ő arcáról is eltűnt a bánat.

— Gyermekem, — szólt hozzám — meg kell siratni a holtakat, de a könnyek nem tarthatnak örökké. Fiatal, szép vagy, az élet örömei várnak, nem a bánat. Kegyeletben fogjuk mindig őrizni halottunk emlékét, de mivel szomorúsággal űgysen hívhatjuk vissza az életbe, vigasztalódjunk.

Igazat adtam apámnak. Nem volt szükség több biztatásra ahhoz, hogy elhagyjam a zárdát. Azonnal a dologra is tért.

— Ninon, a társasélet hív. Máris hirneves vagy. A szép leány Párisban gyémánt. Ragyogása nem maradhat véka alá rejtve. Tudod, hogy már foglalkoznak veled? Verseket írnak hozzád!

— Igazán?

— Nézd csak! A Scarron műve!

Megremegtem a Saint-Étienne egyik gonosz tanácsadójának nevére.

Apám észre se vette zavarom. Kihuzott zsebéből egy füzetet, kinyitotta s a következő sorokra mutatott:

Parlons un peu du bel et saint exemple
Que la Ninon donne à tous les mondains.
Combien de pleurs la pauvre jouvencelle
A répendus quand sa mère sans elle

Chierges brûlants et portant écussons
Prêtres chantant leurs lugubres chansons,
Vouent aller, de linge enveloppée,
Servir aux vers d'une franche lippée.

Becsaptam a füzetet és messzire hajítottam magamtól.

— Ezek az emberek még a bánatot se tisztelik.

— Mit akarsz leányom? A világ ilyen. Elfelejtji a távozókat s nem engedi, hogy az élők visszavonuljanak az élőkötől, halottak kedvéért. Ugyis eljön mindenkinek az ideje. Használjuk ki az élet rövid pillanatait s vegyük ki részünket lehetőleg nagy adagokban az élvezetekből. Tudod, hogy anyád vagyonához jogod van?

— Ne beszéljünk róla apám!

— De igeiis beszéljünk. A szükségesnél nagyobb vagyon áll rendelkezésedre. Szépség, jó név és vagyon, mi kellene az élethez egyéb? Most elmegyünk a közjegyzőhöz és mindent eligazítunk. Azt akarom, hogy teljesen szabad és független légy máttól kezdve.

Senki sem tudott oly könnyen meggyőzni, mint apám. Szavainak ellenállhatatlan varázsa volt.

Kifizettük az orsolyákat és búcsút vettem a zárdától. A kapú előtt kocsit várt. Félórával később beléptünk a közjegyzőhöz. Derék, lelkiismeretes öreg úr volt, aki kliensei érdekét szíven viselte, a mienket annyival is inkább, mert családunk barátja volt.

— Kedvesem — szót hozzám — kétezer arany évi jövedelme van; szép kis pénz, de maga még fiatal, szeret szépen öltözködni, előkelően megjelenni; bársony- és selyemruhákra azonban a fejét is elköltheti. Ha reám akar hallgatni, helyezze el vagyonát évjáradékokba. Épen most kitünő alkalom kínálkozik; ma este megköthetjük a szerződést.

Beleegyeztem. Kitünő üzlet volt. Jövedelmem megkétszereződött.

Ettől a pillanattól kezdve ébredt fel bennem a jókedv, könnyelműség és luxusszeretet. Apámmal a legdivatosabb negyedben szaladgáltunk lakást keresni. Tíz-tizenöt utcát bejártunk egyik végétől a másikig, míg végre a Tournelles-utcában egy bájos kis lakást választottam a place Royale közelében. Alig telt bele egy hét s már beköltöztem új otthonomba.

Apám bemutatta ezrede legfiatalabb tisztjeit. Ezek ismét elhozták barátaikat s szalonom csakhamar megtelt bámulókkal. Szünni nem akaró sóhajok, vallomások, bókok, hizelgések valóságos hangversenye vett körül. Sokan megkértek, de mindenkit határozottan visszautasítottam. Apám elvei is döntő befolyással voltak reám, de szívem különben sem volt szabad. Gyöngéd érzéseim még mindig Marsillac és de Baray közt oszlottak meg. Sokszor töprengtem rajta, hogy kettőjük közül vajjon melyiket választanám? úgy éreztem lelkem mélyén, hogy azt, aki hamarabb visszatér hozzám.

Nemsokára felvettem régi szokásaimat. Ugy tettem, mint Touraineben. A legjobb szabóval férfiruhákat csináltattam s így sétáltam mindenfelé. Mikor apámnak nem volt ideje velem jönni, akkor se mondtam le kedvenc mulatságomról, csakhogy akkor mindig szolgálva kísértettem magam. Nem indultam volna világért se el udvarlóim bármelyikével sem, okulva Bourgogne-hoteli kalandomon. Amit esetleg nagylelkűségből adtam volna, nem hagytam erőszakkal elvenni. Sőt még vívni is megtanultam, hogy ha valaki véletlenül megtudná, hogy nő vagyok s nem adózna kellő tisztelettel, érdeme szerint megleckéztethessem. Minden este a cours le Prince-en, vagy a place Royal-on voltam. Hovatovább, annál bátrabb lettem. Szép nők bátorító pillantásokat vetettek reám, Isten bocsássa meg a bűnöm — én folytattam a győztes ostromot, anélkül, hogy elolthattam volna a meggyújtott tüzeket.

Szerettem volna az udvart is látni. Apámnak jó összeköttetései voltak. Sokszor ácsorogtunk a Louvre előcsarnokai-ban, de az udvaroncok nem tettek valami jó benyomást reám. Ostobáknak és nevetségeseknek láttam őket díszes aranyhímzésű ruhájuk alatt. Szinlelők, hazugok, kétszínűek voltak s eltúloztak minden érzést. A tettetés valóságos iskolája volt. Ma, mikor e sorokat írom, is csak olyanok, amilyenek akkor voltak. Két úr beszélget. Alig ismerik egymást, de nem tesz semmit. Tuláradó gyöngédséggel ölelik, majd megfojtják egymást, kölcsönösen kezét csókolnak s a legmélyebb odaadás hangján beszélnek. A kézcsók valóságos dühvé fajult. El nem mulasztják egy találkozásnál sem és minden szavuk mézédés bók. Különösen, ha nagy emberekkel állnak szemközt, Arábia minden tömjénét orruk alá füstölik, elkábitják túlzott dicséreteikkel. A harcosokat görög és római hősökhöz és olymposi istenekhez hasonlítják. A magistratus második Solon, vagy

Lykurgus, sőt fölülmúlja a klasszikus kor törvényadóit. A kegyetlen szépek a pokol kínjait okozzák. Tüzek, lángok emésztik fel áldozataikat, gyötrődnek valamennyien a vágyódástól. Viszont a gyöngéd nők ragyogó csillagok, sugárzó napok s életet adnak az egész természetnek.

Az udvaroncok tulzásait aztán átvették a polgárok is.

XIII. Lajos uralkodásának elején a luxus veszélyes arányokat öltött az erkölcsökre nézve. Tekintélyt csak ragyogó hintók, a vagyon külsőséges jelenségei adtak. A magasratörők serege egyebet se tett, mint vagyont, állást, nagy évjáradékot hajhászott. Az udvar az egész várost megrontotta. Vendéglősök, ügynökök a dorbézolásnak, kicsapongásoknak nyitottak tanyát. A templomok találkák, tivornyák megbeszélésének helyei lettek. Minduntalan előfordult, hogy éhenkórász nemesek gazdag leányokat, özvegyeket erőszakkal megszöktettek, zárdába, vagy más helyekre hurcoltak, ahol papot találtak, akit kényszerítettek, hogy megeskesse őket a család tudta és beleegyezése nélkül. Az utcákat bajnokbetyárok veszélyeztették, aszerint respektálták az embereket, amilyen hosszú dárdájuk volt.

Egyszóval minden bűn, erőszak, fejtelenség tetőpontra hágott.

Gyönyörű látvány volt a Louvre folyosóján szemlélni a nagyokat, a nemeseket és megfigyelni minden aprólékosságukat. Valahányszor megszólítottam őket, szerettem volna szemükbe nevetni. Nagy, széles kalap volt fejükön, gőgösen viseltek bársonyköpenyüket, zergebőr-csizmájukat és hosszan lelogó kardjukat. Vagy hegyes szakállukat fésülték folyton, vagy bajszukat pödörték ujjukkal, vagy egy kis vesszővel. A király szalonjaiból egyenesen zajos korcsmákba, lebukokba, tivornyahelyekre mentek. Hangosan káromkodtak, előkelőségükkel, gonosz tetteikkal dicsekedtek szüntelen. Mindennapos látvány volt, hogy előkelő főútrak a tolongó tömegben erszényeket, köpenyeket loptak, ki mulatságból, ki szükségből, de hencegett vele, mint valami hőstettel, mindenik.

Uriember szerintük nem fizetett adósságot. Dologtalan lézengők voltak.

Botrányokban, veszekedésekben telt mulatságuk. Nyíltan gyilkoltak úgy a maguk, mint mások rovására. Egy szempillantás, gyanús köszönés, hideg tartózkodás, egy köpenyüket érintő köpeny már elég ok volt élethalál küzdelemre. A párbaj

szokássá vált. Apám is majdnem mindennap megvívott valakivel. A végén már magam is borzongás nélkül hallgattam végig minden párbajhistóriát, annyira megszoktam. Minden reggel vivóleckét vettem.

Egyszer eszembe jutott, hogy szeretnék egy komoly párbajt látni. Apám egy reggel, még napfölkelte előtt utánam jött és sietve az Arsenal mögé vezetett. Legnagyobb meglepetésemre Gondit és Scarront, a két kellemetlen emlékű abbét találtam ott, még két urral. Retz párbajozott, Scarron segédje volt. Megdöbbenve néztek reám. Más körülmények között kitűnően mulattam volna meglepetésükön.

— Lelkemre, kapitány — szólt Gondi, — azt tudtam, hogy van egy bájos leánya, de hogy fia is van, sohsem hallottam.

— Hallatlan hasonlatosság! — morogta Scarron, — mintha a nővére arcképe volna.

— Honnan ismerik leányomat, uraim.

— Pszt! — súgtam a Scarron fülébe, — ne áruljanak el.

Teljesen elvesztettem a fejem, pedig a hinárból annak idején jól kiusztam s a kaland csúnya oldala a férfiakra háramlott; meg aztán az apám amúgyse ítélte volna nagyon szigorúan meg a dolgot.

Scarron nagyot ugrott a meglepetéstől. Sietve fordult Gondihoz:

— Ó az! ő maga!

A csúnya kis abbé hozzám futott.

— No hiszen jól megjáratta Saint-Étiennet!

— Csönd uraim, az istenért! Csak nem fogják elmondani!

— Jó, jó! de az ördögbe is, ha én lettem volna!

— Hagyják abba kérem! Hiszen párbaj előtt állanak és talán. . .

— Azt hiszi, hogy ellenfelem kardja keresztüljár? Belzebubnak ajánlom lelkem! Tudom mi vár reám! De ha nem halok meg, vigyázzon magára!

— Bizony! — mondta Scarron is. — Barátságot kötötünk apjával, hogy annál könnyebben férközhessünk közelébe.

— Köszönöm, hogy előre szóltak. Legalább résen lehetek.

— Majd meglátjuk . . . En garde! — kiáltotta Gondi. — Remélem, hogy a párbaj után püspök nagybátyám orra alá dörzsölhetem a reverendát.

Apám időközben előkészítette a párbajt. Mikor minden készen volt, összemérték a vasakat. Az abbé egy nagy, porosz

Weimar nevű báróval verekedett, akit azelőtt való nap játék közben megsértett. Kíváncsian figyeltem, hogy milyen vivók a Saint-Étienne barátai? El voltam készülve reá, becsületszavamra, hogy megvívok velük az első illetlenségnél, melyet velem szemben elkövetnek.

Alighogy összetűztek, a német segédje elesett. Scarron mellébe szúrta kardját. A vér látása annyira megijesztett, hogy szinte elájultam. Apám mellém ugrott és megfogott.

— Vigyázz! vagy elárulod magad!

Attól már nem kellett félnem, miután az abbék felismertek, de mindenesetre előttük sem akartam gyávának látszani. Minden erőmet összeszedtem, hogy tovább nézhessem a küzdelmet. Alig egy pillanat múlva Retz is győztes maradt. Éreztem, hogy még néhány vivóleckére szükségem van, hogy velük mérkőzhessen.

A sebesülteket a Faubourg Saint Antoine legközelebbi házába vitték, mialatt apám meghívta az abbékat déjeuner-re. Nem nagyon örültem az igazat megvallva, mert tréfáikkal, folytonos célzásaikkal felköltötték apám figyelmét, akinek aztán elmondtam a kaland egy részét. Nyugodtan hallgatott végig s azt ajánlotta, hogy kiméljem Retzet, mert hatalmas és előkelő családja van.

Hazaérkezve azonnal női ruhába öltöztem, hogy a háziasszony szerepét játsszam vendégeink előtt.

Gondi és Scarron is oly szellemesen alkalmazkodtak a helyzethez, hogy szinte kibékültem velük. Déjeuner után sétálni mentünk kertembe. Apám Gondival előre ment és én Scarronnal utána.

— Tudja-e szép kisasszony, hogy mit határoztunk Gondival?

— Nem uram! mondja el!

— Komoly fogadás!

— Ugy? Mibe?

— A maga kegyeibe!

— Igazán?

— Az nyeri meg a fogadást, akit kegyébe fogad.

— Sem egyik, sem másik nem fog nyerni.

— Engedjen meg . . .

— Biztosítom! Kár volna hátat fordítani a teológiának.

— Nem, nem! Nyerni fogok!

— Maga?

- Én! ha az egész világ felfordul, akkor is.
- Meglátjuk!
- Megengedi az ostromot?
- Megengedem!
- Nem zárkózik el előttünk?
- Legkevésbé sem.
- Annyi, mintha máris meg volna fogva.

A dolog kezdett mulatságos lenni, de nem fordult komolyra. Nemsokára sokkal fontosabb dolgok foglalták el szívem s egészen elfelejtettem a két bolond fogadását.

* * *

Kertem egyik oldalát sövény kerítette be. Gyakran szoktam ezen a helyen egy hölgygel beszélgetni, aki a szomszédos palotában lakott. A híres hős: Henry de Senneterre, duc de la Ferté felesége volt. A hercegnő unatkozott, míg férje La Rochellenél harcolt. Hivott, hogy látogassam meg, s nemsokára nagyon összebarátkoztunk.

Egy este bevezetett a Hotel de Rambouilletba, mely annakidején a Louvrenál is látogatottabb, divatosabb szalon volt. A legválogatottabb, legkedvesebb társaság gyült egybe. Rambouillet marquise, a század legintelligensebb asszonya, királyi felsőbbsséggel és gráciával fogadta vendégeit. Szalonja egész Párisban mérvadó volt úgy ízlés, mint divat, szellem tekintetében.

Alig voltunk Páris legragyogóbb társaságában, hírneves emberek közepette néhány pillanatig, mikor egy név ütötte meg fülem s egy fiatalember suhant el mellettem, kardjával sebtében ruhámhoz érve.

— Szent Isten, mi baja? Egész sápadt! — szólta Senneterné.

Marsillacot láttam.

A hercegnő leültetett, parfümöt tartott orrom alá. Az öröm hamar visszaadta lélekjelenlétem. Hirtelen elmondtam madame Senneterrenek az ügyet és izgatottan vártam, hogy Marsillac észrevegyen. Nehány pillanat múlva mellettünk volt. Szívem erősen dobogott. Sikerült magamra vonnom figyelmét. Tekintetünk találkozott, de az övé nyugodt maradt.

— Nézze milyen gyönyörű nő. Nem ismeri? — kérdezte egy arra menő fiatalembertől.

— Nem tudom, ki lehet. Először látom itt.

Könnyek szöktek szemembe. Marsillac nem ismert meg.

— No, no kedvesem! — igyekezett megnyugtatni a hercegnő. Nem látom be, mire való így kétségbeesni! Nem halotta, hogy mit mondott?

— A hálátlan, haszontalan ember! Utálok!

— De nem az ő hibája, hogy maga a felismerhetetlenségig megszépült.

— Bezzég én megismertem.

— Hát aztán! A férfiak keveset változnak. Mindig csunyák. De mi tizenegyéves korunktól tizenhatig olyan teljes átváltozáson megyünk keresztül, szépségünk úgy kifejlődik, hogy nem is azok vagyunk, akik voltunk.

— Nem, nem . . . sokkal jobban fáj, semhogy megbocsátanom!

A hercegnő hirtelen Marsillachoz fordult:

— Csak két szóra Marsillac!

Rémülten ragadtam meg barátnóm kezét:

— Az Istenért, ne beszéljen rólam!

— Legyen nyugodt!

Azután Marsillachoz fordult:

— Hogy lehet, hogy itthon van, mikor férjeink még a harctéren küzdenek? Talán fel van mentve a vitézség alól?

— Oh, világért sem, azt hiszem, hogy Franciaországban nem akad ember, aki ilyesmit igénybe vegyen. Elég veszedelmes sebbel kerültem vissza Valtelineből s még ma sem hevertem ki teljesen.

— Hogyan? sebesült? — kérdeztem mindenről megfélekezve.

— Igen kisasszony. Golyót kaptam baloldalomba. De mivel érdemeltem meg jóakarását és kitüntető érdeklődését?

— Nem kell néhány odavetett szóból ily súlyos következtetéseket levonni. Tehát szívéhez közel kapott sebet?

— Igen! nagyon közel.

— Vajjon a golyó nem tépett ki egy darabot szívéből is? vagy az egészet?

— Oh kész vagyok bebizonyítani ellenkezőjét! — kiáltotta tüzesen.

A hercegnő felállott karszékéből:

— Marsillac úr, néhány pillanatra Önre bíznom kis rokonom. A marquise-val okvetlenül kell két szót beszélnem,

azt hiszem a „kék szobában“ van poétáival. Öt perc múlva visszajövök.

A herceg karját nyujtotta és végigjártuk a szalonokat. Ezer kedves bókot mondott szépségemre, szellememre, sőt nyílt vallomást is tett. Igaz, hogy tulajdonképen megcsalt, de mivel önmagammal csalt meg, tetszett nekem a játék. Reményt nyujtottam neki. Mire madame Senneterre visszajött, a herceg az egekben volt. Megengedtük, hogy másnap meglátogasson.

— Nos? — kérdezte a hercegnő, mikor Marsillac elment.

— Ninon de Lenclos rég el van felejtve, csak a hercegnő rokonának szólt az udvarlás.

— Milyen szerencsés! én a maga helyében várnék, míg örülten belém szeret, s csak azután mondanám meg, hogy ki vagyok.

— Én is erre gondoltam.

— Kis kacér!

— Már nem búsulok, amiért elfelejtett.

Másnap Marsillac pontosan eljött a hercegnőhöz. Legragyogóbb ruhámban vártam. Teljesen tüzet fogott. Ha nyugodtabb lettem volna s a hercegnő kissé tapasztaltabb, bizalmatlanabbul bíráltuk volna el gyulékony természetét.

A gyors tűz hamar el is alszik.

Hat év igaz, hogy nagyot változtam, de mégis reám lehetett ismerni; a szív sokat segít ilyenkor a szemnek. Csak sok nő, akikért a herceg rajongott, boríthatta reám a feledés fátylát. Nemsokára bebizonyult lepketermeszete.

Egy hétig kitartó volt. Ugy kísért, mint az árnyék. Örömmel tapasztaltam, hogy mennyit fejlődött észben és modorban.

Tartózkodó voltam hozzá, hogy csak annál nagyobb örömet szerezhesek, mkor nyakába borulva bevallom:

— Én vagyok Ninon, nem ismeresz reám? Elfelejtetted a loche-i kastélyt?

Már előre örültem boldog csodálkozásának és épen mindent meg akartam mondani, mikor észrevettem, hogy hidegbb, zárkózottabb, látogatásai rövidebbek. Előbb azt hittem, hogy hidegségemmel sértettem meg. De hiába lettem melegbb, szenvedélye alább hagyott.

Nagyon megsértődtem. Valósággal dühbe jöttem, mikor

szemem láttára udvarolt egy idegen asszonynak, akit azelőtt sohasem láttam a Rambouillet-palotában.

Rögtön tudakozódtam vetélytársam iránt. Megtudtam, hogy Marion Delorme, rosszhírű, könnyelmű asszony. Chevreuse hercegnő, aki maga sem örvendett valami jó hírnek, mutatta be Rambouillet marquisnak. Marion Delorme sok kaland hősnője volt már. Mindenki megbotráncozott törtéreián. Keresztanyja, Saint-Évremond grófnő neveltette s ő jószágát azzal igyekezett meghálálni, hogy fiával el akarta vétetni magát, hogy a grófnő családjába betolakodhasson. A fiú szerencsére elég ravasz volt s a másnak ásott verembe a kisasszony maga esett bele. A kis Saint-Évremond megkérte barátját: Bassompierre ezredest, hogy franciskánus ruhába öltözködve, adja össze Marionnal. Természetesen a házasság érvénytelen volt s a kisasszonyt zárdába küldték, de onnan mihamar megszökött s valóságos vagabond életet kezdett Isten tudja merre, Desbarreaux ügyvéddel. Nehány hét előtt tért csak vissza Párisba s most azt beszéltek róla, hogy a kardinális ajándékaiból él nagy lábon.

Őszintén be kell vallanom, hogy gyönyörű szép asszony volt, de hihetetlenül kacér. Alig tette be lábát a marquise házába, már kikezdett mindenkivel s valósággal gyujtogatott szemeivel.

Marsillac nála természetesen sokkal könnyebben érhetett olyan sikereket el, melyekre nálam nem igen számíthatott. A kisasszony sokatigérő pilantásai nem maradtak hatás nélkül. Marsillac úgy tett, mintha engem nem ismerne, s a legegyszerűbb udvariasságot sem tartotta velem szemben kötelezőnek. Könnyű elképzelni, hogy hiúságom milyen sebet kapott. Megesküdtem, hogy ezt nem viszik el szárazon. A véletlen segítségemre jött. Voiture, a hotel Rambouillet legismertebb poétája szintén megharagudott Marion Delormera, mert Marsillacot előnyben részesítette, együtt forraltunk bosszút. Tőle tudtam meg, hogy Marion szomszédom. Cselédségemet kémszolgálatokra használtam s csakhamar a herceg minden látogatásáról értesültem. Azt is tudtam, hogy látogatásai gyakoriak és hosszúak. Tervem készen volt. Karanfogtam egy szép napon Voituret és elszántan kopogtattam a Delorme kisasszony kapuján. Épen meleg tété-à-tété-en értem hűtlen lovagommal. Szinpadi jelenet következett.

Vakmerő látogatásom zavarba hozta a herceget. Elvesz-

tette fejét és Marion büszkén kérdezte, hogy mit kívánok tőle?

— Oh kisasszony — feleltem — nem Önhöz jöttem, hanem emiatt az úr miatt.

— Miattam? — dadogta. — Igazán nem értem.

— Fogadni mernék, hogy szerelmi vallomást tett a kisasszonynak.

— Tényleg, — felelte Marion nyugodtan, — de mit törődik veled?

— Bocsásson meg, nagyon is törődöm! Kétségkívül Önnek is adott ibolya- és árvácskacsokrokat, mint nekem? Fenyegette Önt is, hogy megöli magát, ha nem csókolja meg? Kért talán öntől is egy hajfürtöt emlékül, mint tőlem?

A herceg megdöbbenve nézett reám.

Láttam, hogy megremeg, szemébe fény ragyog hirtelen s már eszébe jutottak emlékeink.

— Mégis csak sok! — kiáltotta Marion kipirulva, — nem volna szíves megmagyarázni végre, hogy mit akar? Hallatlan illetlenség.

— Ne beszéljünk illetlenségről, — válaszoltam. — Ön követné el az elsőt, ha megtartana egy olyan szívet, mely nem az Öné.

— Nem az enyém?

— Mondja meg a herceg maga!

— Nem fejtené meg a talányt Marsillac? Hiszen azt állította, hogy csak rövid ideje ismeri a madame Senneterre rokonát.

— Nem hazudott, esküszöm, de nem tudta, hogy a hercegnő huga és egy bizonyos Lenclos kisasszony egy és ugyanaz a valaki.

— Szent Isten, — kiáltott Marsillac, — Ninon, drága Ninonom! Igazán te vagy?

— Igen és nem ismertél meg! Nem szép!

— Bocsáss meg. . . de oly szép lettél . . . oh még mindig szeretlek!

Magához ölelt. Marion lerogyott székére. Voiture úgy nevetett, hogy a könnyei potyogtak s időről-időre gúnyos megjegyzéseket tett. Marion egy ideig túrtóztette magát, de aztán ijesztő haragban tört ki. Felugrott, mint egy oroszlán, elválasztott Marsillactól és dühösen ajtót mutatott nekem.

— Menjen el, szemtelen, menjen el azonnal, vagy nem felelek magamról.

— Szívesen kisasszony, de félek, hogy nem egyedül távo-
zom. Adieu! Aki szeret, követ.

Odanyújtottam kezem Marsillacnak. Mélyen meghajtot-
tuk magunkat s a Voiture nevetése a kapúig kísért.

Szebb diadalom nem is lehetett volna.

Pár pillanat múlva François nálam volt s igazolta
magát minden vád és szemrehányás alól, amivel illettem.
Semmit sem tudott az elfogott levélről, s ő vádolt közönnyel.
Állítólag írt Párisból, Valtelineből, mindenünnen, ahol volt
elválásunk óta. Valószínűleg nagynéném magánál tartotta a
leveleket. Szükségem volt arra, hogy higgyek Marsillacnak s
oly szívesen hittem neki.

Átöleltük egymást s örömkönnyeket sirtunk. Milyen
szépek a szerelem emociói, két lélek fuziója, az eltörülhetetlen
örömök. . . milyen kár, hogy mindez érzékiséggel van össze-
kötve s az örömök poharának fenekén lelkiismeretfurdalás
vár reánk.

A herceg későn ment el. Lefeküdtem, remélve, hogy az
álmom eloszlatja a józanság kellemetlen utókritikáját. Szégyel-
tem viselkedésem. Csak nagyon későn aludtam el és álmom-
ban két könnybelábadt arcot láttam: Sorsomon könnyeztek:
Vincent de Paul és anyám.

VIII.

Valahányszor vázolni akarom magam, mindig a leg-
nagyobb zavarban vagyok. Ritkán értettem meg önmagam.
Gondolataim és érzéseim bizarrságát csak a természet szóra-
kozottságával tudom magyarázni: asszonyi testtel férfilelket
adott. A megbánás keserősége hamar eltűnt, s kitűnő mentsé-
gekkel igazoltam magam saját szemeim előtt. Talán én
vagyok az első, aki filozófiát és szerelmet, két inkompatibilis-
nek tartott fogalmat egyesíttem.

Marsillac nagyon kedves volt. Skrupulusok nélkül enged-
tem át magam viszonyunk minden bájának, legboldogabb
gyermekkorai emlékeimet felidézve. Két hónapot töltöttünk
intim, csaknem állandó együttlétben, szerelmünkkel elfoga-
lalva újra és mindig újra ismételve, hogy szeretjük egymást.

Sok udvarlómát feláldoztam akkor.

Legbuzgóbb volt Saint-Évremond, akit Bassompierre

franciskánus annak idején Delorme Marionnal összeadott; aztán Porticelli, d'Émery ura, akit kevéssel azelőtt a pénzügy intendánsának neveztek ki s az állam aranyaival fizette szeretőit. Természetesen visszautasítottam szerelmét. Imádtam Marsillacot s különben se akartam lelkiismeretemre venni az állam romlását.

Sajnos, csakhamar rájöttem, hogy milyen veszedelmes visszaélni a téte-à-téte-ekkel. Szerelmem lassanként hűlni kezdett s a hercegé is összesorvadt.

Marsillac kezdett elmaradozni, előfordult, hogy napokig nem láttam. Megtudtam, hogy Delorme Marionnál tölti a tőlem elrabolt időt. Nem akartam hinni vádlóinak, hogy ilyen árulásra képes, elhallgattattam őket, de ezzel nem sokat segítettem ügyünkön. A herceg továbbra is elhanyagolt. Kezdtém barátságosabban fogadni magam is a Marsillac riválisait. Különösen Saint-Évremondot, akinek kedves humora, különös egyénisége legjobban hatott reám.

Igaz, hogy szerette eszét fitogtatni, parádézott ötleteivel írásban, prózában, versben, sőt talán legszivesebben palackokba is öntötte volna őket.

Időről-időre még voltak a hercegnek visszatérései, gyöngédségi rohamai, de kétségbeesés nélkül mérlegeltük a szakítás lehetőségét s tudtuk, hogy a legcsekélyebb ok előidézheti.

Egy reggel csizmásan, karddal, útra felkészülve állított be hozzám.

— Hova indul? — kérdeztem.

— Nantes-ba — felelte — nem hiszem, hogy egy hónapnál hamarabb visszatérjek.

Első pillanatban nem érintett valami fájdalmasan távozása. Saint-Évremondra gondoltam s lelkem mélyén örültem, hogy most könnyen menekülhetek láncaimtól. Aztán rösteltem a dolgot. Igyekeztem leküzdeni állhatatlan, frivol természetem. Hiába lépett fel oly határozott követeléssel . . . szívem minden becsületérvzése fellázadt mindig ellene.

— Hogyan barátom, elmegy s eszébe se jut, hogy magával vigyen?

— Nem akartam indítványozni lelkem, mert csak férfiruhában jöhetnél velem.

— Az nem akadály. De mit csinálunk Nantes-ban?

— Elme gyünk, mint az egész udvar, végignézni Gaston de France esküvőjét Montpensier örökösnejével . . . s talán

megmenthetünk egy szerencsétlen fiút, akit a legnagyobb veszély fenyeget.

— Szent Isten, ki az?

— Henry de Talleyrand, Chalais grófja.

— A király kegyence! — kiáltottam a Saint-Étienne szavaira gondolva.

— XIII. Lajos alkalomadtán azokat hagyja el leghamarább, akiket szeret. Ma reggel óta a bretagnei úton van az udvar, csak Richelieu maradt itt, éjjel fog indulni. Chalais elkiséri a királyt. Szegény nem teszi jól. Ha Nantesig megy, nem hiszem, hogy valaha visszatérjen. Valaki megbizott, hogy siessek utána és világosítsam fel a veszélyről, de lehetetlen kocsit kapni, mind le vannak foglalva tegnap óta. Van elég bátorságod lóháton velem jönni?

— Hogyne, miután jó ügyről van szó!

Néhány pillanat alatt útra készen álltam s csakhamar a Faubourg de Roule-on ügettünk Marsillac-kal. Versaillesben kellett aludnunk. Utközben elmondta a Chalais-ügyet, melyről mindaddig csak halvány sejtelmem volt.

— Mindenekelőtt tudni kellene, hogy kinek adjon igazat az ember. Ha Chalais tényleg hibás, kár is folytatni útunkat.

— Miért?

— Mert árulás volna árulót megmenteni. De azt hiszem, hogy a Chalais egyedüli bűne, hogy igen szerelmes madame Chevreusebe. Csakhogy ez megeshetik bárki mással, velem is. Nem lehet megölni valakit csak azért, mert örült szerelmes.

— Még mindig nem értem a dolgot!

— XIII. Lajos, bizonyára hallottál te is róla, nagyon szomorú egyéniség. Imádni való felesége van . . . és elhanyagolja . . . Komoly oka van reá.

— Igazán? Mindig azt hittem, hogy csak ráfogják. . . .

— Sajnos . . . nagyon is valószínű. Szegény Anne d'Autriche, nem elég, hogy fiatal éveit ily örömtelenül tölti, még ráadásul a Richelieu zsarnokságát is türi. Minden államügytől igyekszik távol tartani s a Louvre legtávolabbi zugába száműzi udvarhölgyeivel együtt.

— Szegény királyné!

— Igen, magam is érthetőnek találom, ha valamilyen úton-módon túl akarja tenni magát a szomorú helyzeten. Csakhogy magasan álló személyek túlbuzgókkal vannak körülvéve, akik mindig túllépnek a célon s elrontanak min-

dent. Gaston, a király fivére, szerelmes sógornőjébe: inkább hinném, hogy a trónba szerelmes. Míg madame Chevreuse őszinte odaadással, barátsággal igyekezett szolgálni a királynő ügyét, Gaston csak önzésből. Amennyire keresztül lehet látni a titokzatos sötétségen, úgy veszem észre, hogy XIII. Lajost valami zárdába akarták dobni és Anne d'Autrichet Gastonnal összeházásítani.

— Jóságos ég!

— Mielőtt keresztülvihették volna a vakmerő vágást, az összeesküvők ércfalra bukkantak, legyőzhetetlen, ijesztő akadályra: a kardinális-miniszterre. XIII. Lajos ép oly tehetségtelen uralkodó, mint férj. A szűkség kényszeríti, hogy fejet hajtson a pap zsarnoksága előtt, mélységes ellenszenve dacára is. Nos tehát, olyan embert kellett választani, aki megküzdjön a kardinálissal. Chalaisra vetettek szemet.

— Beavatták az összeesküvésbe?

— Eleinte nem. Gaston közeledett lassanként a kegyenc-hez, elhalmozta barátsággal, előzékenységgel. Chalais gyűlöli Richelieut, s így semmi se lehetett könnyebb, mint a miniszter ellen irányuló manőverekbe beugratni s a miniszter vesztét célul kitűzni. A gróf azonban észrevette, hogy valami egyébről van itt tulajdonképen szó, lelkiismeretfurdalást érzett s bizalmasan elmondta aggályait Valencay parancsnoknak, aki erélyesen rábeszélte, hogy szakítson azonnal Gastonnal. Chalais meg akarta fogadni a jó tanácsot, mikor közbelépett a szép Marie de Chevreuse. Már két éve örülten szereti. Mi történt közöttük? Milyen árat szabott a szép asszony bukásának? Könnyű kitalálni; e naptól kezdve a közös ellenség halála el volt határozva.

— Istenem, lehetséges vona, hogy egy asszony ilyen feltételeket szabjon s szerelmét büntettel vásároltassa meg?

— Büntett-e? ez a kérdés! Ha az udvarnál bárkit kérdőre vonsz, mindenki azt fogja felelni, hogy Richelieut eltenni láb alól érdem. Bevallom, hogy ezek legtöbbszörre nem épen pártatlan bírálók. Mindegy! Lesujtanak az áldozatra s így rendezik az ügyet. Gaston megüzeni Richelieunek, hogy egy napra Limoursba, a Fontainebleau szomszédságába, ahol a kardinális a nyarat tölteni szokta, szándékszik menni. A herceg kísérete szóváltást kellett volna, hogy provokáljon Ő eminenciája embereivel. Azt hitték, hogy a zűrzavarban könnyű lesz végrehajtani a gyilkosságot. Az összeesküvők

vakon bíztak sikerükben. Csak arra nem számítottak, hogy Richelieu résen lesz. Valencay kötelességének tartotta mindenről értesíteni. Az egész terv hajótörést szenvedett, az egész intrika semmivé lett. Madame Chevreuset Bloisba száműzték, levelezését Henryval lefoglalták. Gaston gyáván elfogadta a Montpensiére örökösnejének kezét, bizonyosságát adva a kardinálisnak ezzel, hogy nincsenek magasratörő szándékai. Most még csak Chalais van hátra, aki azt hiszi, hogy a király kegye megóvjá a miniszter bosszújától. De XIII. Lajos szinlel. Richelieunek szavát adta, s a kegyencet feláldozza. Nantesben fogják letartóztatni. Már össze van állítva a bizottság, amely ügyét tárgyalja.

— Értésítette valaki a veszedelemről, mely fenyegeti?

— Mi fogjuk értesíteni. Tegnap a hercegnő titokban visszajött Párisba. Szerencsére visszavétette leveleit a minisztertől valakivel, akit te is ismersz.

— Akit én is ismerek? Ki az?

Merőn néztem Marsillacra. Lesütötte szemét és elpirult.

— Marion Delorme.

— Hogyan? Hát igaz? Még mindig találkozik vele?

— Találkozom . . . ily fontos körülmények között nem kerülhettem el.

— Bevallja? Borzasztó! Megbocsáthatatlan!

— Hallgass meg! engedd, hogy megmagyarázzam . . .

— Semmire se vagyok kíváncsi!

— Henry de Talleyrand anyám keresztfia. Marion tudta, hogy veszedelmes helyzete megrémített s azt hitte, hogy örömmel ragadom meg az alkalmat . . .

— Szót se tovább Viselkedésének nincs mentsége. Menjen egyedül Nantesba, nem akarom látni többet.

Rögtön visszafordultam s egy félóra alatt otthon voltam. Ruhát cseréltem s épen indulni akartam Delorme kisasszonyhoz, hogy számon kérjem eljárását, máheztartás végett, mikor a herceg nyomon követve, szobámba lépett.

— Távozzon, távozzon! Mindennek vége közöttünk.

Kinyitottam egy kertre nyíló ablakot s kiugrottam. Marsillac utánam. Oly erővel ragadta meg karom, hogy hiába igyekeztem szabadulni, nem lehetett.

Igazán, még most is, ha visszagondolok, be kell vallanom, hogy nem nagy dicsőségemre vált e jelenet. Becsületösztönöm azt sugta, hogy menjek Marsillacal, de rög-

tön meggondoltam. Siettem megragadni az alkalmat, hogy féltékenységem köpenye alatt visszavonhassam adott szavam. Nem is gondoltam arra, hogy tekintettel az égetően sürgős útra, utánam jöhet. Ugy látszik, hogy hűtlensége dacára is még mindig jobban szeretett, mint én őt.

A férfiak, úgy látszik, úgy vannak alkotva, hogy több nőt is tudnak imádni egyszerre s többfelé szétdarabolják szivüket, anélkül, hogy az ember észrevenné az osztozkodást.

Marsillac térdreborult, ártatlanságát bizonyítgatta, hosszasan szónokolt, hogy meglágyítson s meg akart ölelni végül. A békekötést már-már megerősítették csókjaink, mikor egy női alakot láttam kertem egyik bokra mögé rejtőzni.

Gyorsan odafutottam s megragadtam kezeit, hiába igyekezett arcát eltakarni. Felkiáltottam a meglepetéstől:

Marion Delorme volt.

— Maga itt, nálam! Milyen vakmerőség! Talán a herceg után jött? — kérdeztem dühösen.

Már nem tudom, mit válaszolt. Marsillac, ha nem is épen védeni, de mentegezni akarta éles szavai szemtelenségét. Elhallgattattam. Rárivalltam, hogy hagyjon magunkra.

Nemsokára visszajött. Nevetésünk visszahozta, mert két szempillantás alatt a világ legjobb barátnői lettünk. Kölcsonös kimagyarázkodásunkból kitűnt, hogy ha Marsillac megcsal engem vele, őt viszont d'Éméry csalja meg velem. Nem tudtam, hogy hat hét óta ő a Marion hivatalos „barátja”. A kövér intendáns mindennap meglátogatta, s mint kisült, a Marion kertjén jött keresztül.

A két árulót elüldöztük csipkelődéseinkkel.

Marion nem azért jött, mint hittem, hogy Marsillac után leskelődjék. Azt hitte, hogy útban van Nantes felé. Chalaist értesíteni kellett, hogy leveleit Marion visszaszerelte a kardinálistól, aki most üldözi és körözteti embereivel.

Könyörgött, hogy adjak neki álruhát. Siettem kérésének eleget tenni s magam akartam elkisérni a Faubourg Saint-Antoineig, ahol egy kis padlásszobában meghuzódott, hogy a rendőrség nyomozását elkerülje s megmeneküljön Richelieu bosszújától.

Határozottan derék leány volt, nyílt és jószívű. Mikor Richelieu azzal fenyegette madame de Chevreuset, hogy

megmutatja férjének a Henryhoz írt leveleket, Marion megmentette a hercegnő becsületét s önmagát állította céltáblául a Richelieu haragjának. Vele akartam tölteni az estét, hogy segítsek új berendezkedésében, s reggelig nála maradtam. Minden áldozatra kész barátságot fogadtunk egymásnak. Megígérte, hogy irni fog, ha szüksége lesz reám.

Otthon Saint-Évremond levele várt. Mint gárdahadnagy kénytelen volt az udvarral Nantesba menni, s sajnálta, hogy nem bucsuzhatott tőlem. — Mit tegyek? Apám hetek óta a Bastilleban volt elfoglalva, madame de Senneterre szintén az udvarral ment. Egyedül maradjak Párisban, mikor mindenki a Bretagne felé igyekszik!? Azt hittem, hogy Marsillac már árkon-bokron túl van, hát egyszer csak beállit.

— Mi az? Már nem megy Nantesba?

—Ninon, édes Ninon, hibásnak érzem magam veled szemben s nem tudok elmenni, míg meg nem bocsátasz. Nem szabad közöttünk semmi félreértésnek lenni. Szabad vagy, visszaadom szavad, de ha nem is maradsz kedvesem, maradj testvérem.

Szeme könnyes volt. Magam is meghatottan nyujtottam kezem.

— Ne felejtse el barátom, hogy Chalaisval feltétlenül tudatni kell, hogy Richelieunek már nincsenek irott bizonyítékai ellene. Mindent tagadhat kockázatás nélkül. A lehető leghamarább utól kell érni az udvari kocsikat. Tizenöt-tizennyolcórás előnyük van már!

— Oh utólérem én őket, . . . de nem jöss velem, úgy-e?

— Tévedsz! Menjünk.

Örömmel kiáltott fel. Nem tudhatta, hogy nem annyira érte, mint riválisáért határozta oly könnyen el magam. Átöltözködtem s ismét felvettük félbeszakadt utunk fonalát. Másnap reggel már elhagytuk a kardinálist s harmadnap a királlyal és kíséretével egyszerre érkeztünk Angersbe.

Marsillac első gondja volt Henry de Talleyrandot értesíteni, hogy két fiatalember érkezett Párisból, s fontos közlendőik vannak.

Chalais azt válaszolta, hogy az udvari vacsora után, lakásán vár. Pontosan megjelentünk a találkán. Ismertem Talleyrandot a Rambouillet palotából. Alig lehetett huszonhat éves. A természet minden kegyével megáldotta úgy kül-

sőleg, mint szellemileg. Könnyen érthető volt a Chevreuse hercegnő izlése.

— Mi lehet oly égetően fontos, herceg? — kérdezte Chalais barátságosan kezét szorítva Marsillac-kal. — Valósággal sötét rémeket dobott üzenete felém.

— Bár úgy volna. Sajnos sokkal nyugodtabb, mint kelene, barátai jobban aggódnak, mint ön. Vagy talán nem tudná, amit az egész udvar tud?

— Mit? Vagy sejtem már! Azt mondják, hogy a kardinális Nantesban vád alá akar helyezni. Legyen nyugodt! Őszintén beszéltem a királlyal. Megesküdött, hogy mindez csak hamis híresztelés.

— A király megcsalja önt gróf úr!

— Vigyázzon barátom! Veszedelmes kijelentés.

— Mindamellettt fenntartom!

— A bizonyíték?

— Madame de Chevreuse tegnap Párisban volt.

— A hercegnő? bizonyos benne? — kérdezte Chalais elsápadva.

— Láttam, beszéltem vele.

— Mit csinált Párisban?

— Azért jött, hogy lássa önt s hogy szökésre bírja. A királyné módját ejtette, hogy tudassa vele a veszélyt, mely önt fenyegeti. Gaston faképnél hagyta önt, s ezért cipelték el Párisból, hogy annál könnyebben végezzenek önnel.

— Ugyan, ugyan! Kétszer is meggondolják, míg egy magamfajtajú emberrel kikezdenek.

— Ne higye, gróf úr!

— Nem félek!

— A hercegnő tudta, hogy ön már útnak indult a királlyal, s felkereste Delorme kisasszonyt. Azt hiszem, halotta, hogy a kardinális Marionba van bolondulva.

— Igen, azt beszélik!

— Richelieu csapdába került, Isten tudja hogyan? Elvették tőle az ön leveleit s a hercegnő valamennyit megsemmisítette.

— Kitűnő hír! Annál nagyobb biztonságban vagyok.

— Nem ismeri Richelieut. Mindenre képes, hogy bosszúvágyát kielégítse. Igen, gróf úr, ez az én véleményem s a Chevreuse hercegnőé is. A kardinális már össze is állított

saját híveiből egy bizottságot, akik az ön ügyét tárgyalják. Valószínűleg hamis tanukban sem lesz hiány.

— Alávalóság volna.

— Törődik is azzal Richelieu! A hercegnő könnyes szemekkel kért, hogy segítsem elő szökését Angliába. Távolléte alatt, miután most már nem kell attól tartania, hogy férjének mindent elárulnak, a hercegnő mindent el fog követni, hogy férje segítségével megmentse önt a vád alól.

— Én, én meneküljek a miniszter elől s bizonyítékát adjam, hogy félek tőle?! Nem, ezt a diadalt nem fogja megérni . . . gyávaság volna. Itt maradok.

Nem akart tovább reánk hallgatni. Hiába mondtam meg, hogy ki vagyok s hiába igyekeztem szívére hatni.

— Nem, gyávaság volna megszökni! — ismételte. — Marie joggal vetne meg s elveszteném szerelmét. Küzdeni fogok Richelieu ellen! Ha elbukom, talán meg kell halnom . . de a hercegnőhöz s magamhoz méltón halok meg.

Elbúcsúztunk. Nagyszerűnek találtam s reméltem, hogy hősies bátorsága megmenti a veszedelemből.

Egész nap Angersben maradtunk. Richelieut vártuk. Este érkezett meg. Saint-Évremond gondoskodott rólunk. Kitűnő helyről nézhettük végig a kardinális és kísérete érkezését. Először láttam életemben a híres minisztert, akitől a király s az egész udvar reszketett.

IX.

Richelieu körülbelül negyvenéves lehetett ebben a korban. Felpödörített bajuszt viselt; szigorú szeme, sasorra, állandóan keserű mosolya félelmes volt; száraz, kurta beszédmodora csak növelte a kellemetlen hatást. Egyházfejedelmek skarlátvörös ruháját viselte, ami arckifejezése keménységét még jobban kiemelte.

Megbotránkozva láttam, hogy XIII. Lajos udvaroncáival együtt végigasszisztálta a miniszter leszállását a hintóból.

A Richelieu szuró szemei végigsiklottak a tömegen s egy pillanatra gyűlöletet szórtak Chalais felé. Rögtön éreztem, hogy a szerencsétlen fiatalember el van veszve.

Könnyű vacsora után ő eminenciája kijelentette, hogy folytatni akarja az utat. Egyetlenegy ember szeszélye miatt

a király, a királyné, az anyakirályné, az udvar összes urai és hölgyei kénytelenek voltak az éjszakai utazásba beletörödni. Másnap reggel kilenc órakor érkeztünk Nantesba. Tíz órakor a gárdakapitány, XIII. Lajos aláírásával kiadott elfogatási parancscsal kezében felszólította Henry de Talleyrandot, hogy adja át kardját.

Saint-Évremond tudatta velünk a szomorú hírt. Rögtön úgy bántak el Chalaisval, mint felségárulóval. A Bretagne hercegek régi palotájának rejtekbörtönébe dobták, s édes anyjának, a Medicis Mária udvarhölgyének sem engedték meg, hogy lemenjen szerencsétlen fiát vigasztalni.

A király azt akarta, hogy saját gárdatisztjei őrizzék a foglyot.

Richelieu összehívta a bizottságot. Mindent úgy intéztek el, hogy az ügy ne nyúljon hosszúra. Az udvaroncok közül senki sem merte kinyitni száját. Hogy vehette volna valaki védelmébe a kegyencet, ha a király maga is elhagyta s kiszolgáltatta kegyelmet nem ismerő bosszúnak. A városban senki sem ismerte Chalaist. Sorsa mindenkit hidegen hagyott, a tömeget csak Gaston esküvője érdekelte. Reggelenként a legkétségbeejtőbb részleteket hozták. A bizottság gyorsan haladt előre. Marsillac ijesztő izgalomban volt.

— Azért jöttem ide, hogy megmentsem, s az az ember mégis célt ér borzalmas törekvéseiben! Inkább megölöm Richelieut . . . a pokolba is! Nem türhetem!

— Hallgasson az Istenért! Nem tudja, hogy az ilyen kijelentések hova vezetnek?!

— Mit bánom én! — felelte a herceg.

Épen a l'Évêché-téren voltunk. A Gaston kocsija haladt el mellettünk. Marsillac odaugrik, megállítja a lovakat és két kézzel belekapaszkodik a kocsiajtóba, egy szempillantás alatt. Lehetetlen volt megakadályozni örült vakmerőségét.

— Tudnia kell uram — ordította a király fivérének, — mazásra. Feleljen! cserben hagyja Chalaist? Eltűri, hogy lődik és halálos ítéletét várja, amiért hallgatott az ön sugalmazásaira. Feleljen! cserbe hagyja Chalaist? Eltűri, hogy bitófát állítsanak másznyoszolyája mellé? Vérben akar házasságot kötni?

Monsieur borzadva nézte a herceget. Sápadtan dőlt hátra a kocsiban, s parancsot akart adni, hogy folytassák útjukat.

— Nem, nem! még nem végeztem! — kiáltotta Marsillac.

— A Chalais feje veszélyben forog. Mit szándékszik tenni, hogy megmentse?

— Semmit . . . semmit sem tehetek!

— Gyalázat! Tudja-e uram, hogy mi a kötelessége?

— Nem, beszéljen!

— Menjen le a Chalais börtönébe, vegye magára a békók felét és mondja meg a királynak, hogy cinkosa a vádlottnak s hogy vagy bocsássanak meg mindkettőjüknek, vagy ítéljék együtt halálra.

— Lehetetlen! hagyjon el!

— Nem fog tenni semmit?

— Nem teszek, mert nem tehetek.

— Ne csodálkozzék akkor uram, ha e naptól kezdve egy becsületes ember sem ejti ki bizonyos jelzők nélkül nevét.

— Milyen jelzők nélkül? — kérdezte a király fivére szigorúan.

— Ugy is kitalálhatja!

— Mondja uram, mondja!

— Gyáva!

— Szerencsétlen! — kiáltotta Gaston. — Drágán fogod a sértést megfizetni.

— Tudom! Ehhez több bátorsága lesz, mint az igazságszolgáltatáshoz. Egy gyávasággal több vagy kevesebb, mit jelent az Önnek?

A hintó tovább robogott. Magunkkal hurcoltuk Marsillacot, hogy elrejtjük. Amint monsieur a városházára érkezett, ahol lakott, összegyűjtötte szolgálait s megparancsolta, hogy a herceget azonnal fogják el. Szerencsére nem tudtak ráakadni. A Marsillac meggondolatlanságának nagy ára volt. Egy lépést sem tehetett többé Chalais gróf érdekében. Csak későn jött rá ő is, hogy milyen hibát követett el. A drága időt arra kellett fordítanunk, hogy elrejtjük hatalmas ellensége elől.

Rábeszélésemnek engedve, elhatározta, hogy visszamegy Párisba. Saint-Évremond felhasználta az éj sötétségét s keresztül segítette az akadályokon.

Marsillacot veszélyen kívül tudva, Saint-Évremonddal és barátaival a gróf megszabadítására szőttünk terveket. Halálítélet esetére rögtön cselekednünk kellett.

Még aznap este meghozták az ítéletet.

Két barátunk azonnal súlyos betegséget színellett és kórházba vitették magukat. Saint-Évremond magával hozta

ruháikat. Egy ügyes szabó még az éjjel átalakította mindkettőt. Egyiket természetnek igazította, a másikat kibővítette, hogy az előbbire azt is felhuzhassam. Alighogy elkészültünk, Saint-Évremond hajnalpirkadáskor a grófot őrző bajtársaihoz vezetett. Most jó hasznát vettem a Toursban végzett gyakorlatoknak. Egészen katonásan néztem ki.

Közvetlenül a börtön ajtajához kerültem őrt állni. Végre láthattam a szerencsétlen fiatalembert, aki még pár nap előtt oly feltétlenül bizott XIII. Lajos szavában. Kezére támaszkodva ült egy asztal mellett, s könnyek peregtek szeméből anyjához írott búcsúlevelére. Fel és lesétáltam többször az asztal mellett s végre sikerült a fogoly kezeibe csusztatnom egy cédulát.

Chalais hátrafordult. Ujjamat ajkamhoz téve figyelmeztettem, hogy hallgasson.

Felismert és rögtön olvasni kezdte soraimat:

„Ne szóljon, ne mozduljon! Barátai dolgoznak szabadulásán. Két uniformis van rajtam. A reggeli pillanatában, mikor az örök kevésbé fognak reánk figyelni, levetem az önnek szánt ruhát; gyorsan öltözködjék fel és együtt elhagyjuk Salorges-t. Saint-Évremond mindent előre elkészít. Kocsi vár ránk Paimboeufnél, remélem szerencsésen Buckinghamba érünk. Bátorság, reméljen!”

Öröm villant fel Chalais szemében. Szívdobogást kaptam hálás tekintetétől.

Sajnos, nem láthattam előre a kegyetlen incidenst, mely minden ügyességünket hiábavalóvá tette s Richelieu malmára hajtotta a vizet. A szomszédos pincehelyiségekből zaj hallzott és Saint-Évremond lélekszakadva futott hozzám:

— A kardinális! . . . Beszélni akar a fogollyal. Vigyázzon, nehogy eláruljuk magunkat.

Ereimben megfagyott a vér.

Richelieu bejött. Három feketébe öltözött férfi kísérte. Kettő mellém állott. A harmadik börtönkát vett elő s írni készült térdein.

Chalais remegve állott fel. Nehány lépést tett a kardinális elé.

— Ön itt! — kiáltotta s büszkén méltatlankodó pillantást vetett reá.

— Én magam.

— Látogatásának mi célja lehet?

— Azért jöttem, hogy megmentsem.

A miniszter szavai határozottak voltak. Tekintete nyílt és őszinte volt. Chalais megdöbbsent egy pillanatra.

— Mi az ára szabadságomnak, kardinális úr?

— Szabadsága a királytól függ, az ő nevében jövök. Mindeddig tagadtott s ez okozta vesztét. XIII. Lajos meg van botránkozva, hogy ön semmi megbánásnak nem ad kifejezést. Még tegnap is emlegette, hogy együtt nevelkedtek.

— Igaz; — szólt meghatottan Chalais.

— Nem talált elég kegyet, elég jóságot, amivel elhalmozza önt. Hogy hálálta meg? Rút hálátlansággal, árulással... Ne szakítson félbe. A királyt gyerekkori barátja, kedvence iránt érzett ragaszkodása indította e lépésre, melynek igaz szívvel teszek eleget. Kegyelmet kap, ha őszintén, tartózkodás nélkül mindent elmond.

— Ki felel az ígéret őszinteségéért?

— Én magam, — mondta Richelieu. — Nem elég?

A fiatalember megremegett.

— Ön halálos ellenségem.

— Igaz, bevallom! De első miniszter vagyok. Remélem némi kis becsületérzést feltételez bennem?

— Tehát szavát adja? Legszentebb szavát?

— Szavamat adom.

— Minden jogomat megtarthatom az udvarnál?

— Kivétel nélkül. Teljes kegyelmet, feltétlen bocsánatot kap.

— Kérdezzen uram! Minden kérdésére kész vagyok válaszolni.

Richelieu a mellettem álló két fekete emberhez fordult.

— Hívják be az öröket! Tanuskodjanak majd a király előtt a kérdések és feleletek pontosságáról.

Emberek bejöttek és megtöltötték a cellát. Ugy éreztem, hogy árulás lesz a dolog vége. A kardinális arcáról eltűnt a loyális kifejezés, inkább kielégült gyűlölet ragyogott szemében . . . ijesztő volt. Saint-Évremond leolvasta arcomról gondolataimat és halkán súgta:

— Csak nyugalom. Még megmenthetjük!

Chalais nem osztotta aggályainkat és bizalommal nézett a miniszterre. Körbe álltuk őket. A jegyző írásra készen hallgatta a Henry de Talleyrand szavait.

— Csak három kérdést fogok intézni önhöz, gróf úr, —

szólt Richelieu. — Kérem, hogy határozottan és kategorikusan feleljen.

— Igérem . . . Csak még egyet! Szívesen elmondok mindent, ami reám nézve kompromittáló, de társaim nevét ne kérdezze.

— Legyen nyugodt. Ismerjük már társait. Az összeesküvők feje kimerítő vallomást tett.

— Vallomást tett? — kiáltott visszafojtott haraggal Chalais.

— Persze. Hogy magyarázná meg különben halálos ítéletét?

— Vallomást tett! — ismételte, hol elsápadva, hol elvörösödvé Chalais. — De megmondta-e azt is uram, hogy ő szervezte az egészet egyedül s én csak eszköz voltam kezében? Ó kívánta, hogy önt megöljük Limoursban.

— Jól van. Ez lett volna első kérdésem. Csak még azt: ki vállalkozott arra a tisztességre, hogy az első csapást reám mérje?

— Azt én vállaltam.

— A bírák előtt tagadta. Második kérdésem: tudta-e, hogy imént említett bűntársa el akarja venni a királynét?

— Tudtam.

— Irja! — mondta a kardinális a jegyző felé fordulva. Vad megelegedés csillogott egy pillanatra szemében, de aztán arca megint kifürkészhetetlen kifejezést öltött.

— Ezt is tagadta. Örömmel látom, hogy nyiltan felel. Folytassa, nem fogja megbánni.

— Várom harmadik kérdését uram!

— A királyné házassága nem követelte volna a király halálát?

— Soha! Esküszöm, senki sem táplált ily förtelmes gondolatot.

— Elvégre, akárhogy vegyük is, a király feszélyezhette önöket. Ha nem akarták megölni, mit szándékoztak tenni vele? Leborotválni fejét, zárdába dobni és a koronára méltatlannak nyilvánítani?

— Igen, uram!

Richelieu hátrált két lépést, ég felé emelte kezeit és fájdalmas arckifejezést öltött.

— Oh gróf úr, reméltem, hogy nem feledkezett meg ennyre magáról. Tudja, hogy borzalmas tervei voltak? XIII.

Lajos kétségkívül megbocsátotta volna gyilkos szándékát, de a szégyenteljes bánásmódot, melyben részesíteni akarta a megbecstelenítő véget. . . ! Nem, nem merek önnek kegyelmet ígérni.

Valamennyien megborzongtunk. Lélegzésünk elakadt.

— Hát csapdába kergetett kardinális úr? — kiáltotta Chalais kétségbeesve.

— Csapdába? Vegye, ahogy akarja. Ófelsége nem akart halálos ítéletet aláírni anélkül, hogy bűnét bebizonyítva lássa. Eljárásom célja volt bizonyosságot szerezni.

A miniszter hangja gúnyos, mosolya pokoli volt. Nem tudtam a borzalom kiáltását visszatartani. Az örök méltatlankodva futottak felém.

— Ki meri kifogásolni eljárásomat? — kiáltott Richelieu izgatottan.

Chalais az egyetlen lócára esett, mely a helyiségben volt. Aztán hirtelen felugrott s ökölbe szorított kezével a Richelieu arcába csapott.

— Szörny, gonosztevő, aljas áruló!

Richelieu kivédte az erőteljes támadást. A két fekete ruhás ember mellőlem azonnal odaszaladt, visszaültették Chalais-t a lócára s izmos karjaikkal lefogták.

— Jól van! — szólt Richelieu, — önökre bízom a foglyot. A gárdisták velem fognak jönni a királyhoz, tanúságot tenni a történekről, s aláírni a jegyzőkönyvet. Alázatos szolgálja gróf úr! A király pártfogásába fogom ajánlani. Menjünk uraim!

Ellenállás képzelhető sem volt.

— Talán megengedik, hogy visszajöjjünk, — súgta Saint-Évremond. — Még nincs elveszve minden.

Öt perccel később a király szobájában voltunk. Hideg arccal hallgatta végig a jelentést.

— Irják alá uraim! — szólt a kardinális.

Azután Saint-Évremondhoz fordult:

— Emberei szabadok! Más örökre bízom az elitétet. Távozhatnak.

Fejedelmi mozdulattal küldött el. Megsejtette volna terveinket? Vagy a börtöni jelenet gyanút ébresztett volna agyában? Bármint legyen, utolsó reményünket is összetörte. Nemsokára hallottuk, hogy a király megerősítette a bírák ítéletét.

A miniszter boldog volt, hogy méltatlan komédiája jól sikerült és szemérmetlenül szegte meg szavát.

A kivégzést másnap hajnalra tüzték ki. Nehéz volna a gárdisták tehetetlen dühét leírni, mikor értesültek a hírről. Nem találtak elég kemény szavakat a Richelieu perfid eljárására, különösen azok, akik a börtönjelenet tanúi voltak. Valóságos lázadás volt. A vakmerőbbek kijelentették, hogy meg fogják akadályozni további garázdálkodását.

Nehányat közülök elfogtak, hogy megfélemlítsék a többi.

Saint-Évremond és én megértettük végre velük, hogy nyílt erőszak nem vezet célhoz. Tanácsainkra színleg megadták magukat s az éjszaka beálltával negyvenen kísérték el a hóhérhoz. Szegény ember ijedten hátrált, mikor beállítottunk hozzá.

— Mit akarnak uraim?

— Majd megtudod, — felelt Saint-Évremond, s pénzes erszényt húzott ki zsebéből. Kétszáz Lajos arany van benne.

A hóhér mohó szemekkel méregette az erszényt. A selyem láncszemek között sárgán csillogott az arany.

— Parancsot kaptál holnapra?

— Igenis!

Szemei a bárdra tapadtak. Épen az asztalnál élesítette, mikor megzavartuk.

— Nem fogsz eleget tenni a parancsnak.

— Lehetetlen uraim!

— Semmi se könnyebb! Ha ellenkezel, megfojtunk, ha ráállsz, kétszáz aranyat kapsz. Válassz!

— Világos a választás pénz vagy . . . izé . . . között.

— Okos ember vagy! Siessünk! Holnap minden keresés hiábavaló kell hogy legyen. Ha nincs hóhér, nincs kivégzés.

— Ennyi bizonyos! Mit tegyek?

— Semmit! betömjük szádat, kezeidet hátrakötjük s messze expediálunk a várostól.

A hóhér ellenkezni akart.

— Hallgass! Ha később reád akadnak, védekezhetsz azzal, hogy az erőszaknak nem állhattál ellent. Vedd az erszényt s ha még egyet szólni, halál fia vagy.

Saint-Évremond intett embereinek. Egy pillanat múlva meg volt kötözve, száját betömtek s két izmos ember vállára vette a hóhért.

Az éj sötét volt. A legelhagyatottabb utakon végre a Loire partjára értünk. Egy bárka készen állott; a két ember belefektette terhét s lábukkal nagyot lóditottak a csólnakon.

— Ég veled! — kiáltott Saint-Évremond, — igyekezz Paimboeufnél nemes lelkekre akadni, akik nem hagynak nyílt tengerre jutni. Jó utat.

Haragos morgás hallszott a bárkából. A hóhérnak nem tetszett a tréfa. De az ár magával ragadta. Mikor hajnalban jelentették Richelieunek, hogy sehol sem találják a hóhért, valóságos dührohamot kapott. Azonnal értesítettük a gróf édesanyját, aki valamennyi barátjával és barátnőivel a XIII. Lajos lábai elé vetette magát.

A király megingott. Egy anya fájdalmas könnyei és kétségbeesett kiáltásai kezdték meghatni.

De Richelieunek Sátán rettenetes ötletet sugalmazott a Chalais vesztére. A városi börtön foglyai között volt egy gyilkos. A kardinális maga elé vezettette.

— Akarod helyettesíteni a hóhért? — kérdezte. — Kegyelmet kapsz!

— Hogyne! — felelt a nyomorult. — Ráállok!

Azonnal bárdot adtak kezébe, elhelyezkedett a vérpadnál s már a következő pillanatban Chalaist is ott láttuk.

Mintha villám ütött volna belénk, megsemmisülve álltunk. Soha életemben nem éltem át borzalmasabb pillanatot. Mindig magam előtt látom a szegény embert, akinek szabadságát minden erőfeszítésünkkel sem tudtuk visszaszerezni. Hajthatatlan nyugalommal hagyta levágni haját utolsó órájában. Egy fürtöt gyóntatója felé nyujtott:

— Anyámnak! Kérje meg nevemben, hogy bocsássa meg nekem, amit szenved értem.

Aztán megcsókolta a feszületet és letérdelt. Nemsokára borzalmas kiáltás hallatszott. A hóhér elhibázta áldozatát.

Mintha felhő borult volna szemeimre; még hallottam kiáltásokat, bárdütéseket és elájultam a borzalomtól. Az improvizált hóhér harmincnyet csapott, míg le tudta vágni az elítélt fejét. Még a harmincharmadik csapásnál kiáltott a szerencsétlen ember. . .

Két nap múlva a Gaston esküvőjén tápcolt az udvar.

X.

Saint Évremond szabadságot kért és hazakisért Párisba. Hetekig nem volt nyugalmam. Alig hunytam be a szemem, a bárd komor ütései felzaklattak, nem tudtam menekülni. Mindig magam előtt láttam a vérpadot s az áldozatával küzdő hóhért.

Különös, úgy sirattam Henry de Talleyrand-ot, mintha legdrágább szerelmem lett volna. Teljes odaadással dolgoztam szabadulásán. A szerencsétlen fiatalember képe folyton előttem volt.

Mostantól kezdve gyűlöltem a kardinálist, csak azt láttam, hogy hatalmának megőrzése s Franciaországnak tett szolgálatai véráradattal voltak megfizetve.

Egész kedélyem megtört a nantes-i út óta.

Valósággal durván utasítottam vissza Saint-Évremondot, aki sértődötten mondta, hogy megvárja, míg szeszélyem elmúlik.

Az udvar visszatért Bretagneból. Nem láttam többet Marsillacot, mert még mindig elrejtőzködött. Nem annyira Gastontól, mint a Bastilletől félt. Tudta, hogyha megcsipik, életfogytiglan ott kell sinylődnie. De La Rochefoucauld hercegnő csak kinosan tudta rendezni az ügyet. Richelieunek köszönhette sikerét. A miniszter ránkört tartott a király fivérére, s ez kitűnő alkalom volt megalázására. Visszavonatta XIII. Lajossal a Marsillac ellen kiadott elfogatási parancsot, s nem is fejezte be ezzel pártfogását. Hogy ellenségei ne kísérelhessék meg a limoursi merényletet, külön testőrséget állíttatott magának s a hercegnek tiszti rangot adott ezredében. Ilyen módon lehetlenné tett minden további erőszakot. Gaston kénytelen volt lenyelni haragját.

Alighogy biztonságban érezte magát Marsillac, meglátogatott. Kibékültünk végleg, de csak a barátság jegyében. Derekasán küzdött kedélybetegségem ellen orvosommal együtt. Gui Patin már akkor híres, mindig jókedvű, mindig meglegedett ember volt.

— Három gyógyszeret rendelék, — mondta egy este, pulzusomat fogva.

— Ugyan mit?

— Gyönyörű hangja van, s úgy játszik hárfán, mint

egy angyal. Énekeljen és zenéljen nekünk. Ez az első rendelesem.

— És a második?

— Nevessen, olyanok a fogai, mint a gyöngysor. Bűn ily kincset elrejtteni előlünk.

— Madrigálokat hallok orvosságaiban!

— Van elég sok patikaizű orvosságom is.

— Halljuk a harmadikat.

— Dallal, nevetéssel együtt rendelem a szerelmet is.

— Doktor, doktor, túlhaladja tudománya határait.

— Mindegy, csak meggyógyítom!

— Azt hiszi, hogy szerelem és egészség egy úton járnak?

— Feltétlenül, különösen ha előbbit nem túlságos erős adagokban alkalmazzák.

— Abban az esetben — vágott közbe egy félelmes hang — nemcsak megrongálja az egészséget, de öngyilkosságra is vezet.

Desmarets de Saint-Sorlin, a Richelieu titkára lépett bejelentetlenül szobámba. Marion Delorme kért, hogy vonzzam magamhoz a miniszter emberét s kémleljem ki ura szándékai felől. Szívesen fogadtam természetesen a Marion érdekében s bármikor szabadon léphetett be hozzám.

— Mit beszél öngyilkosságról? — kérdeztem nyugtalanul.

Dúlt arca volt.

— Kegyelem, engedje, hogy lélekezethez jussak. Futva jöttem.

— Láttá Mariont?

— Igen. Visszajött a Tournelles-utcába.

— Hogyan? hozzám el se jött?

— Nem, mert első sorban orvosra van szüksége.

— Mit beszél?

— Szerelmi kétségbeesésből tegnap a Szajnába ugrott. Félhalva huzzák ki a grévei bárkások.

— Szent Isten, fusson barátom, siessen; — mondtam Gui Patinnek. — Cselédeim elkísérik. Két lépésnyire van.

Az orvos elment.

— Beleugrott a Szajnába szerelmi keserűségből?

— Igen. Szomorú eset. Alig egy hete kértem a Delorme kisasszony címét, mert Buckinghamot jól ismerte, még abból az időből, mikor Henriette de Franc házasságát közvetítette az angol királlyal.

— Hát aztán?

— Az I. Károly kegyence flottával zárja el la Rochellet.

— Még mindig nem értem.

— Várjon türelemmel. Buckingham bosszút akar állani a miniszteren, aki bátor volt megakadályozni Anne d'Autriche iránt táplált szerelmét. Alkalmasnak találtam a pillanatot arra, hogy Richelieut kibékítsem Marionnal.

— De az öngyilkosság, hogy jön az ehhez?

— Türelem! Megtudakolom önnél Marion címét. Oda-rohanok és senkit sem találok.

— A meggondolatlan! Elment?

— Sőt elköltözött!

— Ugyan!

— Igen, elköltözött szerelmével, egy fiatal, Étienne Lambert nevű festővel.

— Honnan tudja a részleteket?

— Szerelmeseink nem hagyták hátra címüket. Találomra bódorgok a Louvreban, s véletlenül megpillantom a szökevény arcképét.

— Marion képe a Louvreban?

— Igen, egy kis fülkében, ahova a miniszter engedelmével bejárhat néhány festő. Egy kis miniatűr képet akartam rendelni Daniel de Moustiernél, mikor a műterem mélyén megpillantom a Marion képét.

— Nini Marion! — kiáltom.

— Oh nem, — feleli Daniel — ez egyik barátom szeretője.

— Nem vitatom, de ez Marion Delorme. Felugrott meglepetésében s össze-vissza hadart, kiabált. Eleinte nem képzeltem, hogy mit akar, s csak lassanként értettem meg, hogy barátja azt hiszi, hogy ártatlan szüzet hódított meg, s rettenetes lármát fog csapni, ha megtudja barátnöje igazi nevét. Az előrelátott katasztrófa bekövetkezett. Mihelyt a festő megtudta, hogy a híres courtesanenal van dolga, akinek kalandjait az a nyomorult Théophraste nyilvánosságra hozta, kétségbeesésében a vízbe ölte magát, s Marion, aki szintén örüléssig szereti, utána ugrott.

— Rettenetes!

— Annál is szomorúbb, mert csak Mariont huzzák ki élve. A festő meghalt. Szegény nő vigasztalhatatlan. Kérem maradjon mellette. Igyekezzenek visszaadni hidegvérét, mert

a kardinális nem érti a tréfát s nem sokat törődik szerelmi bánatokkal. Mint említettem, minden tervemet elfogadta. Nemsokára el is utazik la Rochellebe és azt akarja, hogy Manion minél hamarább kövesse. Szóval azonnal meg kell vigasztalni.

Saint-Sorlin elkísért a beteghez. Ijesztő állapotban láttuk. A doktor mindent elkövetett, hogy megmentse. Hála együttes gondozásunknak, egy hét mulva veszélyen kívül volt. De a fizikai gyógyulás nem gyógyította meg lelkét is. Őszintén, mélyen szeretete Étiennet, keservesen megsiratta s önmagát okozta haláláért.

— Még mindig azt tanácsolja doktor úr, hogy szeressek?

— Szeressen mindig érzékeivel, de soha a szívével.

— Ez az ön szisztémája?

— Igen, kedvesem.

— Ön szerint védekezni kell az igazi szerelem ellen?

— Igazi szerelem, igazi . . . nevezze különben, ahogy akarja, csak óvakodjék tőle, mint a veszedelemtől. Az ily örültségek mindig illúzióvesztéssel, kétségbeeséssel és könnyekkel járnak. Megérti józan ésszel, hogy két ember teljesen elszigetelje magát a világtól s tudomást se vegyen semmiről, ami nem szerelme tárgya? Kölcsönösen feldiszítik egymást a leggyönyörűbb tulajdonságokkal, s félisteneknek hiszik egymást. Aztán természetszerűleg lesodródnak az Olympuszról, mindenáron vissza akarnak térni. Nem akarják eltörni a bálványt, még ha férgek marcangolják is. Olyan állapotban vannak, mint a beteg, akinek opiumot rendelnek. Szépeket álmodik s lehetetlen régiókban repül. Felébredéskor megint jelentkeznek fájdalmi s helyzetét türhetetlenebbnek érzi, mint azelőtt. Visszakéri álmait, mindennap nagyobb és nagyobb adag mérget fogyaszt, s végül belepusztul.

— Félek, hogy igazat mond, doktor.

— Higyje el. Megérdemli az ügy, hogy komolyan foglalkozzék vele. Miért adnak a költők Ámornak szárnyakat?

— Miért?

— Mert rájöttek, hogy könnyen kell elröpülnie, különben póruljár.

— Igaz.

— Szóval, módosítsuk rendelésemet és mondjunk szerelem helyett *élvezetet*.

— Igen, doktor!

Marion figyelmesen hallgatta ágyából beszélgetésünket. Ugy vettem észre, hogy némi hatást gyakoroltunk reá. Nemsokára sikerült mosolyt csalnunk ajkaira, elmondva a kardinális sakkhúzásait az udvar szépeinél. Saint-Sorlin sok anekdotát tudott s kitűnően beszélt el őket. Azután Gui Patin az orvosokat figurázta ki, önmagát sem kimélve szarkasztikus vágásaiban.

— Legjobban tudjuk gyógyítani a közönség belénk vetett bizalmát. Tulajdonképen mi kifogásuk van ellenünk? Nem teszünk elég sok jót, ha nem ártunk?

Marion nevetett. A doktor hangulatba jött. Vége-hossza nem volt tréfáinak.

Időközben nagynéném, Montaigu báróné, meghalt. Gyermekkorom odaadó barátnőjét őszintén megsirattam. Szélütés érte váratlanul s annyi ideje sem volt, hogy halálos ágyához hívjon. Elhatároztuk, hogy lemegyünk Tourainebe. Előbb apám utazott el, hogy ügyeimet rendezze, mert nagynéném általános örököse én voltam. Egy hét múlva Saint-Sorlinnal, az orvossal és Marionnal együtt én is lementem. Apám ünnepélyes fogadtatásban részesített.

Lochesban feleuton voltunk la Rochelletől, ahova őminenciája Mariont rendelte.

Az utazás izgalmai, Saint-Sorlin adomái, de különösen a doktor gyöngéd figyelme teljesen helyrebillentették Marion régi kedélyét. A szomorú fantomok lassanként eltűntek lelkéből.

Kellemes hetet töltöttünk birtokomon s aztán la Rochellebe mentünk, ahol Marion és Richelieu végleges békét kellett, hogy kössenek.

Elkisértem Mariont, titokban remélve, hogy találkozni fogok de Baray lovaggal, aki oly gavallérosan, becsületesen bánt velem, s akitől ép anyám halálakor kellett megválnom. Tudtam, hogy őszintén szeret, s mindig szívesen gondoltam reá. Megérkezésünkkor első gondom volt két hirnökkel felkerestetni, anélkül, hogy megneveztem volna magam. Előre örültem meglepetésének.

Egy óra múlva egy tűzérkapitány jelent meg egyik emberemmel s mélységes szomorúsággal adta tudtomra:

— Öcsémet kereste, asszonyom, de öcsém nem tehet eleget hívásának. Épen egy hete, hogy mellét golyó járta át.

Halálosan elsápadtam, s ha a kapitány meg nem fog, leesem lábamról.

— Asszonyom, bocsássa meg, hogy minden előkészítés nélkül közlök ily szomorú hirt. Bizonyára szerette öcsémet?

— Meghalt! Szegény lovag! — kiáltottam sirva.

— De Lenclos kisasszonyhoz van szerencsém?

Igent intettem. Nem tudtam beszélni a zokogástól.

— Oh kisasszony, utolsó percéig emlegette nevét. És megbizott, hogy hazatérésemkor ezt adjam át önnek.

Vérfoltos zsebkendőt tartott felém, ugyanazt, melyet egyszer odaadtam egy koldusnak. Ezerszer csókoltam az utolsó szerelmi zálogot. Ilyen véget ért az, aki legnemesebb, legszentebb szerelemmel szeretett.

Most Marionon volt a vigasztalás sora. Nem akarta nélkülem meglátogatni a kardinálist, de bizony két napig nem volt annyi lelkierőm, hogy fájdalmamon kívül egyébre is gondoljak. Végre a miniszter titkára értésemre adta, hogy milyen végzetes lehet minden további késedelem, s kitűztük látogatásunk óráját.

Richelieu most generálissá változott és jelentékeny tehetséget fejtett ki a hadműveletek vezetésében, ezt nem lehet elvitatni. Csak a Buckingham szünetlenül a kikötővel szemben horgonyzó flottája ejtette kétségbe, mert a város erről az oldalról megközelíthetetlen volt, s élelmiszerral is akadálytalanul volt ellátva. A Saint-Sorlin terve az volt, hogy Marion segítségével rábirja Buckinghamot, hogy menjen vissza Portsmouthba. A terv teljesen megnyerte Richelieu tetszését, s már két hét óta türelmetlenül várta Mariont.

Egy hatalmas sziklafal mellett kellett elhaladnunk Richelieuhöz menve. Idehozatta ágyuit, melyekkel az angol hajókat szándékozott lövetni. Mikor a miniszter megpillantotta Mariont, elénk jött és keményen szemére hányta keselkedését.

— Csodálkozom, hogy csak ily lanyha buzgalommal igyekszik jóvá tenni ostobaságait, nem nagyon erőlködik kegyelmét kiérdemelni.

Marion vakmerőn válaszolt. Ijedten szóltam közbe, tiszteletteljesen meghajolva őeminenciája előtt.

— Barátnőm és én mindenben rendelkezésére állunk.

Különös arckifejezéssel nézett reám, s mintha gyerek állna előtte, megfogta állam.

— Hagyja ott ütegeit Toiras és jöjjön ide. Nincs szükség már az ágyukra. Két gyönyörű teremtes van itt, akinek szemei több kárt fognak tenni az angolokban, mint a maga gránátjai. Rögtön hajóra ülnek és meglátogatják Buckingham mylordot.

Apróra megmagyarázta, hogy hogyan viselkedjünk ellenségével szemben.

Ravasz fondorkodásról lévén szó, öeminenciája teljesen otthonos volt a kérdésben. Alig egy óra mulva hajón ültünk. Saint-Sorlin bucsut intett a partról.

Gui Patin nem akart magunkra hagyni. Beleszeretett Marionba.

— És mernek eleget tenni e Machiavellihez méltó kombinációnak?

— Ugy gondolom uram, hogy a királyt és Franciaországot szolgáljuk.

— Furcsa fegyverekkel!

— Sejtem aggályait, — szolt Marion. — Legyen nyugodt, Lenclos kisasszony egyedül fogja ostrom alá venni Buckinghamot.

Nem volt időm válaszolni. Mintha mennydörgés rázta volna meg a levegőt. Füleink mellett golyók fütyültek el. Az angolok jeladása volt. Vezetőnk elfelejtette az angol zászlót kitűzni hajójára. Sietve tette jóvá mulasztását.

Nemsokára elértük az admirális hajóját. Régi imádója felismerte Mariont és lekötelező szivességgel fogadott.

Bátorságom itt elhagy. A toll kiesik kezemből. Tengeri kirándulásunk, s az ezt követő utazás Angliába a szerencsétlen Buckingham vesztét okozta. Azt hitte, hogy Richelieu üldöz, engedett kacérkodásainknak, teljesítette szeszélyünket és visszatért végre Londonba, ahol nemsokára I. Károly udvarának kellős közepén voltunk.

Fogadtatásunk megfelelt a gráciának, melyet a herceg az udvarnál élvezett.

Honfitársnők: a bájos Henriette királyné felhatalmazott, hogy látogassuk gyakran meg. A IV. Henrik leánya még mindig sajnálta a Louvret és a szép francia eget. Mintha sejtette volna már a balsorsot, mely fejük fölött lebegett.

Buckinghamnak nem volt szándéka lemondani a la Rochelle védelméről. Flottája nem volt elég nagy ahhoz, hogy teljesen blokkolja a kikötőt, s hogy elfoglalja a Rhé-szigetet s

főképp azért is engedett rábeszéléseinknek, hogy tavasszal megkényszerítve hajóit, térjen vissza Bretagneba. Richelieu értesülve készülődéseiről, megesküdü, hogy az ostromolt város sohasem fogja viszontlátni védőjét.

Egy Felton nevű fanatikus ember, Richelieunek eszköze, a hajóraszállás pillanatában szemünk láttára dőfte törét a Buckingham mellébe.

Teljesen megtörve tértünk vissza Párisba. Szégyeltük, hogy oly ember ügyét szolgáltuk, aki büntől sem riadt vissza.

Csak kétszer kerültem szembe Richelieuvvel, de mindkét-szer vért láttam folyni. Rettenetes ember volt. Aki haragját magára vonta, biztos halálra vagy örökös száműzetésre számíthatott. Nemcsak megbocsátani nem tudott, de halát érezni se volt képes; jótévőjét, az anyakirálynét üldözte. XIII. Lajost ellene lázította, s szégyenteljesen kiűzette az udvartól.

Marion is szükségét érezte annak, hogy gyászos emlékeinktől meneküljön.

Meghívta összes barátainkat ebédre. Legalább huszezer livrejébe került. Királyi volt. Visszatérésemkor én is nagy-szerű estélyeket adtam. Saint-Évremond, akire már csöppet se haragudtam, Páris minden híres művészt és íróját bevezette házába.

Egy este, szalonjaim tömve voltak vendégekkel, egy félénk, szerény kinézésű fiatalembert mutat be.

Tiszta, rendes, de egyáltalán nem divatos ruhája elárulta, hogy vidéki. Tényleg Normandiából jött, de barátai máris nagyratartották írói tehetségét. Pierre Corneille volt.

Saint-Évremond jóízű volt emberei megválogatásában s rábeszélésére szívesen hívtam meg a Bourgogne-színház tagjait, hogy a roueni költő darabjának felolvasását hallgassák végig nálam.

Valóságos ünnep lett ez az est. A siker minden várakozásomat felülmutta. Egetverően tapsoltak, éljeneztek. Kétségkívül nagy költőt fedeztem fel. A Bourgogne-színház művészei elragadtatással szorongatták védencem kezét, lelkese-désük leirhatatlan volt. Elkérték Corneilletől kéziratát s ott rögtön kiosztották egymás közt szerepeiket. Boldog voltam.

A szerző, kinek hangja eleinte reszketett, később úgy nekibátorodott, hogy felolvasásával darabja minden szépségét érvényre hozta.

Szelid, nyugodt arcát az inspiráció nagyogása sugározta

be; máskor nyugtalan, könnyörgő pillantású szemeiben a zsenialitás fénye csillogott. Az utolsó felvonás végén odamentem hozzá és megöleltem. Példámat a jelenlevő összes hölgyek követték. Az általános vélemény szerint sohasem adtak elő még ilyen jól konstruált, szép versezetű darabot.

Fiatal költőm utolsóinak maradt szalonomban és meghatottan borult térdre előttem.

— Köszönöm, köszönöm! — sugta könnyezve. — Magának köszönhetek jövőt, sikert, dicsőséget. Mintha az isten-nőm volna.

Sohsem éreztem édesebb emociót. Szenvedélyesen csókoltá kezem, együtt sirtunk örömkönnyekeket. Mintha esztendőök óta ismertük volna egymást, úgy egybeforrott a lelkünk. A hála nála nemsokára szerelemmé változott. Pierre Corneille nem hagyott el többet. Vele mentem a próbákra. Mélite című darabjáról volt szó, s az előadás napja új és nagyszerű diadalt hozott. Egész Páris tapsolt költőmnek. Büszkébb, boldogabb voltam, hogy az övé lehettem, mintha francia királynőnek proklamáltak volna. De sajnós, nem dolgozott többet. Nem foglalkozott semmi mással, csak engem szeretett. Megértettem, hogy kettő helyett van szükségem bátorságra s meg is mondta neki.

— Pierre, nem maradhat tovább Párisban.

— Elhagyjam, Ninon? elhagyjam? — kiáltott kétségbeesve. — Lehetetlen.

— Kell, barátom. Nem vagyunk józanok sem ön, sem én. Tudja, hogy mennyire szeretem. Menjen, dolgozzék csendben, nyugodtan; jöjjön vissza egy újabb remekművel s öleléseimben mindig megkapja első jutalmát. A szerelem csak a zseni pihenése lehet.

Elválásunk sok könnyembe került, de Corneille nem lehetett az enyém. Az irodalomé volt. Két nap múlva visszament Rouenba.

Mindenki biztatta, hogy kérje a Richelieu protekcióját. Nem akarta. Ugy találok, hogy helyesen cselekedett. A zseni ne alázkodjék meg a hatalom előtt, különben úgy jár, mint a szélről levert buzakalász: egyik is, másik is, csak egyenesen állva érik.

Ez az eset híressé tett.

Valósággal tülekedtek közelembe jutni, elhalmoztak rajongással és hódolattal. Bálvány voltam, mely előtt örök

lángot égetnek. Bevallom, a siker eleinte elkábított, de csakhamar észrevettem, mennyi veszélynek van kitéve egy nő, ha a nagy világban él. Ha igen magasan röpül, Icarus sorsa fenyegeti, de még sokkal rosszabb, ha alacsonyröptű. Nem is beszélve a lelki ellenségekről: hiúság, önszeretet, érzékek, stb., ellene fordulnak férfiak és nők. Különösen a nők. Mikor e sorokat írom, sok idő eltelt fölöttem az elmúlt események óta, de még mindig szívemre nehezedik két nő méltatlan ravaszsága.

Madame de Mesmes és Étang bárónő.

Mindkettő igyekezett intim barátságba lépni velem. Elhalmoztak előzékenységgel és barátsággal. Étang bárónőt egyszerű, hideg asszonynak mondták. Voiture azt állította róla, hogy „a nyíltság, tisztaság maga. Semmi sem lehet tisztább elveinél és semmi sem közönyösebb, mint szíve. Amily hideg szerelemben, annyira őszinte a barátsága.“ Nos, ez szép dicséret. De hát a Voiture ítélete nem csallhatatlan. Ime, hogy járt el velem, milyen perfid csellel. Bizonyítékkal kezemben vádolhatom.

A következő levelet írta cinkostársának, madame de Mesmesnek:

„Minél többet gondolkozom rajta kedvesem, annál inkább meggyőződés, hogy rossz úton haladunk, ha Lenclos kisasszonyt le akarjuk törni, ha meg akarjuk fosztani a köztisztelettől s bámulóitól. Gúny és állandó csipkedések, éles megjegyzések még nem semmisíthetik meg közös ellenségünk fiatalságában s csekély vonzerejében rejlő előnyeit. Eltökélt viselkedésünk túlságosan elárulja szándékunkat, közutálat tárgyává tehet — viszont, ha nyíltan üzenünk hadat neki, a részvét hozzácsatlakozna ráadásul a sok érzéshez, melyeket sikerült felköltenie. Fordítsunk köpenyeget, azt ajánlom. Keressük társaságát, legyünk barátai, igyekezzünk megnyerni bizalmát; éljünk a hitellel, melyet a kor élvez a fiatalsággal szemben. Igyekezzünk kormányozni, legyünk mindenáron meghittjei. Ügyességgel és ravaszsággal felelek róla, hogy megérjük azt a napot, mikor csak rajtunk keresztül érez, lát és gondolkozik. Diadalunk biztos, ha közönyössé tudjuk tenni előtte mindazt, ami most neki élvezetet szerez. Változtassuk élnétségét óvatossággá, sophismákká, nyíltságát bizalmatlansággá, finom pajkosságát okoskodássá. Egy szóval tegyük oly tiszteletreméltóvá és szoliddá, hogy

széttörjön a varázs, mellyel minden férfit magához láncol. Igaz, hogy esetleg kitünő nőt faragunk belőle, aki csak szépségnek és mulatságosnak indul . . . de ne bánjuk! Ahhoz szoktatjuk, hogy legértékesebb tulajdonságait megvesse, erényei mind fordítva lesznek elhelyezve, ha nem csalódom ép oly nevetséges és kevésbé ünnepezt lesz, mintha vén és csunya lenne. Azt hiszem ez lesz a legokosabb. Félteékenység mindig fölényt ad a riválisnak. Tönkretenni a tökéletesítés leple alatt, igazi művészet s ha sikerül, meglesz az elégtételünk.“

Mit gondolnak róla olvasóim?

Nincs igazam, ha a nők perfidségéről beszélek? Lehetéské-e ennél bűnösebb machináció? Utálatosabb komplot? Megesküdtem, hogy kegyetlenül megbüntettem a két hipokritát, akik elhalmaztak Judás csókjaikkal. Semmi se volt könnyebb. Nem kellett egyéb, mint összehívni a legválogatottabb társaságot s lealcázni a két árulót, nyilvánosan felolvastva a talált levelet.

Közbejött azonban egy szomorú eset s nem hajthattam véghez bosszúmat.

A szerencsétlen párbajdivat, mely korunk nemeseit lépten-nyomon semmiségekért is megvívni kényszerítette, végzetessé vált apámra. Egy nap hordágyon, vérbe fürödve hozták haza. Mellét járta át a halálos döfés. Kétségbeesett kiáltással vettem karjaiba magam. A sebész, akit hívtunk, kijelentette, hogy huszonnégy órát sem élhet apám.

Gondi és Scarron voltak párbajsegédei. Ott virrasztottak velem együtt a halálos ágynál.

— Mirevaló a sirás, Ninon? — kérdezte apám már-már gyengülő hangon. — Kevés időm van hátra, inkább vigan, mint sirva töltsük el. Életem minden napját örömöknek szenteltem, nem akarom, hogy halálom meghazudtolja életem. Igaz, még fiatal vagyok, s kár, hogy ily hamar mennem kell, de a bölcs, ha már odáig érkezett, vidáman ugrik a határon át. Remélem abbé urak, nincs szándékukban zsolnárokat énekelni? Különben sem volna imádságukban sok bizalmam. Hozzanak asztalt ágyam mellé, rakjanak palackokat reá s koccintsanak szerencsés megérkezésemre a másvilágba.

Abba kellett hagynom a sirást.

Apám felegyenesedett, több pohár spanyol bort megivott s jókedvűen tréfált szenvedései dacára. Scarron kuplékat

énekelt, én hárfán kísértem. Vig dalok voltak, a halált figurázták ki s apám gyöngye hangon ismételte a refraint. Kivülről azt hihették, hogy nagy estély van nálam.

Nemsokára megszűnt az ének. A sebesült sápadtabb lett. Kezéből kiesett a serleg. Magához huzott, szívéhez szorított gyöngéden s így szólt:

— Már kész . . . Isten veled Ninon, drága leányom. Már érzem a halált. Legutolsó tanácsomra hallgass! Látod csak az örömök emlékei élnek bennem . . . Nem sokáig élvezhettem őket . . . panaszra nincs más okom. Ninon, édes gyermekem, sok évvel fogsz túlélni engem, használd jól a drága időt. Sohse az élvezetek sokasága, hanem minősége okozzon fejlődést neked.

Utólszor csókolt meg. Két perc múlva már nem élt. Még a klasszikus kor filozófusai se készültek szebben a halálra.

Egyedül maradtam a világon.

Egy darabig apám kívánságára még uralkodtam bánatomon, de aztán csak annál erősebben tört ki. A temetés után bezárkóztam és senkit se fogadtam egy hónapig. Marsillac kétségbe volt esve, Saint Evremond haragudott, Scarron és Gondi egyre-másra írták a leveleket, hogy már gyermeki kegyeletből is követnem kell a boldogult utolsó kívánságát; de én csak nem fogadtam senkit, nem válaszoltam a levelekre s hogy végét szakítsam az üldözésnek, elhatároztam, hogy utazni fogok. Megtettem minden előkészületet, cselédeimet elbocsátottam, házamat bezártam s csak anyám öreg dajkáját vittem magammal. Lorraine-en át Németországba akartam menni. Egy hét múlva Nancyban voltam.

XI.

Még megérkezésünk estéjén szegény öreg Madeleinem, aki már közeljárt a nyolcvanhoz, beteg lett az út fáradalmaitól. Az orvosok nem biztattak s nemsokára meghalt karjaim között.

Alig hat hónap leforgása alatt láttam vérpadon elvérezni Henry de Taleyrandot, a Felton gyilkos tördöfése alatt összegyöngyögni Buckinghamet; néném, apám, Madeleine sírba szálltak, nem is beszélve de Baray lovagról, akinek tragikus sorsa annyira meghatott. Természetes, hogy ennyi haláleset súlyo-

san nehezedett kedélyemre. Idegenek közt voltam, ismeretlen városban. Senki sem törődött velem. Nem tudtam mitevő legyek. Megint zárdába vonultam vissza.

Nem voltam nagyon buzgó mostanáig, be kell vallanom. A keresztény vallás sok dogmáját elfogadhatatlannak találtam.

Egy nap, a Rambouillet palotában érdekes vitám volt Orleáns atyával, a leghíresebb jezsuiták egyikével. A vita végén se lettem hívőbb, mint azelőtt voltam. Szegény theológusom belefáradva a küzdelembe, naivan kiáltott fel:

— Kisasszony, addig is, míg vallásos meggyőződésű lesz, ajánlja fel hitetlenségét istennek.

De a halál borzalmas leckéi nagyobb hatást tettek lelkemre, mint Orleáns atya érvei. Az élet nagy viharaiiban hova huzódjunk oltalmat, vigaszt, erőt szerezni? hol találunk kétségbeesésünkre orvosságot? csakis a vallásban. Az emberek elhuzódnak minden szenvedéstől, csak egyedül az Isten veszi pártfogásába a könnyeket. A kereszténységnek és isteni intézményének nincs szüksége más bizonyítékra.

Szent Ferenc egyik híres lorraine-i zárdájába vonultam vissza, a *recollettek*hez. Nevüket a latin *recollectus*ból vették az apácák. Még a Faubourg Saint Jaques orsolyáinál sem tapasztaltam oly angyali és őszinte türelmet, mint itt. A zárdafőnöknőben igaz barátnőt véltem felfedezni. Gyöngédsége megnyugtatólag hatott lelkemre. Még fiatal volt. Nagyon szép lehetett s vigasztaló szavai nagy élettapasztalatról tettek tanuságot. Megértettem, hogy keresztülment az élet kísértésein.

— Maradjon nálunk gyermekem, látja mi boldogok vagyunk. Örökbéke osztályrészünk; örömeink tiszták, s szent otthonunk biztos menedékhely a szív viharai ellen. Jászolra akadt, szegény kis eltévedt bárány, ne menjen innen el.

Mindennap rábeszéltem, hogy vegyem fel a fátyolt. De miután vagyonomról véletlenül említést tettem, gyanítottam, hogy rábeszélése nem egészen önzetlen. A többi apáca egy követ fujt a főnöknővel; nem hallottam a zárda folytonos magasztalásánál egyebet. Keresztény erényeik szegénységi fogadalmuk dacára, a szent nők szívesen látták volna aranyaimat a zárdába gurulni. Ügyetlen kapzsiságukkal céljuk ellenkezőjét érték el. Elhatároztam, hogy az első kínalkozó alkalommal faképnél hagyom őket. Különös körülmény még jobban siettetten elhatározásom véghezvívését.

Cellám csöndes, szűk utcára nyilott. A zárdaszabályok nem engedték meg, hogy bárki is kinézzen az ablakon, csak-hogy én nem tartottam magamra nézve kötelezőnek a szabályokat, s bizony gyakran kitekintgettem a rácsokon, ha nem is kinálkozott valami elragadó kilátás. Sötét, nedves házak meredeztek előttem. Ablakuk ritkán nyílt ki, s akkor is kiaszott arcú öreg asszonyok rakták ki ágyneműjüket a napra.

Egy este, mikor szokásom szerint javában kinézegettem, friss, csengő férfihang ütötte meg fülem. Nápolyi barcarolát énekelt.

Az éj leszállt.

Körülöttem mélységes csend uralkodott. A felkelő hold jókedvű sugarakat vetett a máskor sötét, szomorú utcára. Először éreztem helyzetemet elviselhetetlennek. Tulajdonképpen mit keresek itt — kérdeztem magamtól — e zárdában, apácák között, mikor szabad, boldog lehetnék otthon, hárfával kezemben, s énekelhetnék gyönyörű, holdvilágos estéken?

Szomszédom folytatta a barcarolát.

A hang ép a szemközti ablakból jött felém. Gyönyörűséggel hallgattam, s igyekeztem felfedezni az énekest, hogy láthassam arcát, de állandóan a szoba mélyén maradt. Nem tudtam kielégíteni kíváncsiságom. Hirtelen elhallgatott. Hallgatózva hegyeztem füleimet. Egy ajtó kinyílt s a következő párbeszéd hallszott át hozzám:

— Nos, Catherine asszony, megint itt vagyok.

— Hál' Istennek, — felelt egy megtört hang. — Mindenki sajnálta Jaques urat. Sokáig maradt Itáliában!

— Mit gondol Catherine asszony? Róma, Nápoly, Flórenz, nem engedik egyhamar haza az embert.

— A pápát is látta Jaques úr?

— Meghiszem!

— Jaj, milyen?

— Milyen? Ép olyan szeme, szája, orra van, mint másnak.

— Azt sejtettem. De a megjelenése milyen?

— Milyeneket kérdez Catherine asszony! Nem tudja, hogy a pápák mind csunyák és öregek?

— A fődolog mégis csak az, hogy visszaérkezett Jaques úr. Látom vidámabb és csinosabb fiú, mint valaha.

— Nem is vagyok római pápa! Az olasz nők is így beszéltek rólam. Azért nem kívánom, hogy megismételje.

— Miért?

— Az ilyen megjegyzések nem találnak már a maga korához és arcához. Holnapra készítse elő legujabb mentémet, s legjobb cipőmet, látogatást teszek a kastélyban, ahol nagyon kíváncsiak vázlatkönyvemre.

Azután megint elkezdett énekelni. Kitaláltam, hogy lefeküdni készül.

— Mondja Catherine asszony, még mindig az a rémséges sovány, mókuspofájú, formátlan arcú valaki a vis-à-vis-m, akit annyiszor karrikiroztam?

— Nem uram! A szobában most egy bájos kis novitia lakik.

— Mi az ördög? Bizonyos?

— Persze!

— Milyen szerencse! Legalább műtermem nem lesz oly unalmas, mint máskor. Rózsaszál jött a gond helyébe! Ne felejtse el holnap feltenni a zöld függönyöket: a novitiák szemérmes természetűek, hadd tanulmányozzam szép kis arcát anélkül, hogy ráijesszek.

— Jó, jó Jaques úr! De mit akar egy novitiától?

— Nagyon kíváncsi!

— Az ilyen szent leányok telítve vannak Istennel. Hiábavaló idő és fáradság!

— Sohsem lehet tudni Catherine asszony. Majd meglátjuk! Jó éjszakát.

Dudolt még egy darabig, aztán elaludt.

Sokkal kevesebb is felköltötte volna már bennem a könyvelő természet, s veszedelmes gondolatokkal töltött volna el. Miért is nyíltak a szigorú récollette-ek ablakai az utcára? Oktalanságuk egy neophitától s életjáradékomat leszámítva, háromszázezer livretől fosztotta őket meg. Bizonyosan nehezen vigasztalódtak a jó zsákmány elvesztése fölött.

Egész éjszaka az énekesről álmodtam. Már korán reggel ablakomnál voltam, s szándékosan egy kis zajt ütöttem. Rögtön ő is ablakánál termett. Amint meglátott, felkiáltott. A bámulat kiáltása volt? Önzésem azt súgta, hogy: igen!

Szemem sarkából én is vizsgálgattam, s örömmel vettem észre, hogy nagyon csinos. Körülbelül harminc éves lehetett. Arcán az eredetiség, finom gúny bélyegét láttam.

Szomszédom ostoba sem lehetett. Ő maga készült feltenni a zöld függönyöket, bizonyosan attól tartva, hogy máskülönben megzavarja novitiás nyugalmamat. Az én számításom azonban más volt. Nyíltan, természetesen néztem reá, minden elfogultság és zavar nélkül. Erre nekibátorodott, köszönt. Mosolyogva viszonztam. Abban a pillanatban kihajol az ablakon és beszélni készül. Hallgatást intek. Megérti, visszahúzódik s kezével csókot int. Ennyi vakmerőségre már lecsütöm szemem, de önkéntelenül megint reá nézek. Akkor szívére teszi kezét és hálásan néz reám.

Néhány pillanat múlva papírt és ceruzát hoz. Hihetetlen gyorsasággal kitűnő vázlatot csinál rólam. Meglepetve kiáltok fel s jelekkel kérem, hogy adja nekem.

Siet egy hosszú póznát keresni s egész komolyan át akarja tenni egyik ablaktól a másikig.

— Nem, nem — szóltam félhangon, — majd este, ha sötét lesz.

Lépteket hallottam s gyorsan betettem az ablakot. Már kopogtattak is ajtómon. A főnöknő jött érdeklődni, hogy miért nem vettem részt a reggeli misén.

— Hirtelen rosszul lettem s félek, hogy nem tudok minden reggel résztvenni az istentiszteleten.

— Vigyázzon leányom, nehogy lelkesedése alább hagyjon. A püspöknél megkülönböztetett kegyet eszközöltem ki részére. Feloldja a jelöltség hosszú ideje alól s megengedi, hogy azonnal felvegye a fátyolt.

— De ki kérte tőle ezt a kegyet?

— Én, édes leányom. Azt hittem, hogy megelőzőm legforróbb óhaját. Csalódtam volna?

— Igen, szent anyám! Lelkiismeretem mélyén úgy vagyok meggyőződve, hogy szent hivatásom legkevésbé sem bizonyos.

— Téved leányom! nagyon is téved.

— Azt hiszem, hogy magam ítélhetem meg legjobban.

— Nem, nem! Kötelességem oltalmazni Sátán kísértései ellen. Mikor készek volnánk Istennek szentelni magunkat, akkor megkettőzi kísértéseit. Meg fogom menteni a rossz szellem karmaiból édes leányom.

— Mit jelent ez asszonyom? Erőszakkal akar itt tartani?

— Minden eszköz jó, mikor egy lelket a pokoltól akarunk megmenteni.

— De ha én el akarok kárhozni! — kiáltottam.

— Megakadályozom!

— Kegyed?

— Én magam.

— Ez sok!

— Nyugalom édes leányom, nyugalom. Isten próbára teszi. Ne féljen semmit, diadalmasan fog kikerülni a megpróbáltatásból. Valamennyi nővérünk imádkozni fog érte: imájuk feljut a mennyei zsámoly elé s Sátán le lesz győzve.

E szavakkal eltávozott s kétszer fordította rá a kulcsot cellám ajtajára.

Megsemmisülve rogytam le. Legnyugtalanítóbb az volt, hogy a főnöknő jóhiszeműnek látszott, s erőszakos rendszerét legjobb meggyőződéssel szándékozott végrehajtani. Komolyan az ördög áldozatának hitt, azonkívül érdeke is azt kívánta, hogy megnyerjen, ami a veszélyt csak növelte. Ellenkezésem csak energikusabb rendszabályokat provokált volna, s valamennyi apáca Istennek tetsző cselekedetet vélt volna végrehajtani. Egyetlen reménységem a fiatal ismeretlen volt, akire úgy látszik nagy hatást gyakoroltam.

A főnöknő visszajött. Tőlem telhetőleg szinleltem. Beismertem, hogy az ördögnek tényleg nagy szerepe lehet véleményváltozásomban. Megköszöntem, hogy imádkoztat érettem s arra kértem, hogy hagyjon magamra töprengéseimmel.

Távozása előtt azt ajánlotta, hogy öltsek magamra vezeklő ruhát s szabályaik szerint ostorozzam magam.

— Köszönöm tanácsait anyám, követni fogom.

Elment. Alighogy léptei elhangzottak a folyosón, sietve kinyitottam az ablakot. Alkonyodni kezdett. Imádóm ablakánál állt. Kieszelt közlekedési módján átküldte a vázlatot s egy lángoló levelet. Alighogy átfutottam az első mondatokat, ugyanazon az úton két sort juttattam hozzá: „Erőszakkal itt tartanak a zárdában, mentsen meg uram és számíthat hálámra!” Ép oly gyorsan s még lakonikusabban válaszolt: „Könnyű. Éjfélkor két kiemelt rács, egy kötélhágcsó és szabad lesz.”

Rögtön eltűnt, kétségkívül, hogy a szükséges előkészületeket megtegye. Nem láttam világosságot szabájában. Az idő rettenetes lassan telt. A rácshoz támaszkodva fürkésztem a

sötétséget s izgatottan lestem az egymás után következő órá-
ütéseket. Azt hittem sohsem lesz vége már a végtelen vára-
kozásnak. Végre az első éjfélütés elkondult, ugyanabban a
pillanatban jeladást hallottam.

Észrevettem a sötétben tapogatózva, hogy szomszédom
póznája végén kötélhágcsót küld át. Egyik végét ablakomhoz
erősítettem, a másikat leengedtem az utcára. Minden egyéb
szédítő gyorsasággal történt. Éreztem, hogy valaki száll fel a
kötélhágcsón.

— Maga az? — kérdeztem remegve.

— Én vagyok! Csitt! ne zavarjuk senki nyugalját.

Megragadta egyik kezem és szenvedélyesen rászorította
ajkát. Aztán nyikorgást hallottam.

— Mit csinál? — kérdeztem félénken.

— Legyen csak nyugodt.

— Felébrednek erre a zajra!

— De az ördögbe is, le kell fűrészelni a rácsokat.

— Talán jó volna, ha az ajtót ágyammal eltorlaszol-
nám?

— Nagyszerű gondolat, csak gyorsan!

Egy szempillantás alatt megvolt. Asztalommal s a szé-
kekkel valóságos barrikádöt emeltem, de a sok ide-oda húzás,
gördülés az egész házat felverte. Lépteket hallottam a fo-
lyosón.

— Jönnek! — kiáltottam.

— Ne féljen, ha a főnöknő jön, már későn érkezik.

Tényleg a rács le volt fűrészelve. A fiatalember cel-
lámba ugrott.

— Siessen, menjen le előbb!

Tolvajlámpással megvilágította utam. Szerencsésen le-
érkeztem. Minden akadály nélkül követett. Alighogy az utca
kövezetén voltunk, nagy zaj keletkezett fölöttünk. Az apácák
behatoltak szobámba s a főnöknő megbotránkozott arca
tekintett ki az ablakon.

— Ég vele szent anyám! A vezeklőruha nem izlésem s
lemondok kedves rendszabályaikról. Ami önt illeti, mondjon
le vagyonomról és higgyen továbbra is legalázatosabb szol-
gálójának.

A következő pillanatban már szabadítóm szobájában
voltam, s az álmából felriadt Catherine asszonnyal néztem
farkasszemet.

— Most pedig kedves kisasszony, legfőbb ideje, hogy megtudja, kivel van dolga. Nevem Jaques Callot, rajzoló és véső vagyok. Csak két napja tértem vissza szülővárosomba, mostanig Itália nagy mesterét tanulmányoztam.

— Az én nevem, uram, Ninon de Lenclos. Párisi vagyok. Van vagyonom és néhány barátom. Higyje el, hogy módot fogok találni nekem tett szolgálatait megjutalmazni.

— Oh kisasszony, egy pillantása, egy mosolya a legszebb jutalom.

— Tűlszerény!

— Bocsásson meg, de tetszeni szeretnék önnek. Hanem az éjszaka izgalmi kifárasztották, nyugalomra van szüksége. Magára hagyom. Fogadja el kérem a Catherine asszony szolgálatait és engedje meg, hogy felébredésekor érdeklődjem hogyléte iránt.

Másnap kértem, hogy kísérjen be a városba. A lorrainei hercegek kastélyához közel béreltem egy kényelmes kis lakást s kértem szabadítómát, hogy látogasson meg. Nemsokára a lehető legjobb barátok lettünk. Jaques örült jókedvű, ragyogó eszű fiú volt. Áthelyezte műtermét hozzám. Gyönyörű órákat töltöttünk együtt. Metszetei tökéletesek voltak. Abban a korban azt hiszem egész Párisban nem lehetett külön rajzoló és vésőt találni. Valóságos remekműveket mutatott, melyeket Olaszországban készített. Különösen emlékszem egy *Szüz-re*, André de Sarte után, egy *Ecce Homora* Vannius után, *Saint Antal kísértésére*, melyet Flórenzből készített és egy *Madonnára*. A két utolsó metszet minden részletében eredeti, kifejezésteljes volt. Minden egyes metszeten egy évig dolgozott.

Sokszor ígérte, hogy elmondja élettörténetét. Célzásokkal már felköltötte kíváncsiságomat, s egyszer kértem, hogy váltsa be szavát.

— Szívesen — mondta. — Mindenekelőtt azt kell elmondanom, amit eddig elhallgattam, mert nem tulajdonítok valami nagy fontosságot a címernek.

— Hát nemes?

— Igen. Családi címerem kék mezőben öt aranycsillag.

— Értem uram, hogy nem sokra becsüli a nemességet: tudja, hogy az igazi rangot a tehetség adja.

— Töreksem is elérni.

— Nincs szüksége már erre a hódításra, Jacques!

— Hízeltél.

— Reggeltől estig ismétli, hogy szép vagyok. Miért ne mondhaszam én is, hogy nagy művész? Kettőnk közül hazudik talán valaki?

— Semmiesetre sem én, Ninon!

— Én sem, barátom! Szóval mindketten igazat beszélünk. Folytassa azonban történetét.

— Apám nagy gonddal neveltetett, s gyermekkorom óta tanárok prédája voltam. Tudományukkal sokat kínoztak, alig tudtak valamit agyamba tölcsezni. Falakra, könyvekbe firkálni volt legnagyobb mulatságom. Apám könyvtárában felfedeztem egy könyvet: *Monuments de Rome*, az teljesen elcsavarta a fejem. Minden éjjel álmomban vagy a Vatikánban voltam, vagy a sixtini kápolnában bámultam a Rafael, vagy a Michel-Angelo freskóit. Nevetségeseknek találtam tanáraimat iskolasztikus fontoskodásaikkal. Ahelyett, hogy figyeltem volna rájuk, karikíroztam őket. Egyszer rajtakaptak, mikor éppen egyik tanáromnak mesés orrot rajzoltam, kicsaptak az iskolából, s értesítették apámat nagyszerű rajz-tehetségemről. Bátorságom inamba szállt. Nem mentem hazamenni, Saint-Nicolas felé szöktem s nemsokára a lunévillei országuton futottam, ahogy csak birtam. Tizenkétéves szeleburdi voltam. Pénz nem igen volt zsebemben. Így felszerelve messze mehet az ember. Rómáig jutottam.

— Lehetetlen!

— Mondom, hogy életem valóságos regény. Tehát Lunéville mentén futottam. Egy óra múlva már Nancy tornyait se láttam. Leültem egy kőre, hogy összeszámitsam a pénzem. Egy hatlivres arany, egy kis arany és tizenkét sous volt minden vagyonom. Gyönyörködtem pénzemben, csörgettem kezemben, mikor egy brutális kéz hirtelen rácsapott az enyémre, s rekedt hang rivallt réám:

— Hol loptad a pénzt, kis tolvaj?

— Meglepve pillantottam fel. Lerongyolódott férfi állt előttem, kezében bunkósbot, arcán torzonborz szakál. Kikapta kezemből a hatlivres aranyat, a kis aranyat, az aprópénzt, s begyurta nyakán függő tarsolyába.

— Ez az én pénzem! — mondtam.

— Egy okkal több, hogy nekem add; jobb hasznát veszem, mint te.

— Akkor maga tolvaj!

— Nem tagadom.

— Visszaadja rögtön a pénzem! — kiáltottam mérgesen, s felugrottam, hogy öklömmel arcába vágjak.

Hangos nevetésben tört ki.

— Ej, ej, a kis ember nem esett a feje lágyára. Hova igyekszel barátocskám?

— Nem vagyok a maga barátja.

— Még lehetsz! Egyelőre felelj csak!

— Megyek az orrom után.

— Akkor velünk is jöhetsz!

— Adja vissza a pénzem, annyit mondok!

— Felesleges, ha úgylis útitársak leszünk.

Érces öklével megragadta karom s minden kiabálásom és ellenkezésem dacára vonszolt maga után a közeli erdőbe. Komolyan azt hittem, hogy el vagyok veszve, mikor egy tisztáshoz értünk, ahol körülbelül tíz férfi s ugyanannyi nő tüzet ült körül, s egy kecskét sütöttek pattogó tölgygalyakon. Reggel óta nem ettem. A pecsenyeillatra hirtelen eszembe jutott éhségem s örömmel hallottam, hogy vezetőm odaszólt társainak:

— Gyerekek, ma este egy hellyel több kell asztalnál és tűzhely mellett. Vendéget hoztam.

— Hol szedted fel a kölyköt? — kérdezték a férfiak.

— Az országúton.

— De úgy látszik, hogy sint, — szólt az egyik asszony — nem szívesen jött veled.

— Igaz, Ginetta; vigasztald meg s aztán legyen vége.

A beszélő felé taszított. Körülbelül 15 éves fiatal leány lehetett, barna bőrű, de szemei úgy ragyogtak, mint a csillagok, s szájában a világ legszebb fogai villogtak.

— Jacques, Jacques! — szakítottam félbe nevetve. — Már tizenkétéves korában merészelt ilyen észrevételeket tenni?

— Igen, kedvesem. Az ebéd végén, a Ginetta bájai elbűvölték szívemet s félolasz, félfrancia tájszólása úgy csengett fülembbe, mint a legszebb zene. Elmondatta velem történetemet, s mikor befejeztem, felkiáltott:

— Ostoba volnál, ha visszatérnél apádhoz. Maradj velünk. Pietronak megmondom, hogy adja vissza pénzed; vehetsz ceruzákat magadnak rajta s rajzolhatsz amennyit akarsz, mikor megállunk.

— De hová visztek engem, Ginetta?

— Olaszországba — felelte.

— Olaszországba!? Épen oda indultam.

— Nagyszerű! De a banda is némi hasznodat kell, hogy vegye, majd te fogsz tányérozni, mikor táncolok. All az alku?

— All! — kiáltottam.

Megcsókolt, hogy megpecsételjük az alkut, s azzal szépen odaszegődtem egy kóbor cigánybandához, mely garázdálkodással tartotta fenn magát, s bizony előfordult, hogy egy-egy városnál megapadtunk néhány taggal, ha épen lopáson csípték őket. Pietro minden csavargót, minden sehonnait felszedett, hogy helyettesítsék az elmaradtakat.

Kissé rösteltem a rossz társaságot, de a Ginetta szemei sok mindenben keresztül segítettek, s annak öröme, hogy Rómát láthatom, bizony egész családomról megfelejtkeztem.

Colmar és Mülhaus felé értük el Svájcot. Egy hónap mulva Turinban voltunk s már épen szedelőzködtünk össze Flórenz felé, mikor Pietronak eszébe jutott visszatérni az Alpeseken át s kiaknázni még egyszer Dél-Franciaországot. Fel akartam lázadni s reá akartam venni Ginettát is, hogy tartson velem. De felfedezték titkunkat s kegyetlenül megszenvedtem érte. Pietro összekötözte kezemet, lábomat, úgy hogy járni tudtam valahogy, de futni nem, s rámparancsolt, hogy így menjek utánuk. Lefeküdtem az útra s inkább megölettem volna magam, semhogy egy lépést is tegyek, mikor a szép cigányleány mellém osont és fülembé sugta:

— Bátorság! Ma éjjel!

Megértettem, hogy van valami szabadulási terve, de el nem tudtam képzelni, hogy ütheti nyélbe?

Elérkezett az éjszakai pihenő. A Pó partján tüzet raktak. Ginetta csevegett, tréfált, jókedvű volt egész vacsora alatt; ügyet sem vetett szomorú kis személyemre, s ravaszága törbe csalta a cigányokat. Berúgtak s elaludtak.

Néhány asszony még ébren volt s a pislogó parázs fénye mellett javitgatták rongyaikat. Nem bántam volna, ha az ördög elviszi őket szorgalmukkal együtt. Végre kialudt a tűz. Általános horkolás hallszott, s nemsokára egy árnyék közeledett felém.

— Te vagy az Ginetta? — sugtam.

— Csönd!

— Pietro alszik?

— Igen, de nemcsak tőle kell tartanunk. Ha akármelyik betyár felébred, sohse látod meg Rómát.

Egy szót se szóltam. A cigányleány elvágta kötelékeimet, zajtalanul felemelt s elhuzott a horkoló bandától.

— Most pedig futni, futni, ahogy csak birunk, hogy messze legyünk, mire felébrednek. Feláldozom magam érted, Jacques . . . jaj nekem, ha elfognak egyszer! De hát te abban a hiszemben jöttél velünk, hogy Rómába viszünk . . . kötelességem, hogy elvezesselek.

— Drága, jó Ginettám, hogy szeretlek!

— Még csak az hiányozna, hogy ne szeress! Hanem erről majd később beszélhetünk. Most siessünk.

XII.

A cigányleány úgy futott, mint a zerge. Hajnalban lélekszakadva értünk Turinba, de azért Ginetta táncolt a Saint-Charles téren, s néhány pénzdarabot gyűjthettünk a veteményükkel kirakodó kofáktól. Kéregetés után reggeliztünk, s az alexandriai útra ballagtunk. Attól kezdve biztonságban éreztük magunkat a Pietro üldözései elől s nyugodtan, lassan igyekeztünk Flórenz felé. Pirulás nélkül vallom be, hogy első vándorlásom a kis cigányleánnyal, életem legdrágább, legédesebb emléke. Forró napokon árnyas narancserdőkben huzódtunk meg s lefeküdtünk egymás mellé. Ezek voltak leggyöngédebb, legmeghittebb óráink. Szerettem Ginettát, ahogy egy tizenkétéves gyerek szerethet valakit: teljes tudatlansággal, s egészen ártatlanul. Ginetta többet tudott mint én. Visszaemlékszem néhány sóhajára, extázisaira, melyekről akkor nem adtam számot magamnak, de ha nem kellett volna oly hirtelen elválnunk, egész bizonyosan felvilágosítottak volna.

Alexandriából Tortonán, Pármán, Carrarán, Luquesn keresztül ő táncolva, én kéregetve, Flórenzbe értünk. Tizenöt napot töltöttünk körülbelül a világ legszebb, művészi kincsekben leggazdagabb városában. Ginetta már vagy háromszor-négyszer beutazta a bandával Olaszországot s jól ismerte Flórenzet. Vezetőm volt. Behatoltam vele minden palotába, templomba, ahol szobrot, vagy képet láthattam. Boldog voltam. Igyekeztem lerajzolni a műremekeket. Első próbálkozá-

saim sikertelenek voltak, de lassanként javultak. Egyszer, míg Ginetta ebédünket kereste meg táncával, a Pitti-palota előtt, én bementem a gyönyörű csarnokba, ahol már azelőtt észrevettem Tintorettonak egy nagyszerű Keresztrefeszítés-ét. Épen befejeztem a kép vázlatát, mikor valaki barátságosan vállamra üt. Egy aranyos diszruhás tiszt mosolygott reám, ideadta címét s azt mondta, hogy még aznap este keressenem fel a nagyherceg palotájában.

— Kár volna szép tehetségét elhanyagolni, fiam, — mondta. — Nem szabad mester nélkül rajzolni tovább. Ne felejtsem el meglátogatni. Gondoskodom jövőjéről.

Szaladtam a kapu elé Ginettához.

— Kéregess! — mondta.

— Eh, minek? Szerencsénk felragyogott!

Kissé kételkedő arcot vágott. Siettem kereken vinni a dobot, hogy mindenki dobjon bele néhány carlinát, s aztán elhuztam a táncosnőt, hogy elmeséljem szép reménységeimet. Épen az Arno hidján mentünk keresztül. Valaki hirtelen reám csap, erőszakosan elránt s egy ismerős hang reám ordít:

— Megfogtalak végre gézengúz gonosztevő! Megcsiptelek. Elraboltad Ginettát, a banda gyöngyét, kenyérkeresőjét, éltetőjét, kinesét! Azt hiszed, hogy nem repitlek be most mindjárt fejjel lefelé az Arnoba? Azt hiszed?

A rettenetes Pietro volt.

Drága táncosnőm rémulten menekült. Csak nyolc évvel később, nagyon is megváltozott körülmények közt láttam viszont.

A cigány még mindig vadul rázott. Aligha kerültem volna ki sorsomat, ha a szerencsés véletlen segítségemre nem küldi ugyanazt a tisztet, aki vázlatomat megbámulta.

— Miért veri a gyereket? — kérdezte Pietrotól.

— Mi köze hozzá? Menjen a pokolba! — felelte Pietro brutálisan.

A durva válaszra a tiszt megragadta a cigányt ruhájánál fogva, meglóbázta a levegőben s bedobta az Arno kellős közepébe, ahová Pietro engem akart küldeni. Szerencsére tudott úszni s valahogy partra evickélt, de volt esze s nem kezdett ki még egyszer az izmos tiszttel. Rövid idő múlva pompás lakásba léptünk, a Mediciek palotájában.

A fény és ragyogás eleinte annyira elkábított, hogy nem is gondoltam Ginettára.

Hanem aztán nem tudtam elfelejteni. Többször kértem pártfogómat, hogy engedje meg, hogy felkeressem. Két hatalmas szolgálóval kísértetett el, hogy szükség esetén megvédjenek Pietro ellen. Sajnos, minden kutatásom hiábavaló volt. Sehol sem találtam Ginettát. Sem a tereken, sem az utcákon, sem a keresztutakon. A rettenetes cigány bizonyára utólérte, s a szerencsétlen leány hatalmába került. Legalább is azt hittem. Kétségbeesett lélekkel tértem vissza a palotába. Nagylelkű katonatisztem vigasztalt s még aznap rajztanárt fogadott nekem, s melegen gondjaiba ajánlott.

Il signor Ambrosio da Chiamonte minden módot megragadott, hogy a nagyherceg tetszését kiérdemelje. A Cosme de Medicis példájára ő is pártfogolta a művészeteket s ha sikerült egy-egy művésztehetséget kiképeztetnie, bemutatta urának s az elismerés bőséges jutalom volt fáradozásaiért. Nem akarom ezzel sem érdemeit kisebbiteni, sem kötelező hálámat megcsorbítani. Soha, amíg élek, el nem felejttem megható jóságát. Ugy bánt velem, mintha fia volnék. Nyolc hónapig tanított Jules Parigi, Flórenz leghíresebb rajzmestere s olyan sikert ért el velem, hogy a nagyherceg tisztje egyszer így szólt hozzám:

— Jacques, most elmehetsz Rómába s tökéletesítheted tanulmányaidat. Itt van harminc forint. Gazdálkodj okosan vele, míg ironoddal eltarthatod magad. Ha több tanulni valód nem lesz, gyere vissza Flórenzbe, bemutatlak Monseigneurnek.

Kifizette útiköltségem s végre útban voltam Róma felé. Közeledtem nemzetek régi úrnőjéhez, aki letette koronáját, hogy a művészetek ragyogó diadémját tűzze fejére, s mint-hogy a kereszténység babérával is övezte magát, kettős jogon marad a világ királynője. Boldog lélekkel, lelkesen, reményekkel telve léptem át a Tiber partját. Nemsokára megpillantottam a szent város tizenkét dombját. Szívem erősen dobogott, könnyek borították el szemem. Siető léptekkel érkezem a del Popolo kapuhoz és alighogy át akartam lépni, valaki fülembe kiáltja:

— Nézd csak, hiszen ez Jacques!

— Ne olyan büszkén, kis legény!

— Legalább is köszönteni illenék a **honfitársakat**.

— Nem akarsz reám ismerni? Joseph Perrachon vagyok.

— És én Nicolas Voiry.

— És én Jérôme Dériot.

— Mind apád szomszédai. Allj hát meg már az ördögbe is.

Menekültem, ahogy csak birtam, úgy elfogott a rémület, mikor apám barátainak hangját meghallottam, de utánam futottak s mihamar utólértek.

— Futni akarsz előlünk, csavargó? — kiáltották mérgesen.

— Légy nyugodt, ezuttal nem menekülsz!

— Visszajösz Nancyba veünk.

— Uraim, az istenre kérem, uraim, hagyjanak! — kiáltottam kétségbeesetten könyörögve, — nem akarok viszatérni Nancyba, lehetetlen!

— Lehetetlen? Majd meglátjuk.

Egyik közülök felemelt izmos kezével s bedobott kocsijába. Alig birt velem. Minden percben ki akartam ugrani a kerekek közé. Sem kérésem, sem könnyeim nem lágyították meg.

Három kereskedő volt. A fatális véletlen hozta utamba őket.

A világ minden kincséért sem hagytak volna el. Azt gondolták, hogy Isten tudja milyen nagy szolgálatot tesznek szüleimnek és nekem. Százszor próbáltam megszökni tőlük, de hiába. Allandóan őriztek s minden szökési kísérlet után szigorúan megfenyítettek szüleim utólagos jóváhagyása reményében.

— Szóval szegény barátom, visszahozták Lorrainebe? — kérdeztem.

— Igen! Képzelteti dühömet. Még csak be se mehettem Rómába.

— Igazán kegyetlenség!

Megérkezésünkkor szüleim első megindultságukban megöleltek, megcsókoltak, de aztán vége-hossza nem volt az erkölcsi prédikációknak. Megint átadtak az iskolás filisztereknek. Apám kijelentette, hogy nem adja beleegyezését ahhoz, hogy egyik fia (én voltam a legkisebb) művész legyen.

Nem maradt más kilátásom, mint színlelés.

A harminc forint még nálam volt; gondosan elrejtettem, abban a reményben, hogy majd eljön az idő, mikor hasznát

vehetem. Két év telt el. Szüleim azt hitték, hogy kigyógyultam utazási mániámból. Nem ellenőriztek már. Megnőttem, megerősödtem. Egy szép nyári napon megint utilaput kötöttem talpomra, tizenöt mérföldet jártam egyfolytában olyan úton, amelyen bizonyosra vehettem, hogy nem fognak üldözni. Nemsokára Valenceban voltam, s keresztülmentem az Alpeseiken, a Mont Viso híres átjáróján. Negyvennyolc óra múlva Turinba érkeztem. Az első ember, akit megpillantok az utcán: a fivérem. A lorrainei herceg Spanyolországba küldte diplomáciai ügyben, III. Fülöp miniszteréhez. Ki gondolta volna, hogy Turinban találkozunk?

— Milyen véletlen vezérelte oda?

— A lermei herceg őexcellenciája Olaszországban utazgatott. Bátyám nem találkozott vele Madridban, tehát nyomon követte, Toscanában érte utól.

— A többi nem nehéz kitalálni.

— Épen útban volt hazafelé.

— S másodszor is erőszakkal hazavitték Nancyba?

— Sajnos, nem ellenkezhettem. Tíz évvel idősebb volt, mint én, ép úgy féltém tőle, mint apámtól.*)

— Igazán barátom, a maga családjá se tehet róla, hogy művész lett magából.

— Annyi bizonyos! Második szökésem után csöppet sem örültek nekem úgy, mint a megtért tékozló fiúnak. Ahelyett, hogy virággal, zenével, ünneppel, lakomával fogadtak volna, bezártak valami börtönszerű rejtekhelyre, könyvekkel és száraz kenyérrel. Dühöngtem, de börtönöm ablaka erős vasráccsal volt bekerítve s semmi szabadító eszköz sem állt rendelkezésemre, hogy elfürészelhessenem, mint azt egy bizonyos alkalomkor tettem. Egy este nagy zajt hallottam az utcán. Henry herceg tért haza vadászatról. Vakmerő ötlet villan át agyamon. Kinyitom az ablakom s teljes erőmből kiáltom:

— Ide, ide! Segítség! Tegyen igazságot Monseigneur.

A herceg csodálkozva áll meg. Apám hiába beszéli rá röstelve a botrányt, hogy csak folytassa útját, én úgysem érdemlem meg jóindulatát. A herceg csöndre inti s végig akar hallgatni. Eléje vezetnek. Térdre borulok előtte. Könnyek

*) E részletek hitelességét bizonyítja Calmet: „L'Histoire de Lorraine“ IV. kötet.

öntik el arcomat. A herceg elrendeli, hogy bocsássanak szabadon s ünnepélyesen megígéri, hogy helyet ad a pápához küldendő követ kíséretében. Furcsa az emberi állhatatlanság, s gyorsan változó gondolkozásmód. A herceg kijelentésére egész családom örömmámorban úszik. Megölelnek, dédelgetnek, hizelegnek, nagyszerű ruhákkal látnak el s ezúttal valóságos diadallal indítanak útnak, két szolgálival, akik málhámról gondoskodnak, ahogy jó házból való fiúhoz, nemes emberhez illik. Öt év óta csak azt kérem az Istentől, hogy alaposan megtanulhassam művészetem s legalább nyolcszor öt évet éljek, hogy valami maradandó nyomát hagyjam hátra tehetségemnek. Kívánságom első része már teljesült is.*

Vágyaim vágya: Róma, végre falai közé fogadott s átadta kincsei kulcsát nekem. Három évi tanulás és kitartó munka után visszajöttem, hogy megmutassam a hercegnek, hogy méltó voltam pártfogására. Megbámulta albumaimat s sokszorosíttatni akarta a legszebb képeket. De választóvizzel reprodukálni egy művet még nem tudnak Nancyban. Nem akartam ily fontos munkát rábízni senkire, s negyedszer tértem vissza Olaszországba, hogy megtanuljam a Philipp Thomassin titkát. A kor első vésője honfitársam is. Champagneban született, de ő is, mint én, úgy volt meggyőződve, hogy igazán fejlődni csak a művészetek hazájában lehet.

Barátságosan fogadott s sok jóakarattal. Nem titkolt el előttem felfedezéseiből semmit, s egy hónap alatt megtanított mindenre, amit évekig tartó munkájával és kutatásaival elért.

— Miért neheztsem meg a munkád? — kérdezte megható, bohém nyíltságával. — Mások kiaknáznák talán tapasztalatlanságod, s több órát adnának, hogy dupla jövedelmük legyen; nekem azonban semmi szükségem sincs ilyen számításra. Gazdag vagyok, bájos asszony a feleségem s szívesen töltök vele minél több szabad időt.

— Hogyan mester? Házas ember?

— Nem tudtad? — mondta nevetve.

— Nem én! nem is értem, hogy miért titkolta el?

— Mikor nincs itt a feleségem, csak úgy tudok vigasztalódni, hogy sohsem beszélek róla, s még kevesebbet gondolok reá.

*) Második kívánsága is teljesült, amennyiben negyvenhárom éves korában halt meg.

— Különös!

— Nevetsz rajta? Ép ellenkezőleg teszek, mint más szerelmeseik!

— Tényleg.

— Mit akarsz? Senki se változtathatja meg természetét. Két év óta vagyok nő, a feleségem a szépség és erény maga. Flórenzből találtam hajdan, rettenetes körülmények között.

— Flórenzből? — kérdeztem megremegve.

— Igen. Mit találsz ezen oly különösöt?

— Semmit mester, csak folytassa.

— Nyolc éve körülbelül, hogy ott laktam s a Jules Parigi rajzait véstem.

— Nyolc éve! . . . Igazán? nyolc éve? De hiszen én is ott voltam.

— Akkor ismerhettél te is egy kis cigányleányt, aki az utcákon táncolt.

— Egy cigányleányt?

— Valószínű, hogy találkoztál vele. Rettenetes nyomorúságban volt. . . De mi bajod?

— Nem . . . semmi. . .

— Elsápadtál!

— Az erős víz szaga miatt talán. Igen közel voltam hozzá. Már elmúlt. . . Mit is mondott mester?

— Kérdeztem, hogy ismertél-e Florenzből egy kis Ginetta nevű táncosnőt?

— Ginetta? . . . Nem emlékszem, nem ismertem, — feleltem minden erőmet összeszedve.

— Kár! Felújíthattad volna az ismeretséget vele.

— A cigányleánnyal?

— Persze! Ó a feleségem!

— A felesége?!

— Azt hittem, hogy kiszakad a szívem, olyan erősen dobogott, s ha Philipp csak kissé is gyanakvó természetű, hamar megtudta volna zavarom okát.

— Valóságos regény! Képzeld a szerencsétlen gyermeket ép egy utszéli csavargó erőszakkal akarta elhurcolni Florenzből.

— Igazán? Különös! — dadogtam szinte megfélejtkezve magamról. A rettenetes Pietro képét láttam lelki szemeim előtt.

— Forró könnyeket sirt szegény. Kétségbeesése annyira meghatott, hogy ötven forinttal megvásároltam a banditától.

— De hiszen Ginetta már a faképnél hagyta úgy is!

— Igen, egy másik gyerekkel, akit már elfogott a nyomorult.

— Azt mondta?

— Sőt többet is mondott! Azt mondta, hogy belefojtotta az Arnoba.

— Talán azért sirt oly nagyon a kis cigányleány?

— Igen. Aztán magammal vittem Nápolyba. Nyílt, becsületes természetét a csavargó élet nem rontotta el. Apácák intézetébe adtam s öt év múlva feleségül vettem. Nem lehetett ráismerni, senki sem sejtene származását. Mikor Rómában van, a legelőkelőbb hölgyek hívják és látogatják.

Megint összeszedtem minden erőmet, hogy lehetőleg nyugodtan kérdezhessem:

— Nem értem mester, miért él akkor oly sokáig távol valakitől, akit annyira szeret?

— Csak az Isten tudja egyedül, hogy mennyire szenvedek. De Ginetta gyöngé szervezetű. Róma éghajlata egészségtelen. Minden esztendőben, mikor itt láz üt ki, az apácákhoz küldöm. Elhíheted, hogy áldozatot hozok, de egészsége sokkal drágább nekem, semhogy veszélyeztetném. A láz minden esztendőben jól megsarcolja a rómaiakat.

— Igaza van! — mondtam félig sóhajtva, félig örülve, hogy nem kell a veszedelmes találkozáson keresztülesnem.

— Egyedül a munka vigasztal. Lehető legkevesebbet gondolok Ginettára, s mikor az epidemia megszűnt, visszajön. Hogy ma beszéltem róla, az csak azért van, mert este érkezik.

— Ma este! — kiáltottam felugorva.

— Igen, akármelyik pillanatban itt lehet.

Nemsokára csöngettek a kapun. Borzongás futott rajtam végig. Philippe sietve nézett ki az ablakon.

— Ó az! ő az! — kiáltotta lelkesen.

Eléje sietett. Mozdulatlanul, lihegve maradtam helyemen, mintha az egészét csak álmodnám. Felséges teremtés lépett be a Philipp karján. Valósággal királynői megjelenés. Reám nézett. Nem is kísértem meg leírni, hogy néztünk egymásra. Ő is reám ismert. Nem volt annyi ereje, hogy izgalmán uralkodjék. Felsikoltott és eszméletlenül esett férje karjaiba.

— Irgalmas Ég! vajjon mi baja? — kiáltott fel Philipp.

— Szegényke, talán a viszontlátás öröme. . . Támogasd kérlek Jaques, itt a szomszéd szobában van szagos üvegem. . . Egy pillanat múlva itt vagyok.

Kiment a műteremből. Ginetta felnyitotta szemeit. Reám nézett, aztán lázasan ölelt át karjaival, szíve dobogott, arca ragyogott a boldogságtól:

— Te vagy az Jaques! drága, szeretett Jaques-om!

— Igen Ginettám, én vagyok.

Hirtelen visszataszított és elsápadt.

— Jön . . . Könyörgök, ne tegyük tönkre nyugalmát. Fatális végzet, fatális végzet.

Philippe belépett. Ginetta legyőzte nyugtalanságát s férje karjára támaszkodva, felment a lakosztályába vezető lépcsőkön. Mindez oly gyorsan történt, mint a villám cikázása. Alig hittem érzékeimnek. Pedig a Ginetta hangja rezeg még lelkem mélyén, s az ő fekete szeme ragyogott reám. Istenem, Istenem! . . . Hiszen ez az asszony az enyém! Hogy vehette el tőlem más? Mi jupon lopták meg életem boldogságát?

— Már jobban van, — szólt Philippe belépve. — Kér, hogy bocsáss meg. Most azonban, hogy van háziasszonyom, remélem, gyakori vendégünk leszel.

Igazán nem tudom, hogy mit feleltem. Gondolataim egészen máshol jártak.

Igaza volt Ginettának: fatális végzet. Minden becsület-érzés, tisztesség, tapintat, ami lelkemben van, küzdelembe került szerelmemmel. Fatális végzet! Mert gyűlölnöm kell a nagylelkű, jó embert, a művésztstvért, aki tudása titkát oly szívesen megosztotta velem. Odaadását perfidiával fizessem? Jótéteményeit gazsággal? Nem! ily undok, gyáva nem akarok lenni. Meneküljünk a veszély elől. Megszököm, mert Ginetta szeret.

Ginetta is ép úgy küzdött lelkiismeretével. Leolvastam arcáról kinlódását.

— Menj, menj el, mert bűnbe esünk! Menj el! Talán belehalok . . . de jótevőm nem mondhatja legalább reám, hogy nyomorult vagyok.

Jaques nem tudott tovább beszélni, úgy elfogta a múlt. Emlékei felizgatták. Könnyek hullottak végig arcán.

— És elment? — kérdeztem nyugtalanul.

— Elmentem!

— Oh, jól tette Jaques! Nagyon jól!

- Igen, — suttogta sötéten; — de Ginetta belehalt.
- Istenem!
- Belehalt, ahogy megjósolta. Ez volt az erény ára!
- Szegény, szegény asszony.

Következő évben találkoztam Philippel Florenzbén. Ginetta mindent bevallott utolsó órájában.

— Miért nem csaltatok meg? — kérdezte a szerencsétlen ember kétségbeesett zokogással. — Talán sohsem tudtam volna meg és Ginetta még mindig élne.

XII.

Jacques Callot nem fejezte be történetét. Amit mondhatott volna, az különben sem volt már olyan érdekes, mint szerencsétlen szerelme. Megint meggyőződtem róla, hogy az igazi szerelem csak bánatot szül, akár lemondanak róla, akár végig élék; Gui Patinnek igaza volt. Menekülni kell a szerelemtől, mint valami veszedelemtől.

Sok idő eltelt a nagy viharok óta s a feledés szárnya enyhítette a bánatot. Ha a Ginetta emléke még fakasztott is könnyeket a Jaques szemeiből, nem védhette meg egy második szenvedély ellen.

Megijedtem sokszor szerelme komolyságától. Nem hagyott el egy percre sem s aggasztóan féltékeny volt. Nem volt veszteni való időm, ha meg akartam állítani a gördülő lavinát. A Jaques családja mindent elkövetett, hogy szakítson velem s a szeretőt feleséggel akarták helyettesíteni. Az egész lorraine-i udvar belevegyült az intrikába. Keresztülkaszul kutatták az egész vidéket, hogy a művészhez méltó feleséget szerezzenek. Hosszas keresés után ráakadtak a ritka gyöngyre Marsal várában. Jaques dühösen beszélte el, hogy a hercegi udvar egy pártfogoltjával akarják összeházasítani.

- Mi a neve?
- Louise Kuttinger.
- Bizonyosan szép!
- Eh, bánom is én!
- Csak feleljen őszintén, majd aztán beszélünk róla.

Szép?

- Azt mondják.
- Annál jobb barátom! Annál jobb!

— Ninon, nem értem hidegvérét! Kétségbeejt.

— Miért, Jaques?

Zavartan nézett reám.

— Nincs semmi okunk a busulásra. Feleljen tovább. Nemes leány?

— De mennyire! — morogta haragosan. — Ősei keresztesháborusok voltak.

— Gazdag is?

— Nagyon gazdag.

— Kitűnő. Nem látom át barátom, hogy miért utasítana vissza egy házasságot, ha szépség, előkelőség és vagyon együtt kínálkoznak.

Nyitott szájjal, merev szemmel bámult reám.

— Sokkal jobban szeretem és sokkal jobban szívemen viselem sorsát, semhogy visszatartanám szerencséjétől. Tegyen eleget családjá, barátai s a lorraine-i herceg kívánságának. Ez kötelessége. Én magának nem jelenthetek többet, mint egy vándorfecske. . . Nemsokára elhagyom s más éghajlat felé nézek. Nagy szolgálatot tett nekem; felejtse el, hogy kissé tulzottan voltam hálás s maradjunk őszinte, jó barátok. Hígyje el, hogy a barátság a legmaradandóbb érzés.

— Oh, mit vétettem, hogy így összezuzza a lelkelem?

Annál is nehezebb volt a vigasztalás, mert gyöngédségem veszedelmes lehetett s eltérített volna a céltől. Rábeszéltem a házasságra. Könnyes jelenetek után, haragos jelenetek következtek. Megesküdött, hogy küzdeni fog családjá, barátai s a herceg ellen, s ha valaha megházasodik, csak engem vesz el és senki mást. A helyzet feszélyezni kezdett. Mit tegyek? Szökésre nem gondolhattam. Jaques egy pillanatra se hagyott el. Nem is lett volna elég erőm ahhoz, hogy komoly bánatot okozzak neki. Elhatároztam, hogy titokban irok családjának. Roppant ügyetlenül viselkedtek különben is. Minden rosszat reám kiabáltak, előtte is folyton szidtak, persze, hogy csak annál jobban ragaszkodott hozzám. Végre belátták ostobaságukat s taktikát változtattak.

III. Károly és Nicola hercegek elhatározták, hogy fogadni fognak. Meghívtak a kastély estélyeire. Nagy sikerem volt. Látták, hogy modorom kifogástalan, megjelenésem finom. Rossznyelvű támadóimat rögtön rágalmazóknak nyilvánították. Ugy tettem, mintha csak a művészet iránti lelkesedésem kötne a művészhez s kijelentettem, hogy sokkal

inkább férfi vagyok, mint nő s lelkiismeretem nyugodt és nincs közöm a rossz nyelvek támadásaihoz.

Minden nagyszerűen ment. Bájosan eredetinek találtak, sőt azt is kegyesek voltak elismerni, hogy szellemes vagyok. Valóságos csodát láttak bennem s szegény Jaques egész nap csak dicshimnuszokat hallott rólam.

Azt mondják, hogy zeneértők olykor a legjobb zenétől is idegesek lesznek. Állítólag Nagy Sándor kidobott egyszer udvarából egy hárfást, akitől előzőleg el volt ragadtatva. Nem akartam elérni, hogy Jaques elkergessen, de szerettem volna, hogy jóllakjon a sok dicsérettel.

Csak hogy ez még nem volt minden.

Titokban azt is elintéztem, hogy Louise Kuttingert meghívják. Affektálás nélkül közeledtem a fiatal leányhoz. Nagyon kedvesnek, angyalszelidségűnek találtam. Hamar megértettük egymást, s mert nem volt ostoba, elfogadta tanácsaimat. Jaques léprement. Szünet nélkül dicsértek tovább, s mintha Louiseről levettek volna mindent, hogy engem annál jobban elhalmozhassanak érdemekkel. Az igazságtalanság felháborította a művészt s mert én is a kritikusok kórusával tartottam, komoly szemrehányásokat tett.

— Ej uram, — válaszoltam műharaggal, — menjen boruljon térdre a minden erény és báj modellje előtt. Ki tartja vissza?

Elvörösödött. Fogadni mertem volna, hogy egy hét se telik bele s már szerelmes lesz Louise-ába. Ugy is történt. Hiúságom talán sértve volt kissé saját manőverem gyors sikere által, de önző, vagy romlott lelkű asszony az, akinek nincs elég bátorsága egész életre szóló boldogsághoz segíteni egy férfit, s múló viszonyért mindent feláldoz. Akik ismernek, sosem vádolhatnak sem önzéssel, sem rosszasággal, könnyelmű természetem dacára is elismerték rólam.

Időközben a lorrainei udvarnak összetüzése volt a francia udvarral.

Richelieu kardinális, a la rochelle-i nagy győző megharagudott. Hercegeink gúnyolták s a helyzet egyre komolyabb lett. Röviden, XIII. Lajos és minisztere egyszer csak hadsereggel szakadtak nyakunkba.

Szegény városunk annak rendje és módja szerint ostrom alatt állott. Most megragadhatnám a kínálkozó alkalmat, hogy nagyszerű leírásokat adjak az ostromról, beszélhetnék

sáncokról, árkokról, útegekről. Elmondhatnám az olvasónak a rohamok szervezését, rések betömését, rejtekutakon induló kirohanást, de hőseinkre bízom, írják ők meg Mémoires-jaikban a fontos katonai kérdések megoldását. Én nem foglalkozom stratégiával. Elég az hozzá, oly erősen bombázták Nancyt, hogy még lakásomba is betévedt egy golyó. Végeredményben XIII. Lajos és minisztere nagy pompával diadal-kocsikon mint valami antik hősök vonultak Nancyba. A lorrainei hercegek bárhogyan dühöngtek is, kénytelemek voltak teljes megadással fogadni és elszállásolni őket, diadalmas csapataikkal együtt.

Richelieu óvintézkedéseket tett a jövőre nézve. Megparancsolta, hogy Nancy falait rombolják le, s nagyobb súlyt fektetett erre — joggal — mint minden ígéretre.

Most is magam előtt látom a nancy-i kastély nagy termét. A falakon a Guis-ek arcképei komolyan, ünnepélyesen néznek le, mintha mindjárt kilépnének aranyozott kereteikből, hogy a legyőzöttek szemére hányják gyávaságukat, s a győzőknek vakmerőségüket. XIII. Lajos a hercegi trónuson ül, flandriai szőnyeggel bevont magaslaton. Mellette Richelieu áll és esküformát diktál a király előtt térdelő III. Károly hercegnek, aki zord, remegő hangon ismétli az esküt. Az udvaroncok és udvarhölgyek méltatlankodva nézik hercegük szolgálai megalázását. Olykor elfojtott kiáltások törnek fel és elfedik a miniszter szavát. De Richelieu jól ismert komor, fenyegető pillantásával, mely zsarnok vakmerőségét kifejezően tükrözte vissza — végigfut a hallgatóságon és elnémítja a zugolódókat.

— Elég cousin — szól XIII. Lajos, felemelve Lorraine herceget. — Ezentúl ne vonja kétségbe fennhatóságunk jogát és maradjunk jó barátok.

— Á propos, herceg úr, — mondja a kardinális, — úgy hallom, hogy udvarában egy nagyon tehetséges vésőt tart. Mi a neve?

— Jaques Callot.

— Igaz, emlékszem a névre. Az anyakirálynő unoka-fivére, Cosme de Médicis, úgy hallom, nagyon sajnálja, hogy a művész elhagyta Flórenzet.

— Igen, Monseigneur, de a művész a Lorraineé. Senki-nek sem adjuk át.

— Jelen van itt a hallgatóság között?

III. Károly intésére Jaques felállt mellőlem s az emelvényhez közeledett.

— Ime itt van! — szólt a herceg a miniszterhez.

— Ön az, uram, akit annyiszor dicsérték előttem? — mondta Richelieu kedvesen. — Ófelsege szeretné látni művésze néhány bizonyítékát.

Jaques meghajolt.

— Ajánlatomra a király elhatározta, hogy megbizza önt Nancy ostroma főbb mozzanatainak megörökítésével.

A váratlan szavakra a herceg megremegett. A méltatlankodás moraja futott végig a termen.

— Pardon monseigneur! Kétségkívül rosszul értettem — válaszolt Jaques Callot habozás nélkül. — Remélem nem fog kényszeríteni arra, hogy uralkodóm leigázását dicsőítsem? Lehetetlen, hogy olyasmit ajánljon nekem, hogy hazám megalázásának büntársa legyek.

Élénk helyeslés zugott a terem minden sarkából. III. Károly megölelte a bátor művészt és megcsókolta.

Richelieu összeráncolta szemöldökét.

— Vigyázzon! — fordult Jaqueshoz. — Ellenkezés itt felségárulást jelent. A francia király e pillanatban önnek egyedüli ura, parancsolja, hogy szolgálatába álljon hirneve szerint értékes tehetségével. Azt mondtam: „parancsolja!” jól gondolja meg.

A kardinális XIII. Lajosra nézett. Pillantásával mintegy felszólította, hogy erősítse meg rendelkezését; de Jaques elszántan sietett fel az emelvény lépcsőin s még mielőtt a király eleget tehetett volna a miniszter kívánságának, felkiáltott:

— Felség, ne parancsoljon semmit, mert nem engedelmeskedem.

— Elfelejtí uram, — szólt XIII. Lajos megdöbbenve a vakmerő hangtól, — hogy ki előtt áll és kivel beszél.

— Nem fogok engedelmeskedni, — ismételte Jaques, feléje nyujtva jobb kezét. — Itt a kezem, mely az irónt tartja, vágassa le sire, de ne kérjen olyasmit, ami a kötelességgel, a becsülettel ellenkezik.

A nagyszerű szavak után, melyeket a történelem is el kell, hogy ismerjen, Jaques méltóságteljesen köszönt a királynak és kiment a teremből.

Richelieu elsápadt a dühtől. Intett egy testőrtisztnek,

aki sietett a művészt nyomon követni, s a kastély előcsarnokában elkérte kardját. Jaques a városi börtönbe került. Szülei kétségbe voltak esve. Louise Kuttinger, akit már akkor Jaques — hála ügyességemnek és sikeres manőveremnek — gyöngéden szeretett, minden könnyét elsírta, elveszettnek gondolva jegyesét. Másnap sikerült kihallgatást kieszközölnöm Richelieunél és Jaques kegyelmet kapott. Következésképpen történt a kihallgatás:

— Reám ismer monseigneur? — kérdeztem bátran az első köszöntések után.

Arcomba nézett.

— Nem . . . vagy . . . tényleg . . . bájos gyermek, ismerem arcvonásait. Hol volt szerencsém találkozni kegyeddél?

— Azt hittem, jobb emlékezőtehetsége van, kardinális úr és röstelem, hogy nem véstem mélyebb nyomot emlékezetébe.

— A két nő egyike vagyok, akik rábirták Buckingham mylordot, hogy visszatérjen Angliába.

— Ah . . . ahonnan sohse tért vissza. Utjuk nem volt eredménytelen — mondta hátborzongató mosollyal.

— Igaz uram! Egész életemen át lelkiismeretfurdalást fogok érezni eljárásomért.

— Édes Istenem, kegyed semmiben sem bűnös . . . és én sem! — sietett hozzáfűggeszteni. — Csak azt sajnálom, hogy nem jött el hamarabb hozzám, jutalmát követelni.

— Hátha ma azért jöttem?!

— Megfizetem adósságom. Örömmel fizetem meg. Ilyen szép szemektől, még ha nem is volna kötelezettségem, akkor se tudnék megtagadni semmit.

— Milyen udvarias, kardinális úr.

— Remélem, nem tartja meglepőnek. Meggyőződésem, hogy ilyen szép nő látásán minden szív megremeg. Miért volna ép az enyém kivétel? Mit kíván, kisasszony? beszéljen!

— A tegnap letartóztatott fiatal művész szabadságát kérem.

— Egy feltétel alatt megadom.

— Bocsásson meg . . . feltételek nélkül kértem.

— De miért ne csinálhatná meg a metszeteket, amelyekre történetiróimnak szüksége van?

— Azt hiszi, hogy Buckingham, ha még élne, megénekelné a la Rochelle elfoglalását?

— Jó, jó, ne beszéljünk róla tovább.

— Magam is azt szeretném, kardinális úr!

— Szóval szüksége van egy elbocsátó rendeletre, — kérdezte, miközben kezeimet simogatta. Nem mertem ellenállni, hogy el ne rontsam a dolgot.

— Igenis, monseigneur, az ön aláírásával.

Íróasztalához lépett és néhány sort irt, aztán átadta a lapot.

— Fogja édes gyermekem. Boldog vagyok, hogy kedveskedhetem valamivel. Ami pedig a másik históriát illeti, ne legyenek lelkiismeretfurdalásai.

— Igaza van, monseigneur. A kiomlott vér hulljon vissza a gyilkosok fejére.

Richelieu arca hamúszürke lett. Gyorsan meghajoltam előtte s kisiettem, örülve, hogy további udvarlásának rövidesen elejét vettem. Louise után siettem, s együtt Jaques börtönébe mentünk.

— Nézze, — mondtam neki, a kardinális irását mutatva — ez a lap kinyitja börtöne ajtaját. Vegye el barátom s hálája jeléül még ma este mutasson fel egy másik irást nekem.

— Milyen irást?

— Házasságlevelet a maga s a Louise aláírásával.

Megremegett s nyugtalan pillantást vetett reám, de az én mosolyom teljesen nyugodt volt. Megfogtam kezét s a Louiseéba tettem.

— Szeretik egymást, hát legyenek boldogok.

— Oh Ninon, milyen nemeslelkű! — szólt könnyekig meghatva a művész.

— Most érti végre viselkedésemet, Jaques? Ne piruljon el azért. Magam akartam dolgozni boldogságán, mert méltónak találok rá. Ma este búcsuzunk. Holnap visszatérek Párisba. Ha valaha felkerülne fiatal feleségével, rue de Tournelleben mindig szívesen látják. Ugy szálljon hozzám, mint legjobb, legőszintébb, legodaadóbb barátnőjéhez.

Az örök minden akadály nélkül kiengedtek a börtönből.

Magára hagytam a két szerelmezt. Éppen mikor gyaloghintómba akartam felszállni, a nagy téren kiabálást és hangos nevetést hallottam.

— Ó az tényleg! — kiáltották.

— Joseph atya!

— Nézzétek csak lóháton a szürke eminenciást.

Megismertem a rekedtes hangot, s megállítottam hinhintómat.

— Ugy látszik jó humorát nem hagyta Párisban, abbé ur.

— Lenclos kisasszony! Nem álmodom? Hallatlan! — kiáltott fel Scarron.

Öt szólitottam meg.

— Honnan jön, bájos nő? Az égből talán? Itt van Lorraineben, hetven mérföldnyire a Tournelles utcától?

— Látom ön is itt van uram!

— Én? az más! A kardinális történetíróját üdvözölheti bennem kisasszony. Megbizott, hogy nagy tetteit örökítem meg az utókor számára.

— Gratulálok történetíró úr a gyönyörű alkalmazáshoz.

— Köszönöm. Boisroberttel osztozkodunk a tisztességen.

— Ugyan miért kiáltott úgy az imént.

— Kár lelkem, hogy elkésett. Már elhaladt a kíséret. Roppant különös dolgot látott volna . . . Majd elmesélem. Előbb azonban engedje meg, hogy felkeressem egy közös barátunkat.

— Bizonyosan Retz abbét, hiszen elválhatatlanok.

— Téved. Ő nagybátyja, Gondi püspök karmai közt maradt. Eddig már bizonyosan káplán s valószínűleg breváriumát olvasgatja.

— Az egyház jó fogást tett.

— Annál is inkább, mert mindig jó pipa!

— Szép lelkész! Farkasra bizzák a nyáját!

— Valószínűleg felfalja majd hiveit, különösen, ha szépek. Mit akar? Egyik napról a másikra én is így járhatók. Hovatovább, annál kevésbé tudok megférti apám tiszteltreméltó életpárjával. Erényes mostohám egész otthonunkat tönkre teszi. Egy huncut vasam se marad.

— Igazán sajnálom — mondtam.

— Helyesebben szólva, az egyházat sajnálja, mert én sem érek többet, mint Retz . . . Hé, Coligny, Boisrobert, Marsillac, — kiáltotta egy csoport fiatal ember felé fordulva — jöjjenek csak! Vivat! itt van Ninon.

A megszólítottak hozzám futottak.

François nyakamba borult. Boisrobert abbé, aki szin-

tén megfordult házamnál, követte példáját. A fiatal Coligny gróf, aki csak futólag ismert, tiszteletteljesebb volt, beérte kézcsókkal.

— Isten hozta önöket, — mondtam — ha nincs más elfoglaltságuk, ebédeljünk együtt.

— Nagyszerű! — kiáltották — de hol?

— Nálam, kövessenek.

— Itt lakik Lorraine fővárosában!

— Vendégeket fogad!

— Nagyszerű! — kiabálták kórusban.

Megérkeztünk otthonomba, ahol úgy viselkedtek, mint meghódított területen, megtöltötték a szobákat, keresztül-kasul vizsgáltak, kutattak folyosókat, minden sarkot. Isten tudja, milyen ostobaságokra vetemedtek volna, ha a Jaques műtermét felfedezik! Hogy betömjem szájukat, betálaltattam a kitünő ebédet.

Végeredményben igazán örültem párisi ismerőseimnek. Marsillac udvarolgatott, Scarron énekelt, Boisrobert becsipett és Coligny nekibátorodva oly hévvel bókolt, hogy Marsillac egészen megsértődött, éppen olyan volt a természete, mint Saint-Évremondnak. Nem vettem számba.

Coligny gróf, a IX. Károly uralkodása alatt oly gyáván legyilkolt, híres admirális leszármazottja, akkor huszonegy éves volt. Három évvel idősebb mint én. Ritkán láttam előkelőbb modorú, kellemesebb arcú fiatalembert. Barna volt, amit férfiaknál mindig jobban szerettem, mert a szőkék éppoly unalmasak belül, mint amilyen szintelenek kívül. A Coligny nagy szemei puha bágyadtságuk dacára sem voltak kifejezéstelenek. Pelyhedző bajusz árnyékolta ajkát, s gyönyörű fogsora volt. Mint őst, őt is Gaspard-nak hívták.

— Mondja gróf, szólt Scarron, nem volt-e Pas de Surenél, Meilleraie herceggel?

— De igen, — válaszolt Coligny, ott kaptam a tüzkeresztet.

— Akkor tanuja volt az ostoba kapucinus vereségnek?

— Hogyne! Akarja, hogy elmondjam?

— Kérem szépen!

— Milyen kapucinusról beszélnek? — kérdeztem.

— Különös kérdés!

— Hát van két kapucinus?

— Csak a Richelieu bakkecskéről lehet szó!

— A szakállas állatról, akin nevettem, mikor megszólított.

— Jó, tudom már! József atyáról?

— Csakhogy kitalálta! Képzelve el, hogy a szürke emenciás szerzetes ruhában és sandalban büszkén léptetett négy francia tábornok között, hogy körüljárja a várost a falakon kívül. Meg akart személyesen győződni a rombolásról.

— Az ördögbe is, — szólt Boisrobert, — azt akartad, hogy csákóban, vérttel és magas csizmában jelenjen meg?

— Kevésbé nevetséges lett volna!

— Csak gazdája példáját követte volna! — tette hozzá Coligny.

— Gróf úr, — felelt Boisrobert, erélyesen az asztalra csapva; — gúnyolja a szolgát, sértegetse, becsmérelje, megengedem. De ami a gazdát illeti, megkövetelem, hogy respektálják.

— Jó vicc! Oh, oh!

— Jól megvédte a minisztert.

— „Hogy respektálják!“ gyönyörű frázis.

— Ráillik!

— Ezer menykő! nem tréfálok! Azt akarom, hogy hallgassatok! — kiáltotta az első történész haragtól vörösén.

— Nem fogadok el parancsokat, uram! — válaszolt büszkén Coligny.

— Ugyan hagyd el! — szólt közbe Scarron. — Nem látod, hogy részeg? Aznap, mikor a kardinális nem fog tréfáin nevetni s nem fogja jótékonyan megfizetni, Boisrobert rá fog támadni, s fogaival fogja széttépni azt, akit ma oly nagyon véd. Hagyjuk a pokolba Richelieut. Mondd el Gaspard a Pas de Sure históriáját. Két ragyogó csillag tekint reád s Amor vésőjével cizellált fülek figyelnek. Légy szellemes és elegáns.

— Kedves kisasszonyunk — kezdte a fiatal gróf — bizonyára tudja, hogy a Richelieu kapucinusa régen katona volt, s régi mesterségének néhány harcias emlékét kómikusan megőrizte.

— Igen uram, tudom, sőt ha nem csalódom, József atyát akkor Seclerc du Tremblaynak hívták.

— Ugy van! Csak az ambíció vitte rá, hogy kapucinus legyen.

— Bajosan hiszem, bocsásson meg! — szakítottam félbe.

— Pedig kisasszonyom, csuhából csuhába még a kardinális fővegig is eljut az ember.

— Hugenotta beszéd, — mondta Scarron. — Tudnia kell, kedvesem, hogy az elbeszélő a legmakacsabb káromlók közül való.

— Nem esett messze a fájától, — szólalt meg Boisrobert, aki még mindig haragudott. — Szükség volna megint egy szent Bertalan éjre.

— Jaj, milyen borzalmas! — kiáltottam közbe.

— Uraim, — mondta Coligny komolyan — nem szokás ily gyászos emlékekkel tréfát űzni.

— Igazad van, — felelt Scarron. Ne haragudj és maradj továbbra is parpaillot,*) ha jónak látod. Mikor misét fogok mondani, majd imádkozom érted. Folytasd a históriát.

— 1629-ben, József atya Grenobleban lévén, megtudja, hogy Meilleraie herceg előkészületeket tesz az ismert nevű, keskeny, veszélyes alpesi szoroson erőszakkal keresztül jutni. Hirtelen harcivágy fogja el. Harminc mérföldet utazik postakocsin, hogy a francia sereget elérje. Éppen a barrikádokat akarták áttörni. A kapucinus még annyi időt se vesz magának, hogy ruhát cseréljen, egy kis dombon helyezkedik el, közel a küzdőtérhez, s ott elkezd kiabálni, gesztikulálni, mint egy démon, hogy lelkesítse és bátorítsa a csapatokat. A mi katonáink még ütközetben se vesztik el jó kedvüket. Tréfásnak találták a dirigáló szerzetest s minden escadron, mely a domb alatt elhaladt, nemcsak golyókat küldött az ellenségnek, hanem egyszersmint sarkastikus megjegyzéseket a szürke eminenciásnak.

— Mintha látnám ott a dombtetőn, — szólott Scarron, — úgy ugrálhatott, mint boszorkányok szombatján a bakkecske.

— Körülbelül, — folytatta a gróf. — Szerencsétlenségére a császáriak is észrevették, de nem fogták tréfára a dolgot. Bosszankodtak a szájhős izgatásain, s hirtelen célba vették, s József atya egyszer csak minden oldalról golyókat hall fütyülni füle mellett. Hamar elmúlt hősi lelkesedése s ékesszólása. Sietett vissza csapatainkhoz. Erős északi szél fujt s ez megnehezítette visszavonulását. A szél belekapaszkodott csuklyájába, ruhája alá fujt, s ép az ellenség felőli oldalon

*) Hugenották gúnyneve, mint nálunk „vastag nyakú“.

futott le a dombról. Nagy kiabálással fogadták és jól elpáholták.

— Istenemre, — szólt Marsillac — ezt a verést nem lopta az ostoba.

Beszélgetésünket nagy zaj zavarta meg. Tömegfelvonulást láttunk az utcán s harsonák zúgtak.

— Mit jelent e kürtszó, uraim?

— Visszajön a kíséret s anekdotám hőst szemtől-szembe láthatjuk, — szólt Coligny, akivel az ablakhoz siettem.

Többi vendégem is követett. A zenekar igen nagy volt s a közeli sarkon fordult már be. Észrevettem József atyát a lovagok között, s hangos nevetésben törtem ki a lovaglókapucinus láttára. Sehogyse tudta szilaj paripáját megfékezni, annyira megijesztették a trombiták.

— Ha nem csalódom, mindjárt láthatunk egy szép buk-fencet! — mondta Boisrobert.

— Annál jobb!

— Bravo.

— A legjobb páholyban vagyunk.

— A szamárnakapucinus, — jegyezte meg Scarron — éppen a legfékezhetetlenebb paripát választotta a kardinális istállójából.

Alig fejezte be szavait, József atyát szinte ablakunk alá hurcolta lova nagyokat ágaskodva, rugva. Vért izzadott szegény, hogy megfékezze a mént, mely nagyon is nyiltan kimutatta, hogy szabadulni óhajt emberétől.

— Holá! hé! vigyázzon!

— Feszesen a gyepelőt.

— Egy ostorcsapást neki! És szorítsa a szügyét!

— Látja eminenciád, — gúnyolódott Scarron, — miért nem tett bocskorára sarkantyút?

— Pedig jó lovasnak hittem, szent atya! — szólt Coligny.

— Máskor kiherélt lóra üljön!

— Ó József, József, — szólt sajnálkozva Boisrobert, — jobban tetted volna, ha vecsernyét mondsz, vagy velünk iszol!

A tisztelendő tartózkodott minden választól, úgy meg volt szeppenve lova fickándozásaitól, s az utcát megtöltő tömeg kiabálásától. A kavarodás tetőpontját érte, mintha az

ördög is beleavatkozott volna, mikor arra jött egy tűzér-szekér, melyet fiatal normandiai kanca húzott. A József lova rögtön jellemző nyerítést hallatott. A szerzetes hiába erőlködött, hogy hátra fordítsa, a ló galoppban iramodott neki a szekérnek, nem törődve azzal, hogy hátán a szürke eminenciás ül. A lovag rettenetesen ordított. A ló ügyet se vetett rá. Ugrott, prűszkölt, ágaskodott, mindenképpen bosszantotta a kancát s már a legnagyobb gyöngédségre akart vetemedni, tekintet nélkül a kanca után vonszolódo kényelmetlen alkalmatosságra.

Ebben a zűrzavarban a szerencsétlen kapucinus üresen hagyta a kengyelvasat s a kövezetre esett. Szerencsére nem történt semmi baja. Hanem a tömeg tréfái és vendégeim gúnyos kiáltásai kihozták sodrából, nekirohant a bűnös lónak, kemény szavakkal szemére hányta illetlenségét, ostorral ütötte s piszkos sehonnainak mondta.

— Hitemre, — jelentette ki Coligny oldalát fogva a nevetéstől, — ez még sokkal különb a Pas de Sure-beli históriánál is.

— Bravo József, bravo! — kiáltották a többiek gúnyosan.

Rábeszéltem vendégeimet, hogy jöjjenek el az ablaktól. A tömeg már épp úgy szemmel tartott minket, mint a kapucinust.

Marsillac és az abbék tudták, hogy vissza akarok térni Párisba, s majdnem összeveszték a versengésben, hogy ki legyen kísérőm.

— Uraim, uraim, talán megengednék, hogy szabadon válasszak!

— Emlékszik még fogadásomra Gondival, — mondta Scarron; — nem mondok le s miután kedvező alkalom kínálkozik a fogadást megnyerni, elsőnek jelentkezem.

— Akkor sajnálom magát, — szoltam elég meggondolatlanul.

— Miért sajnál?

— Nincs szerencséje.

— Milyen tévedés!

— Máris tudom, ki fogja megelőzni.

— Vigyázzon, — súgta fülembé, — nagyon is szemet vetett Colignyra, miközben nekem válaszolt.

— Ostobaság!

— De igen, igaz, én is láttam! — mormolta Marsillac, aki minden szót hallott. — Ördög vigye a hugenottáját!

— Mindkettőjüket kissé merésznek találom, — mondtam az asztaltól felállva. — Egy látogatás, s az uti előkészületek lefoglalják estémet. Engedjék meg, hogy elbocsássam önöket.

Elégületlenül távoztak. Coligny megkért, hogy láthasson elutazásom előtt. Hangosan, úgy, hogy mindenki hallja, adtam engedélyt neki. Ez volt legegyszerűbb módja megbüntetni a Marsillac duzzogását s a Scarron önhihttségét.

Búcsút vettem művészemtől, akit oly ügyesen kiábrándítottam magamból. Egy leheletem elég lett volna arra, hogy a lángot megint fellobbantsam. De a legkacérabb nőnek se lett volna bátorsága elrontani a szelid fiatal leány illuzióit. Oly boldog és büszke volt, hogy Jaques Calot lesz a férje.

Az éj leszállt, mire hazaértem. Megdőbbenve láttam Colignyt ajtóm előtt állani.

— Mit gondol uram? Ilyenkor szokás látogatásokat tenni? Vagy azt akarja, hogy az impertinensek közé sorozzam?

— Ne vádoljon. Kétségbe volnék esve, ha azt látnám, hogy nincs velem megelégedve.

— Akkor más bizonyítékokat adjon.

— De ha holnap késő volna figyelmeztetnem önt a veszélyre.

— Késő? . . . Veszély? . . . Mit jelentsen ez?

— Feleljen kisasszony: elhiszi, hogy veszedelmes lehet egy nőre nézve, ha a kardinális fajtájú ember szerelmes belé?

— Veszedelmes . . . Magyarázza meg!

— Ha az az asszony semmiesetre sem adhatja vissza a kölcsönt.

— Akkor röviden és határozottan válaszolok: ha a miniszter szemét vetett volna reám, katasztrófának tartanám.

— Akkor jól tettem tehát, hogy ily szokatlan órában idejöttem, mivel őeminenciája nagyon is kedvére valónak találja önt s Boisrobertet bizta meg a megtisztelő és kényes feladattal, hogy tárgyaljon önnel.

— Igazán? Megtették közvetítőnek?

— Igen, ha a tárgyalások sikeresek, minden jól megy, de ha nem . . .

— Fejezze be.

— El van veszve!

— Hogyan? Azt szeretném látni. Mi jupon rendelkezik a kardinális személyem fölött?

— Semmi jupon . . . de minden perfid eljárás szakmájába vág.

— Az bizonyos.

— Nem szökött meg nemrégiben egy itteni zárdából?

— Tényleg. Honnan tudja?

— A kardinális erre építi intrikáját. Ha meghallgatja őeminenciája nemes közvetítőjét, udvari equipageban mehet vissza Párisba; ellenkező esetben, felhatalmazták az apácákat, hogy visszaköveteljék s bezárják.

— Jóságos ég!

— Boisrobert abbé már holnap reggel korán eljön tapogatózni kegyedhez.

— Holnap? Hiszen akkor még ma elutazom! Most rögtön!

— Gondoltam. Lovak és egy batár rendelkezésére állanak, s ha érdemesnek tart arra, hogy védője legyek utján . . .

— Igen, uram, elfogadom! Hamar a batárt és menjünk.

Csak legszükségesebb toilletteszközeimet vettem magamhoz. Egy óra mulva már a Páris felé vezető uton robogtam a gróffal.

XIV.

Utközben részletesebben ismertette utitársam az egész dolgot. Boisrobert jobban be volt csipve, mint illet, mikor eltávoztak tőlem, s abba a korcsmába vezette őket, ahol meg volt szállva, hogy még néhány üveg rajnai bort igyanak együtt. Itt azonban meghallotta, hogy Richelieu már több ízben kerestette, otthagya tehát vendégeit s azonmódon őeminenciájához sietett. Egy félóra mulva már vissza is tért s elmondta az érdekes ujságot, hogy a kardinális szerelmes belém, s őt bizta meg Merkur szerepével.

Jupiter-Richelieu azt hitte, hogy szerelemben is ép oly mindenható, mint politikában.

A reggeli audiencia után, már nyolc vagy tiz kémnek adott megbízást. Ezek rögtön lesbe álltak s nemsokára értesítették nancy-i tartózkodásom minden részletéről: a zárdai szökésről, Jaques Callotval való viszonyomról, s a művész

közeli házasságáról. A miniszter mindebből nagyon helyesen azt következtette, hogy szabad vagyok. Ujabb bizonyítéknak tekintette vendégeim névsorát is, melyet szintén nem mulasztottak el közölni velem.

A kardinális terve hamar készen volt. Boisrobert volt a végrehajtással megbízva s nem csinált ebből titkot ebédvendégeim előtt.

Marsillac és Scarron is dühösek lévén reám, kijelentették, hogy nem fogják megakadályozni a Richelieu üldözéseit. Coligny elpalástolta gondolatait, úgy tett, mintha szintén helyeselte volna az egészet, leitatta őket s rögtön hozzám szaladt, mikor társait az asztal alá itta.

Kétségkívül nagy hálaára kötelezett. Valóságos veszedelemből szabadított ki, nem mintha Richeliunek nagy hatalma dacára is joga lett volna engem zárdába csukatni egész életemre; hiszen barátaim tüzet okádtak volna s előbb vagy utóbb visszanyertem volna szabadságom; mindemellett annyi bizonyos, hogy a récollettek örömmel kaptak volna rajtam s drágán fizettették volna meg velem kijátszásukat. Mindez együttvéve azt eredményezte, hogy szinte erőszakosan sodort Colignyhez és sokkal gyorsabban fejlődött ki közöttünk a vonzalom, mely egymás felé húzott.

Negyvennyolc óra alatt Párisban voltunk, de igaz, hogy csak úgy dobtuk az aranyakat. Gaspard kellemes modorú, finomeszű, tapintatos, józan gondolkozású volt, s szerelemben is olyan, amilyen csak huszéves korában lehet az ember. Kitétte magát miattam a miniszter haragjának: tehát fontos volt, hogy visszatértekor ne találjon reánk.

Tournelles-utcai lakásom semmi biztonságot nem nyújtott. Természetesen ott fognak keresni mindenekelőtt.

Picpusben vettem egy elragadó falusi házat, olyan volt, mint egy kis madárfészek zöldlombok között. Ott élveztük boldogságunk békéjét. Azt beszélték, hogy hajdan IV. Henrik lakott itt egy barátnőjével, miután d'Estrée kisaszony megszökött a Coeuvre-kastélyból, s a király még elrejtve tartotta. Minden az intim együttlét mámorát, misztikus örömeit hirdette. A falakat és plafonokat kihívó freskók díszítették. Itt Vénus lépett ki a habokból, amott az Amathonte bölcsője körül Gráciák körben táncoltak Amorokkal. A hálószoba nagy erdőt ábrázolt, ahol Satyrok fürdő Nymphákat és Dryadokat üldöztek.

Az ágyam egész újdívatú volt. Négy sas karmai tartották s egy óriás kagyló volt, melynek mélyében rózsagirlandok huzódtak. Két Faun tartotta össze fenn a függönyöket.

Néha esténként kimentünk Colignyval, de mindig csak kocsin, vagy hordszéken. Egész más városnak láttam Párist. Minden megváltozott. A férfiak nevetségessé tették magukat, a világ legfurcsább szokását vették fel, saját hajuk helyett parókat viseltek. Az első ember, aki hajlandónak mutatkozott vendég-hajat feltenni, de la Rivière abbé volt, akit mindenki ismert aljas intrikáiról s aki a Gaston tanácsadója volt; jutalmul kapta a langresi püspökséget.

Találkozni fogunk vele később Mademoisellenél.*

Eleinte a paróka csak az egyik halántékot fedte, később mind a kettőt. Végül az egész homlokot és fejet. Az udvaroncok szeszélyből, a vörös hajúak hiúságból és a kopaszok szükségéből pártolták az új divatot. Valóságos paróka-özön, parókadüh keletkezett: infolio parókák, kis parókák, bárányparókák, kecskeparókák. Azután jöttek francia, angol, flamand, dán, lengyel, olasz, spanyol parókák. Minden nemzet és minden éghajlat parókái. Nyílt utcán diszítették vele magukat az emberek, annyira, hogy végre a király rendeletet adott ki, melynek értelmében kétszáz parókakészítővel szaporította a már meglevő borbélyok számát.

Coligny ünnepélyes fogadalmat tett, hogy sohasem fog ily méltatlan divatra vetemedni. Sűrű és nagyon szép fekete haja volt, nem féltém, hogy egyhamar szőszegő lesz.

Két hónap telt el.

XIII. Lajos s a kardinális visszatértek a Louvrebba. Óvakodtunk mutatkozni s azt hittük szép vidékünkön, zöld lombjaink között kitünően elrejtőztünk. De a miniszter rendőrségének figyelmét a legtitkosabb menedékhely sem kerülhette el. Scarron és Boisrobert különben is rosszakaratulag ellenünk hangolták.

Egy reggel két hintó állott meg kis házunk kapuja előtt. A csengő oly erősen szólalt meg, hogy a gróf kiugrott ágyából és kardja után nyult. Ugyanakkor Perrot sápadtan, reszketve nyitott be.

Egy testőrtisztet és hat alabárdost jelentett be.

A testőrtiszt Colignyhoz fordult.

*) Mademoisellenek a király nővérét hívták.

— Azzal van vádolva uram, hogy Lorraineben megszőkött csapatától. Ime a parancs, mely szerint a Bastilleba kell önt zárunk. Ami kegyedet illeti asszonyom, öltözzön fel és kövessen.

— Hova visznek?

— Rueilbe, a kardinális őeminenciájához.

A gróf mérgesen iramodott a tiszt felé, megmarkolva fegyverét.

— Ezer ágyú és mennydörgés! — kiáltotta, — mindent értek! Missziójának tulajdonképen ez a legfontosabb része. Őseim fejére mondom, élve ugyan ki nem visz innen bennünket.

— Gaspard, az égre kérem, csillapodjék!

— Csillapodjam? . . . Nem, nem! Jőjjenek csak, mérszeljenek kezet emelni reám, mindannyiukat leszurom!

— Barátom, az ellenállás csak vesztűnkre van. Hidegvér mindenekelőtt. Engedje meg, hogy Rueilbe menjek és szerelműnkre esküszöm, hogy nem fogja lakat alatt tölteni az éjszakát.

Nyugtalanág és féltékenység villámlott át szemén.

— Oh — siettem szemrehányó hangon hozzátenni — kételkedhetik bennem és szívemben?

— Nem, — suttogta, — de Richelieu mindenre képes.

— Arra is, hogy több esze legyen, mint nekem? Vigyázz Gaspard, mindjárt vétkezem miattad a szerénység ellen.

Szavaim mosolyt csaltak ajkára. Elvégre szökését nem lehetett komolyan annak minősíteni. Fiatalembereink minduntalan megengedtek maguknak ilyen kis kiruccanásokat, anélkül, hogy bűnükül rótták volna fel.

— Menj hát, — szólt Coligny, — bizom benned. Igazságtalan volnék, ha a vörös embertől féltenelek.

— Vége lesz már a suttogásnak? — kiáltott durván a tiszt.

Befordultam öltözőmbe s egy szempillantás alatt elkészültem. Coligny megölelt s nyugodtan ült az egyik kocsiba, mely gyorsan robogott a Bastille felé. Én a másikba ültem. Rouleig a falak mellett mentünk s onnan tértünk a Rueil felé vezető útra. Tizenegykor ott voltunk.

A régi Saint Denis apátság birtokainak jó részét vette meg Richelieu. Leromboltatta a régi zárdát s helyére gyönyörű szórakozó helyet épített. A kardinális ép asztalnál ült.

Mosolygó arccal, s a világ legfeszitelenebb modorával közeledtem hozzá:

— Azt hittem, hogy emienciád lesz oly udvarias, hogy engem is megvár.

Féloldalt fordult székével és meglepve nézett rám. Ugyanazon a hangon folytattam:

— Emberei hajnalban felzaklattak s nem pihentek útközben. Bőjtje fogtak, Monseigneur.

— Hamar egy terítéket! Siessenek! — kiáltotta szolgálinak.

Azután élénk örömmel ragadta meg kezeimet.

— Igazán kisasszony? Kegyeskedik reggelit kérni? Nagyon kedves! Könnyekre voltam elkészülve s nevető arcot látok, ragyogó szemeket. Becsületemre, kellemesebb meglepetést nem szerezhetett volna.

Széket tolt elém s leültem melléje.

— Könnyekre volt elkészülve? Ugyan miért uram?

— Kóstolja meg a fácánt, szépem! — szólt tányért nyújtva felém, anélkül, hogy kérdésemre felelt volna.

— Könnyek nem bizonyultak jó eszköznek arra, hogy az embert zavarából kisegítsék.

— Igaza van!

— Legyen szives nyujtsa ide az olajat.

— Szivesen! Figyelmébe ajánlom a rákot. Kitünő. Közünk maradjon, úgy látom, nem nagyon szerelmes a grófba.

— Én? Ellenkezőleg! Bele vagyok bolondulva.

— Mit jelentsen ez? — kérdezte zavartan reám tekintve.

— Engem nem csapott be az elfogatási komédiával. Bizonyára figyelmeztetni akarta Colignyt katonai kötelességeire s egyszerűen megleckéztette.

— Kétségkívül, kétségkívül. A leckén aztán törheti a fejét a Bastilleban hosszú ideig.

Hátrataszítottam székem és hirtelen felugrottam.

— Hogyan? Ma este nem fog kijönni?

— Ma este? — nevetett a miniszter. — Drága gyermekem elment az esze? Nyugalom és foglaljon megint helyet az asztalnál.

— Köszönöm, már nem vagyok éhes uram!

— Egy szelet kecskehússal kínálom meg. Kitünő ízű.

— Beszéljünk Colignyról kérem.

— Igen. Koccintsunk egészségére. Nyolc, tíz hónap mulva megint szabad lesz.

— Nyolc, tíz hónap! De hiszen ez méltatlanság! Ha nem hinném, hogy szavaival csak próbára akar venni, mától kezdve én volnék legelkeseredettebb ellensége.

Haragos, erőszakos hangon beszéltem.

— Ugyan miért? — kérdezte Richelieu megdöbbenve változásomon.

— Mert minden igaz ok nélkül olyan bánatot okozna nekem, amit sohsem tudnék kiheverni.

— Tévedés, lelkem! Mindent ki lehet heverni.

— Vigyázzon! Ne beszéljen velem így!

— Fenyegyet?

— Igen, fenyegetem! Hiába első miniszter! Gyűlöletemmel fenyegetem s egy asszony gyűlölete uram, messze elérhet. Rögtön adja aláírását, hallotta? Akarom Colignyt ma este, vagy ha nem . . .

— Ha nem?

— Ha nem, akkor utálok, gyűlölöm! — kiáltottam arcába haragos szemekkel.

Aztán a székre vettem magam és sikerült könnyekben kitörnöm.

A szolgálak kimentek. Richelieu közelebb jött, megfogta kezem és mézédés hangon, simogató tekintettel mondta: .

— De elvégre, ha szeretem, elragadó nő!

Letörültem könnyeim s a világ legostobább arckifejezésével néztem rá.

— Ha szeret?

— Igen és féltékeny vagyok arra az emberre.

— Hallgasson! Egy szót se tovább!

— Miért?

— Pirulnom kellene önért.

— Hogy érti ezt?

— Esküszöm, hogy örökre elvesztené becsülésem, Richelieu kardinális, az első miniszter, a leghatalmasabb ember Franciaországban a király után . . . Mit beszélek? A király előtti! . . .

— Eh, eh . . . nem mondom, hogy téved!

— Richelieu kardinális szeret egy asszonyt, és nem talál más eszközt arra, hogy megszerettesse magát, minthogy visszaél hatalmával? Az első miniszter oly kevésbé bizik ön-

magában, szellemében, hódításában, hogy brutálisan elteszi láb alól versenytársát? Oh uram, most már nyugodt vagyok! s ha képes volt ily gyáván cselekedni . . .

— Kisasszony!

— Igen, gyáván! Nem vonom vissza a szót! Ha azért csukatta el a grófot, hogy biztosabban hozzám férközzön, oly akadályra fog találni, melyet szerelem sohsem léphet át.

— Mi volna az?

— A megvetés!

Megremegett. Erős és jól célzott csapással sujtottam. Tekintete mindenki mást megfélemlített volna, de én biztos voltam szerepemben. Rendithetetlen nyugalommal folytattam :

— Hiszen nem sértettem meg uram semmivel! Csak feltételek mezején szaladgáltunk . . . és hibáztam, hogy szavait komolyan vettem. Ép oly kegyesen fogja aláírni a Coligny kiszabadítását is, mint annak idején a Jaques Calotét és egy jogcímmel több hálára számíthat.

Lecsillapítottam dühét. Mosolyogva közeledett széke-
hez.

— És háláját kicsikém, mikor és hogyan fogja bebizonyítani?

— Ne beszéljen így! Még elhítené velem, hogy kegyét el szándékszik adni . . .

— Emlékezzék rá, hogy én megfizetem adósságaimat! Tegyen szintén úgy!

— Szívesen, kardinális úr, de előbb alá kell írnom az adósságleveleket.

— Igaza van! — válaszolta gyöngéden kezét csókolva.

Csöngettem. A szolgák bejöttek.

— Tollat, tintát, papírt őeminenciájának! — szóltam két nagy embernek, akik hamar engedelmeskedtek, s akiket Richelieu még hamarabb elküldött, mikor aláírta a Coligny szabadlábrahelyezését.

— Remélem, bájos nő, hogy határtalanabb bizalommal senki sem lehet? — mondta a miniszter, háromszor-négyszer is kezét csókolva. — Szavamra, bámulatraméltó, isteni teremtés. Még a haragja is imádni való! Hallatlan, hogy ily fiatalon annyira tisztában legyen a tetszeni tudás művészetével.

— Oh monseigneur, a szépség báj nélkül csak olyan, mint a háló csalétek nélkül.

— Drága gyermekem, Isten magát legértékesebb adományával áldotta meg.

— Minden reggel hálát adok neki eszemért és minden este kérem, hogy őrizzen meg szívem ostobaságaitól.

Megkísérelte átölelni derekam, de ügyesen úgy fordultam székeмен, hogy megghiusítottam szándékát.

— A maga szive, szép Ninon, sohsem követhet el ostobaságokat.

— Azt hiszi, kardinális úr?

— Különösen, ha beleegyezik, hogy szeressem.

— Hagyja, hogy előbb Coligny iránt hűljön le. De van egy ötletem, monseigneur.

— Hallgatom.

— Az a fiatalember kitűnő családból való. Nem vinné előbbre kissé?

— Semmiesetre! Református!

— Igaz! De ha megtérítem?

— Maga!

— Én magam. Azt hiszi, hogy nem tudok prédikálni egy hugenottának?

— Bolondság!

— Csak ne nevéssen. Nagyon is hivatottnak érzem magam a grófot megtéríteni. S ha Coligny az apostoli római katolikus vallás kötelékébe lépett, követelem, hogy az első szabad ezred az övé legyen.

— Az nem lehet.

— Visszautasít?

— Vissza!

— Vigyázzon! Ez utolsó szava?

— Utolsó!

— Akkor monseigneur, vagy fél adósságomat növelni, vagy engem nem tart fizetőképésnek.

— Nagyszerű, isteni! — kiáltott fel, s másodszor is megpróbált karjaival átölelni.

Most jobban sikerült, nem tudtam elég gyorsan megfordulni, de hamar kibontakoztam vakmerő karjaiból s olyan mosollyal, mely végleg elcsavarta eszét, mondtam:

— Még nem jött el a lejárati napja. Megkapom az ezredet? igen vagy nem?

— Igen, ha a gróf áttér. Legyőzött.

— Akkor engedje meg monseigneur, hogy azonnal a térítéshez kezdjek.

— Már el akarsz menni!

Tegezett. Vakmerősége már nem ismert határt. Legfőbb ideje volt, hogy távozzam. Siettem befejezni a veszedelmes jelenetet.

— Mikor egy lelket kell megmenteni az egyháznak, sosem szabad egy percet sem elmulasztani; lehetetlen volna, hogy épen kardinális úr késleltessen.

— Nagy huncut!

— Komolyan beszélek, monseigneur.

— Jó! Mikor találkozunk?

— Ma még megbocsátom önnek kierőszakolt látogatásom, de a jövőben várja meg, míg magamtól jövök.

— Nemsokára, szerelmem?

— Bizzék szeszélyes természetemben. Nem kötelezem magam semmire, de jogában áll mindent remélni. Az ön legalázatosabb szolgája!

Egy utolsó, a többieknél is gyújtóbb mosollyal gyorsan kisiettem, boldogan, hogy ily sikerrel játszottam szerepem s meggyőződve arról, hogy nagy színésztehetség vagyok. Nem furdalt a lelkiismeret egy csöppet sem, amiért megcsaltam a világ legfurfangosabb emberét s reméltem, hogy minden következő találkozásunknál így kivágom a rezet. A kardinális kétségkívül ügyes politikus és nagy miniszter volt, de távolról se lehetett kedves embernek mondani. Egész lénye kellemetlenül hatott a nőies finomságra. Sohssem riadt semmi zsarnokságtól vissza. Ehhez járult, hogy szokásai csöppet sem voltak példaadók, holott már helyzete is arra kötelezte, hogy respektálja a vallást s az erkölcsöket.

A XVII. százdban nem röstelte barbár idők prelátusaival versenyezni. Mint azok, ő is nagy javakat kaparintott magának össze s mint azok, elhanyagolta a lelket a mulandókért; mint azok, ő is csákot tett, kardot kötött, hogy a csapatok élére álljon. Végül, mint azok, sok vért ontott és tirannizálta a népet. A miniszter előtérben álló példája nagyon sok utánzót teremtett. Szerzetesek, papok, püspökök, kardinálisok hivatásukhoz még a katonait is csatolták s résztvettek a küzdelmekkel együttjáró zűrzavarban és kicsapon-

gásokban. Rengeteg sok satyrát irtak róluk. Emlékszem a legjobbnak egy részletére:

Un archevêque est amiral
 Un gros évêque est caporal
 Un prélat préside aux frontières
 Un autre a des troupes guerrières,
 Un capucin pense aux combats
 Un cardinal a des soldats
 Un autre est généralissime,
 Ó France! sache qu'ici bas
 Ton église si magnanime
 Milite et ne triomphe pas.

A Rueil-palota előcsarnokában Boisroberttel és Scarronnal találkoztam. Megremegtek a meglepetéstől, mikor megpillantottak.

— Uraim, megtalálták számításukat! — mondtam nekik gunyosan meghajtva magam.

És visszatértem Párisba, ahol futottam a grófot kiszabadítani a Bastille sötét börtöneiből. Különös! Rosszkedvüen jött ki s hiába erőlködtem, hogy szétozlassam homlokáról a sötét fellegeket. Csak későn tudtam meg érthetetlen viselkedése valódi okát. Oh, emberi ostobaság és igazságtalanság! Coligny hűtlennek gondolt, elhitette magával, hogy nem érhettem ingyen el szabadrábrahelyezését. És a szerencsétlen semmit se szólt nekem, nem is sejthettem gyanakvása okát.

Ősszel megint megnyitottam házam s miután nagyon sok vendégem üldözött hódolatával, azt hittem, hogy féltékeny. Sőt úgy láttam, hogy Senneterre hercegre féltékeny leginkább, aki akkor tért vissza a háborúból s akinék fiatal felesége akkor is . . . jóbarátnóm volt.

Komolyan kétségbe voltam esve.

Este nem mentem ki a mulatóhelyekre; elhanyagoltam öltözködésem; szépségflastromot nem tettem arcomra, sem pudert hajamra. Minél jobban elidegenedett tőlem Gaspard, annál telitettebb volt lelkem vele, s annál inkább szükségét éreztem állandó jelenlétének. Hiába őrizkedtem a sziv furcsaságaitól, ép oly kevéssé tudtam megvédeni magam, mint bárki más. A gróf két napig nem jött el. A következő szenvedélyes vallomásokkal, könyörgő frázisokkal telt levelet irtam neki, melyet ma bizonyosan nem irnék senkinek:

„Milyen igazságtalan, édes Gaspardom! A herceg látogatásai felháborítják s összetéveszt olyan asszonyokkal, akik nem őszintén és becsületesen szeretnek. Ha már nem tet-szene nekem, ha más foglalta volna el helyét szivemben, nem ismernék más kötelességet, mint hogy nyíltan bevall-jam. Legyen igazságosabb. Szeretem, szeretem, szeretem! Mielőtt megismertem volna, sok drága percet vesztegettem a szerelem megismerésére, holott megérezésére kellett volna pa-zarolnom. Sajnos, vak voltam, s a szerelem megbosszulta magát. Most minden él, megélenkül körülöttem, minden csak szenvedélyemről beszél, minden szeretni hív! Az emésztő tűz, szivemnek és lelkem képességeinek olyan erőt ad, mely el-árasztja összes érzéseimet. Barátaim kedvesebbek előttem, önmagamat jobban szeretem, mandolinom hangja mintha meghatóbb volna, hangom harmonikusabb. Mikor előadok egy dalt, elragad a szenvedély, a lelkesedés s úgy felkavar, hogy megerőltetésembe kerül félbeszakítani a zenét. A fel-hevülés aztán mélységes álmodozásba megy át, melynek szin-tén megvan a maga bája. Mindig magam mellett érzem, látom, beszélek vele, elmondom, hogy szeretem s mindig gyöngédebben mondom, mint amikor tényleg itt van. Kép-zelődésem hol magasztalja, hol vádolja. Szerencsésnek ér-zem magam és mégis vannak megbánásaim, kívánom és kerülni akarom, úrok magának és összetémem. Aztán el-olvasom leveleit: sokszor szépelgők, olykor gyöngédek, rit-kán szenvedélyesek és mindig igen rövidek. Kétségek gyöt-rik eszem. Különös aggályaim, érthetetlen féléseim van-nak; kérdőre vonom tükrömet és jó barátnőimet, hogy mit tartanak szépségemről? . . . Egyszóval bolond vagyok és nem tudom mi lesz velem, ha ma este nem jön!

Ninon.“

Sokkal forróbb hangú volt levelem, semhogy ne lobban-totta volna ismét lángra. De csak egy napig tartó volt az újjászületés.

Visszajött s csak akkor árulta el, hogy mit gondolt Richelieunél tett látogatásomról. Sirtam mérgemben, mert úgy láttam, hogy tiltakozásom nem győzte meg. Ép abban a pillanatban, mikor erről vitatkoztunk, a kardinális komor-nyikja, des Bournais lépett be hozzám. Öminenciája meg-hívott másnap villásreggelire Rueilbe és egy Eineryhez szóló utalványt küldött 50.000 aranyról.

A helyzet rettenetes volt. Mindenáron meg kellett győznöm Gaspard-t, még ha másodszor is ravaszsággal kell lecsillapítanom a minisztert. Összetéptem tehát a levelet és az utalványt is, s méltóságteljesen fordultam a szolgálához:

— Menjen, mondja meg gazdájának, hogy a lelkiüdvőségem már ugyis eléggé nyugtalanít. . . Nem akarok egész bizonyosan elkárhozni.

Des Bournais válaszon megbotránkozva, ment el.

— Most, még mindig bűnösnek hisz? — kérdeztem Colignytól.

— Igen, — felelte nyersen — az üzenet is csak amellett szól, hogy legalább is sok reményt nyújtott a kardinálisnak. Visszaadom szabadságát s visszaveszem az enyémet is.

E szavakkal kiment. Nem láttam többet. . .

Nagyon busultam. . . De nem sokáig.

Felesleges a szerelemben rendszert felállítani, ha az ember nem követi. Tulságosan szerettem Colignyt, ez a gyöngédségi túlzás lehütötte. Aztán elég ostobán, tényleg meg akartam téríteni. Előrehaladását, szerencsését tartottam szem előtt. Ő csak prédikációim és a katekizmus okozta unalmat vette észre. Semmi sem veszedelmesebb, mint arra szoktatni a férfit, hogy ásitson jelenlétünkben és Coligny rengeteget ásitott, különösen, mikor a miszteriumokat magyaráztam neki.

Egy hét mulva hallottam, hogy a Luxembourg herceg nővérével házassítják ki.

Talán a humenterv volt főoka a cserbenhagyásának. Megesküdtem, hogy soha többet meg nem várom, hogy udvarlóm hagyjon el előbb; még azt is megfogadtam, hogy soha többet nem térítek meg senkit, sőt ellenkezőleg.

Öminenciáját nagyon sértette a szolgálával küldött válasz, de nem mert ellenem tenni semmit. Colignyval szakítottam s így nem volt ürügye rá; már nem törődtem vele, hogy a gróftól bezárják-e a Bastillebe vagy sem? Richelieu különben is szerelmi csatákat gyakran vesztett. Marion Delorme-nál is vereséget szenvedett, legalább is Marion esküdött rá. Montmorency kisasszony is megtagadta, madame de Choulnes azzal dicsekedett, hogy lóvá tette, Chevreuse hercegnő pedig utálatos tréfákat üzött vele. Szerencsétlenségei betetőzéseül pedig legutóbb madame de Cavoyenál ütöttek ki balul kísérletei. Az eset elég rövid, azért idefűggeszthetem.

A kardinális elég önhitt természetű lévén, úgy látta, hogy a fiatal asszony tekintetével gyakran találkozik s bizonyosra vette, hogy szerelmes belé.

A szép reményen felbuzdul s a férj testőrségében kapitányi rangot kap.

Azt hitte, hogy legegyszerűbben így puhítja meg az asszonyt. Egyszer, a férj távollétében belopózkodik a madame de Cavoye szobájába s néhány bevezető szó után megkérdi:

— Lássuk, kit szeret jobban: férjét-e, vagy engem?

Az asszonyban sok finomság volt. Rögtön átlátta a miniszter szándékát s igyekezett az együgyüt adni, hogy kikerüljön a csávából. Ravaszága hasonlított az enyémhez, de ügyesebb volt.

— Monseigneur, — felelte, — ne vegye rossz néven, de megvallom őszintén, hogy a férjemet jobb szeretem.

— Oh! — sóhajtott Richelieu elkedvetlenül.

— Kétségkívül! Önért mindig aggódom, egészsége nyugtalanít, de férjem élvezetet szerez nekem.

— Mit szeretne inkább, hogy az egész világ haljon meg, vagy a férje.

— Inkább haljon meg mindenki.

— Mit csinálnának aztán ketten egyedül?

— Amit Ádám és Éva, monseigneur.

A kardinális nem akart tovább kérdezősködni, azt gondolta, hogy úgylis hiába erőszakolná tovább a tiltott gyümölcs kérdését egy asszonynál, aki úgy szereti az urát.

Szakitásom Colignyval jeladás volt más sóhajtozó reménységeknek. A legkedvesebbek egyike a Rambouillet marquise fia volt. Fiatal, élénk, ragyogó, ép oly szellemes, mint a gróf. Csak egy hibája volt: örök hűséget kívánt tőlem. Könyörgései már türelmetlenné tettek s egyszer azt irtam neki:

„Három hónapig szeretni foglak. Ez a végtelenség.“

Elragadtatva sikereimtől, szépségemre büszkén, lelkiismeretfurdalások nélkül a legőrültebb életet éltem. Filozófiai argumentumokkal is támogattam, indokoltam életmódomat. Apám utolsó tanácsai meghozták gyümölcsüket. Miért ne adnám át magam az élvezeteknek? — kérdeztem. Miért ne engednék a csábnak? Kegyeimet úgylis mindig a szeretetreméltóság, érdem, hírnév, sosem a gazdagság nyeri el. Ne lehetnék gyöngé, anélkül, hogy rossz volnék? Áruló nem

vagyok. Ha nem szeretek, megmondom. Egyedül csak a barátság tiszteletreméltó érzés a világon. Egyszersmindenkorra fogadom, hogy a szerelmet nem veszem komolyan.

Mindazonáltal nem titkoltam el önmagam előtt, hogy rosszakarattól félnem kell.

Hírnevem már tönkre volt téve, de ez nem gátolt meg abban, hogy rendszerem szolid alapokra fektessem és hirdessem. A nők arra vannak alkotva, hogy a férfiak tetszését learassák, arra vannak hivatva, hogy közöttük éljenek, nevelésük is a szerelemre képesíti. Minden szenvedély közül ez az egyedüli, mely meg van engedve . . . s mégis az egyedüli dicsőség, melyet kivívhatnak maguknak, az, hogy ellenállanak szenvedélyüknek. Hiszen ez abszurdum! Szívünk van, a szív arra van alkotva, hogy szeressen, a szerelem önkénytelen: tehát ahelyett, hogy elpusztítsuk a hajlamot, mely egyéniségünk legjelentősebb alkotórésze, mennyivel helyesebb tökéletesítésén dolgozni.

Részemről, nem késlekedtem. Mikor később analizálni akartam munkám eredményét, ime milyen felfedezéseket tettem:

Nálam a szerelem túlzásig pazar, örült heveségű, s mindenekfölött nyílt. Inkább gyöngéd, mint érdekelt, inkább gyönyörteljes, mint kicsapongó, de sokkal élénkebb, semhogy szabályokat, törvényeket ismerne. Férfias eszem és nőies szívem van. Okoskodom és szeretek egyszersmint. Minervát és Amort összepárosítom. Egyszóval „galant homme“ vagyok — s jól érzem így magam.

Udvarlóim sohsem keltettek illuziót bennem. Jól tudtam lelkükbe látni. Sohsem ész és jellemértékek vonzották őket hozzám, hanem belémszerettek, mert szép arcom volt s vágyuk lángra lobbant. Szívemben a második hely volt a szerelmes lovagoké, az elsőt barátaimnak adtam. Minden nemes érzésünket megérdemlő barátságot figyelemmel, hűséggel, tisztelettel viszonyoztam. Mindig bizalmatlan voltam azokkal szemben, akiknél szerelem játszotta a főszerepet. Ugy éreztem, hogy sohsem fognak az igazi becsülés magaslatára emelkedni azzal a nővel szemben, akibe szerelmesek.

Nem mindjárt jutottam el — bevallom — a logika tetőpontjára, de éles kritikával lassanként sikerült odáig érnem. Asszonyi kacérságban azonban mindez nem akadályozott. Ugy ápoltam szépségem, mint a természet legdrágább aján-

dékát; büszke voltam rá s kerestem minden alkalmat, hogy érvényesíthessem.

Egy idő óta Rambouillet folyton kinezott, hogy menjek vele a Louvre báljára.

Végre elhatároztam magam. Hízolgőim váltig erősítettek, hogy az összes jelenlevő hölgyek elől elviszem a babért. A kardinális kigyógyult ráncórájából, vagy okosabbnak tartotta ismét remélni, elég az hozzá, hogy meghívott a ballett után vacsorázni, kis lakosztályába, de nem akartam kísértésbe hozni. Udvariasan kimentettem magam.

Abban a pillanatban, mikor kiléptem a Louvreból s épen kocsimba akartam szállni, valaki megrántotta ruhám. Meglepetve fordulok hátra s szemközt találom magam egy talpig feketébe öltözött, sarkastikus mosolyú kis emberrel. Szemei úgy ragyogtak, mint a karbunkulus. Rambouillet észrevette rémületem s kérdőre vonta a különös személyt, aki még mindig makacson fogva tartotta ruhám. A fekete férfi csendet parancsoló mozdulatot tett s mély szomorúsággal fordult felém:

— Kisasszony, kegyed büszke a szépségére. Joga van hozzá, mert igazán csodás. De sajnos ennyi bájnak is el kell hervadni egykor. Eltűnnek arcáról a rózsák, s az öregség, a maga ránckiséretével megjelenik. Higyje el, jó lesz vigyázni! Igyekezék megelőzni a szerencsétlenséget, mert hiszen azután semmije se marad.

Ennyit mondott, aztán komolyan köszönt és eltűnt az előcsarnok oszlopai mögött.

XV.

A fekete férfi úgy sietett eltűnni, hogy zavaromban semmit sem tudtam válaszolni.

— Semmim se marad! — mondtam Rambouilletnek. — Mégis csak impertinens! Hát nem marad meg . . .

— Esze, kedvessége, drága szépem! Kétségkívül. Hogy a hideg láz rázza ki ezt a jóst.

Kis szünet múlva elfogultan szóltam:

— Annak az embernek mégis igaza volt!

— Hogyan?

— Igaza van, ha mondom! Ami szépségem után marad,

elég lesz-e ahhoz, hogy barátaimat megtartsa? Nagyon valószínűtlen!

— Lalala, bolond beszéd!

— Ugy is hiszem, ahogy mondom!

— Ugyan menjen! Mikor a jelen annyi gyönyört kínál, mire való a bánatán búsulni?

— Mert reánk, nőkre nézve, az öregség borzalmas! A férfi öregsége méltóságteljes, imponáló; a mienk kétségbeejtő s minden poezis híján való. Romok vagyunk, de nagyság és fenség nélkül. Tizenhárom éves korunktól huszonhét éves korunkig legyünk szép nők s aztán úgy kellene, hogy változunk át férfiakká.

— Csakhogy miután ilyesmi lehetetlen, nem is kell kívánni.

— Mindegy! Szeretnék azzal az emberrel még egyszer találkozni.

— Baljós emberével? Fidonc! Ha még egyszer szeme elé kerül ez a bagoly, kergesse irgalom nélkül el. Még melankolikussá tenné s megfosztaná legelragadóbb bájától!

Rambouillet nem győzött meg. Egész éjszaka kellemetlen gondolataim voltak: álmomban fehér hajjal, ráncosan láttam magam. Másnap estély volt nálam. Rossz hangulatom még mindig nem oszlott el, s az öreg Panat bárónő (hűséges látogatóim egyike), hogy felvidítson, boszorkányokra terelte a beszélgetést. Ha jól emlékszem, épen a Loudon-pörből kifolyólag, mely akkor egész Párist foglalkoztatta. Lude gróf — egy újabb ismerősöm — kigunyolta a bárónőt. Saint-Évremonde se kímélte. Mások azonban rögtön védelmére keltek.

— Keresztény varázslók! — kiáltott Saint Évremond.

— Nem tudják, — folytatta a bárónő — hogy vannak jó és gonosz varázslók. Az egyik a jónak szentelte magát, másik a rossznak.

— Hogyne! — erősködött a Grand Châtelet elnöke. — Ha Ruggieri akarta, jégeső volt.

— Látja, milyen ügyes ember!!

— A keresztény Isten türelmesebb Jupiternél.

— Persze! Salmonének nem volt szerencséje.

— Uraim, uraim, nem kell gunyolódni! Miért keressünk oly messze bizonyítékokat? 1631-ben, szóval alig három éve, a törvényszék tűzhalálra ítélte az arsenalban, ahol én ma-

gam elnököltem, Adrien Bouchardt és Nicolas Gourgant, mert három, pergamenre vörös tintával írott magikus könyvet találtak náluk, meg egy fekete stolát s egy ólom serleget, boszorkánysággal akarták elveszíteni Richelieu kardinálist.

— Igazán? — kiáltott Saint-Évremond — az ötletben volt némi érdem.

— Csönd uraim! — kiáltottam. — Tudják, hogy a politika száműzve van körömből. Térjünk vissza kérem a varázslatokra. Kár, hogy Panat bárónő nem nevez meg valakit, akit láthatnék, kérdezhetnék, akkor mindenesetre könnyebben győzhetne meg.

— Menjünk Poitonba! — kiáltották a gróf és Saint-Évremond egyszerre. — Ott láthatja Urbain Grandiert.

— Felesleges ily hosszú utat tenni! — szólt a bárónő.

— Közelebb is találhatnék valakit?

— Kétségkívül drágám!

— Az már inkább megfelel. De hol?

— Menjen Gentillybe, ott találja Perditort.

— Tényleg, — jegyezte meg az elnök. — Elsőrangú varázsló!

— Van oly ügyes, mint César és Ruggieri?

— Ügyesebb, kisasszony, sokkal ügyesebb: megmutatja az ördögöt annak, aki látni kívánja és bájitalt készít, hogy fiatal emberek megszerettessék magukat a lányokkal.

— És hogy a nők megőrizhetik szépségüket késő öregségükig velem!

— Mily tréfa! — nevettem.

— Nem tréfa, kedvesem!

— De hát miért nem kért saját számára is bárónő?

— Mert fiatalon kell kezdeni, például a maga korában.

— Oh!

— Én már elkéstem!

Hiteleneink tovább gúnyolódtak. Nem figyeltem rájuk, akaratom ellenére is befolyásoltak az elnök és a bárónő ostoba meséi. Elhatároztam magamban, hogy meglátogatom Perditort.

Másnap kocsin mentem a Gentilly-útra s magammal vittem Lude grófot, mivel egyáltalán nem hitt varázslatokban. Nem akartam, hogy becsapjanak. A falu határán megkérdeztük a híres nékromantikus lakását. Egy vezető ajánlott, hogy elkísér s nemsokára széles és mély árkok között

egy kötőrés üregéhez értünk. Vezetőnk jelt adott. Abban a pillanatban egy vörösbe öltözött férfi jelent meg a tulsó oldalon és megkérdezte, hogy mit akarunk.

— Olyan folyadékot szeretnék kapni, mely megőrizze szépségem életem végéig.

— Én meg az ördögöt akarom látni.

— Mindkettőjük kívánsága ki lesz elégítve! — válaszolt a vörös ember nyugodtan, mintha a világ legtermészetesebb dolgait kértük volna.

Egy kis felvonóhidat bocsátott le az árokra, s nem-sokára benn voltunk a kőbányában. Teljes sötétség vett körül. Kissé kényelmetlenül éreztem magam.

— Ne féljen, — súgta a gróf. — Kard, tőr és két pisztoly van nálam: elbánok én a világ minden varázslójával!

Körülbelül öt percig haladtunk földalatti folyosókon, végre egy sziklába vájt kerek terembe értünk. Nehány fáklya komor és vibráló fényt vetett a boltozatra. A terem mélyén, feketével bevont emelvényen, a mágusok viseletébe öltözött férfi várt reánk.

— Ime a mester! — mondta a vörös ember ünnepélyesen.

Aztán magunkra hagyott. Tényleg a varázsló előtt álltunk.

— Lépjenek közelebb! — kiáltotta Perditor félelmes hangon. — Mit akarnak?

— Szeretném, — rebegetem reszketve — a fiatalságot és szépséget megőriző folyadékot megkapni.

— Negyven arany! Fizessenek előbb!

Azonnal erszényem után nyultam. Nem törődtem a furcsa bizalmatlansággal, kifizettem a kívánt összeget. A gróf nem várta be az emelvényen ülő ember kérdéseit.

— Varázsló úr, kíváncsi vagyok az ördögre. Mennyiért mutatja meg?

— Száz livre!

— Fenét! Ilyen árak mellett jól kereshet!

A barlang ura nem is méltatta válaszra. Elvette a gróf pénzét s aranyaimmal együtt elzárta erszényébe. Aztán a csengőre tette kezét. Erőteljesen kondult meg a csengő, mintha a Notre Dame harangja volna. A fülsiketítő zajra, két közepes szépségű, fehérbe öltözött, virágokkal diszített nimfa szállt fel mellette a föld alól. Perditor némán mutatott reám, s feljűk nyujtott egy üres kristályüveg fiólat, s ujra

megszólaltatta ijesztő csengetyűjét. A nimfák eltűntek. Megértettem, hogy ők készítik a folyadékot.

— Tehát mindketten el vannak határozva arra, hogy az ördögöt lássák?

— Nagyon is el vagyunk határozva! — felelt a gróf.

— Neve?

— Feltétlenül szükséges, hogy megmondjam? — dadogtam.

— Feltétlenül.

— Nevem Anne de Lenclos.

— Az én nevem Georges des Landrilles, Lude grófja.

— Megesküsznek, hogy semmit sem árulnak el az itt látottakból?

— Esküszünk.

— Megigérik, hogy nem félnek s sem Istenhez, sem a szentekhez nem fohászkodnak?

— Igerjük!

A varázsló felállott. Egy hosszú ébenfapálcát vett elő, felénk jött, kabalisztikus figurákat rajzolt a homokba s így szólt hozzánk:

— Még kimehetnek . . . Félnek?

Szerettem volna igenlő választ adni, de a gróf határozott hangon jelentette ki:

— Félni az ördögtől! Fi donc! Hát kinek néz minket. Abban a pillanatban mintha mennydörgést hallottunk volna. A mágus hangja uralta a zenebonát. Kiabált, gesztikulált s idegen nyelven egész sereg ördögidéző szót mondott. Az embernek ég felé állott a haja. Elfogott a rémület. Belekapaszkodtam a gróf karjába és könyörögtem, hogy menjünk el.

— Már késő! — kiáltott a varázsló. — Át ne lépjék a kört, vagy meghalnak.

A mennydörgő zaj után láncsörgést hallottunk, mintha a föld mélyén húzta volna valaki. Gyászos nyögés hallatszott. A varázsló még mindig gesztikulált és kettőzött erővel ordított. Barbár szavakat ejtett ki s mintha hovatovább annál dühösebb lett volna. Egy szempillantás mulva lángok vetek körül.

— Nézzék! — kiáltott Perditor.

Rémülten kiáltottam fel, mikor a tűzforgatag közepén egy nagy fekete bakot pillantottam meg, vörös láncokkal megrakva. Az ordítások még félelmesebbé váltak, a lán-

gok ijesztő mérveket öltöttek s egy sereg megláncolt démon kezdett táncolni a bak körül, fáklyákat csóválva és örülten ordítva. A bak felállott, megrázta szarvait s látszott, hogy ő a pokoli sereg vezére.

— Szavamra, — kiáltott fel a gróf, — ügyes komédia, bevallom, de szeretném látni a kulisszákat s a szereplők kosztümjeit közlől.

Kezébe vette pisztolyait s át akarta lépni a kört. A mágus gyorsan jelt adott s a lángok kialudtak, bak és démonok eltűntek. A legmélyebb sötétség vett körül. Hirtelen erős karok ragadtak meg, erőszakkal elhurcoltak, s a barlang elé dobtak.

Boldog voltam, hogy ilyen előre nem látott kibontakozással szabadultunk, s nem kívántam visszamenni, hogy folyadékomat elkérjem. Szívesen otthagytam a mágusnak a negyven aranyat.

A gróf nem osztotta nézetem. Mindenáron a talány nyitjára akart jönni. Elképzzelhetetlen vesződésembe került, míg rábirtam, hogy hazatérjünk. Borzalmas sarlatanéria áldozatai voltunk szerinte. Én nem voltam éppoly biztos a dologban, mint ő, s a rettenetes látványtól nem tudtam szabadulni. Egész nap és egész éjjel lángok közt táncoló, sikító ördögöket láttam. Másnap lázas voltam s nem akartam fogadni senkit. Éppen elszunnyadtam kissé, mikor riadtan felébredek. Előszobámból veszekedés hallatszott:

Kíváncsiság fogott el. Hamar pongyolát vettem magamra s megparancsoltam, hogy engedjék be a látogatót. Néhány másodperc után megjelent ajtóm küszöbén. A rémület és megdöbbenés kiáltása tört ki ajkamon, felismertem a loubrebéli fekete embert benne. Szinte földig hajolt előttem s karosszékemhez közeledett.

Kíváncsian vizsgálgattam.

Öreg volt, de korántsem törődött. Tetőtől talpig fekete bársonyba öltözve, kard nélkül, fehér haján sapkát viselt, kezében könnyű fekete ébenfapálcát tartott, s homlokán fekete jegy volt. Szemei tüzesek s egész arca szellemes.

— Mit kíván uram?

Nem felelt azonnal. Széket vett magának és merőn rám nézett.

— Legyen szíves megmagyarázni — szóltam kissé fe-

szélyezve — látogatása célját s a különös makacskodást, hogy semmit nem akart kilétéről cselédeimnek elárulni.

Drágakövekkel kirakott, zománcos tubákszelencét vett elő zsebéből, öt-hat csipetnyi spanyol tubákot szippantott, folyton reám nézve. Aztán gúnyos hangon szólalt meg:

— Tegnap Gentillyben volt, szép hölgy.

— Igaz!

— S azt hiszi, hogy az ördögöt látta?

— De uram, kitől tudhatta meg?

— Ne nyugtalankodjék miatta . . . Szóval azt képzei, hogy Sátánt látta . . . Csalódik kisasszony! a legostobább fantazmagoria s a legszemérmetlenebb sarlatán áldozata volt.

— Bizonyítsa be!

— Azért jöttem!

— Igazán?

— Az ördög, legyen meggyőződve róla, sokkal jobban nevelt, előkelőbb, tapintatosabb, illemtudóbb valaki, sem-hogy bárki előtt is, de legkevésbé egy szép asszony előtt ily nevetséges mezben mutatkozzék.

— Azt hiszi uram? — kérdeztem megrettenve.

— Bizonyos vagyok benne!

— Hogy-hogy?

— Perditor csaló, az ő bakja igazi bak, betanította arra, hogy láncokat cipeljen, s lángok közt ugráljon.

— Lehetséges?

— Elhiheti. A láncok, melyeket a szegény állat hord, csak vörösre vannak festve, a lángok szurok fáklya lángjai, a föld alá bujtatott emberek kezelik, s ezek játsszák később az alsóbbrendű ördögök szerepét.

— A gróf sejtette.

— Ön is sejthette volna. Mennydörgés helyett érclemezen gördített kerekek zaját hallotta. A vonítás, nyöszörgés szegény kutyáktól ered, melyek fejét valami alól keskeny, felül szélesebb faalkotmányba szorították s a szerencsétleneket szurkálják. Most meg van fejtve a varázsló titka.

— De még egyszer uram, honnan tudja a részleteket?

— Mindent tudok, nincs titok, melyen át ne hatolnék.

— Akkor maga az ördög! Ha nem láttam a tegnap, ma látom!

— Higyjen, amit tetszik!

— Nem is védekeznek?

— Nem, de nem is szükséges. Azért jöttem, hogy kellemes legyek önnek, nem akarom, hogy látogatásom megijessze, habár csak nagyon kevés embert tüntetek ki vele. Legyen nyugodt és hallgasson meg.

Mindent mérlegelve, elég jó embernek látszott. Visszanyertem önuralmam.

— Bárki is ön, meghallgatom.

Közelebb húzta székét.

— Kegyed nagyon érdekel. Kedvem szerint diszponálok az emberi nem sorsával, szeretném tudni, hogy mit kíván? hogy intézkedjem önnel?

— Ki biztosít arról, hogy tényleg bir ily hatalommal?

— Felesleges minden bizonyíték! Szavam is elég. Szép napjai hajnalán van még; abban a korban széttáruznak a világ kapui, hogy befogadják s csak öntől függ, hogy százada leghiresebb, legboldogabb asszonya legyen.

— Igazán? Mily ragyogó perspektíva! Egészen elkápráztat!

Igyekeztem bátorságot önteni magamba s nyugodtnak látszani, de minden tagom remegett.

— Ne tréfáljon! — szólt komolyan. — Nagy vagyont, hírnevet vagy örök ifjúságot kínálok. Válassza a földi javak közül azt, amelyre legjobban vágyódik. Senki a világon nem kínálhat önnek ennyit.

— Bizonyos vagyok benne . . . és nagylelkűsége igazán lekötelez.

— Utoljára figyelmeztetem kisasszony, ne tréfáljon. Jobb izlésűnek és jobb érzésűnek tudom, semhogy gúnyt űzzen valakivel, akit nem ismer. Szóljon! Mit kíván? Dicsőséget, vagyont, vagy örökké tartó szépséget?

— Legalább néhány órai gondolkozási időt engedjen! — dadogtam.

— Határozzon gyorsan, habozás nélkül. Csak egy pillanatnyi ideje van.

— A szépséget választom! És mit kell tennem érte?

— Keveset . . . és sokat. Irja fel nevét a táblámra.

— Csak a nevem?

— Igen kisasszony!

Régi, fekete-vörös csíkos táblát vett elő.

— Jöjjön, aminek jönni kell! Mindent kockáztatok!
Aláírtam a táblát.

— Jól van! — mondta a fekete ember.

Zsebébe tette a táblát és jókora csomagot tett ölembe.

— Néhány utasítást fog találni benne, s a Perditorénál hasznosabb ajándékot. Csak távozásom után bontsa fel.

Felállott. Mintha megnőtt volna. Szemei különös fényben ragyogtak és remegő hangon szólt:

— Ninon de Lenclos, az enyém vagy! Számíthatsz örökké tartó szépségre és meghódíthatsz minden szívet. Emberi teremtés nem örülhet jobban semmiféle kiváltságnak. Mióta a világot egyik sarkától a másikig járom, hatezer év óta . . .

— Hatezer év! — kiáltottam rémülten.

— Igen! Hatezer év óta csak négy halandót találtam a legnagyobb kegyre érdemesnek.

— Kiket?

— Semiramist, Helénát, Cleopátrát és Diane de Poitiers.

A rémület ajkamra fagyasztotta a szót. Ő folytatta:

— Te az ötödik és utolsó vagy, akit e kegyben részesíttek. Fiatal, üde, bájos, imádsraméltó maradsz, amíg élsz. Férfi szeme nem nézhet szerelmes vágyódás nélkül reád. Sohsem kell félned attól, hogy nem szeret, akit szeretsz. Tiszteledid sohsem fognak elhagyni. Te hagyod el őket . . . Ugy-e eltaláltam legtitkosabb vágyad?

— Igen! — rebegtem szemlesütve. Nem mertem feltekinteni.

— Sok örömet akarok okozni neked. Egészséges leszel. Betegséged — ha lesz is — oly könnyű lesz, hogy tested, se lelked nem fog szenvedni miatta. Nagy kort érsz el. Az idő megkiméi gonoszságaitól . . . szép leszel. . . mindig szép . . . és szenvedélyeket fogsz ébreszteni még öregségedben is, mikor más asszonyokat a gyöngülés minden borzalma vesz körül. Beszélni fog rólad a világ örök időkig.

Szivdobogásom volt. Néhány szót dadogtam. A fekete ember ajkához emelte ujját és csendet intett.

— Tudom, hogy minden szavamat különösnek találod, de ne kérdezz, mert úgysem felelek.

Vállamra tette kezét, mintha örök időkre magához akarna huzni és komoran folytatta:

— Nyolecvan éven belül még egyszer látni fogsz. Reszkess, mikor újra meglátogatlak . . . mert akkor csak három napod lesz hátra.

A fekete ember eltűnt . . . Ott hagyott magamba rogyva, mozdulatlanul . . . szinte élettelenül.

Ninon de Lenclos vallomásainak első részét: a Tavaszt, bizalommal juttatjuk kiváló nők és jó könyvek iránt lelkesülő közönségünk kezéhez. A megértés és érdeklődés mértéke fogja utnak indítani a színes és értékes vallomások Nyár és Nyárutó című két további részét. Ez a két rész az életművésznő diadalmas kifejlődésének és utolsó pillanatig változatos, érdekesítő eseményekben dúslakodó életének tanulságos és gyönyörködtető befejezése.

OSZK

